

9^a 10^a

6. 25

8
11.

~~10~~

~~10-324~~

~~10~~

10-12

17359

23.409

INDICE
ORIENTALIS
PARS II

HISTORICAM HIEROGLYPHICAM
etiam et Symbolicam et Sacerdotalem
etiam etiam Hieroglyphicam etiam etiam
etiam etiam Hieroglyphicam etiam etiam
etiam etiam Hieroglyphicam etiam etiam
etiam etiam Hieroglyphicam etiam etiam

Adiunguntur etiam etiam etiam etiam
etiam etiam etiam etiam etiam etiam
etiam etiam etiam etiam etiam etiam

M. GOTARDO ARTHYSIO
Distinguo etiam etiam etiam etiam

etiam etiam etiam etiam etiam etiam
etiam etiam etiam etiam etiam etiam

Joan. T. de... de... de...

etiam etiam etiam etiam etiam etiam
etiam etiam etiam etiam etiam etiam
etiam etiam etiam etiam etiam etiam

SUPPLEMENTVM NONAE PARTIS INDIAE
Orientalis,
Hoc est,

CONTINVATIO PRIORIS ITINERIS SIVE NA- VIGATIONIS, AB HOLLANDIS ET SELAN- DIS IN INDIAM ORIENTALEM, SVB ADMIRALE Petro Guilhelmo Verhuffio, cum nouem maiorum & quatuor minorum nauium classe, ab Anno 1607. vsque ad annum 1612. peractæ.

ADDITA COMMÉMORATIONE OMNIUM,
quæ ipsis porro in Bandictis Insulis & alibi
acciderunt.

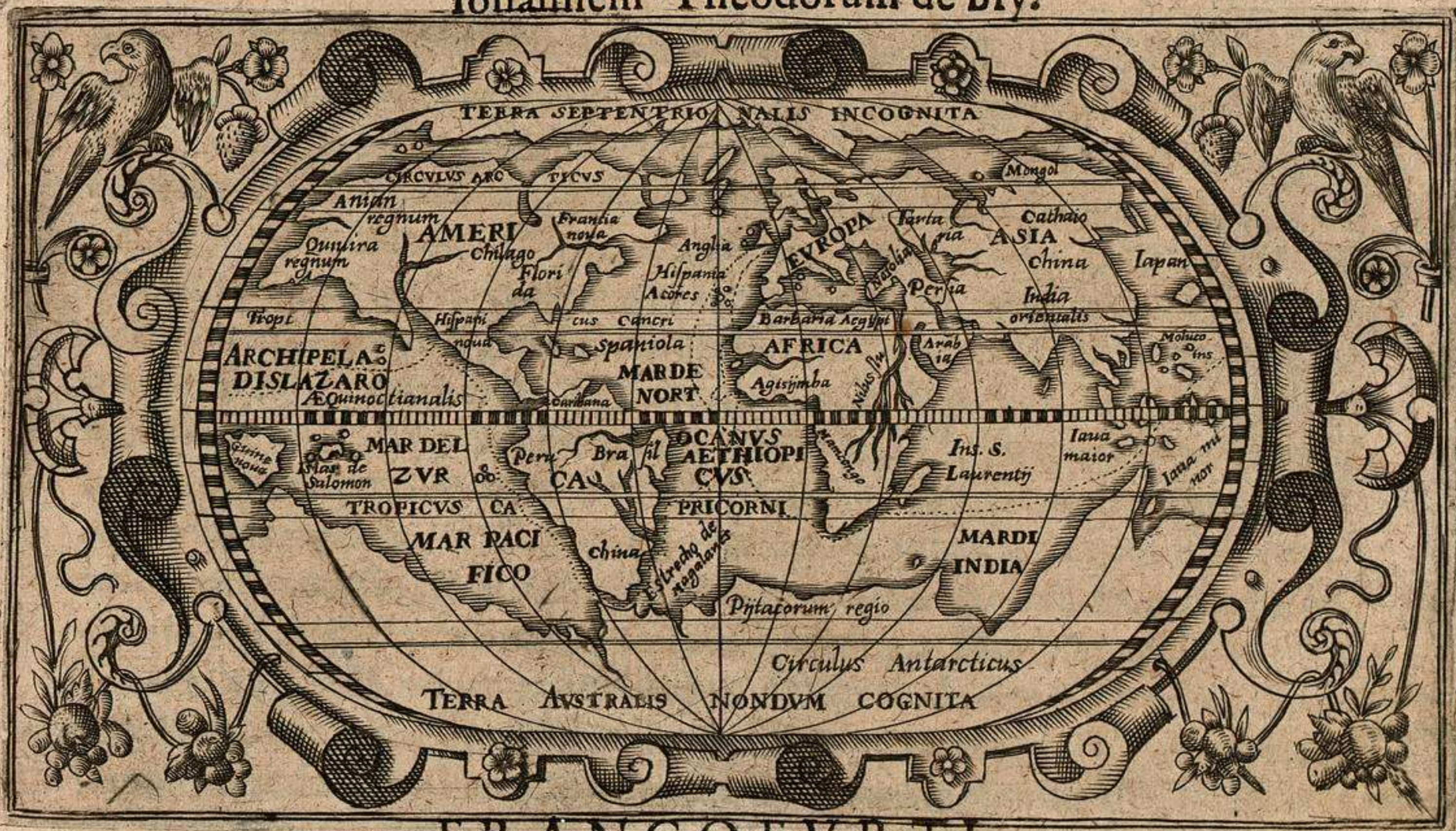
ACCESSERVNT COLLOQVIA LATINO-
MALAICA, SEV VVLGARES QVÆDAM LO-
quendi formulæ, Latina, Malaica & Madagascarica linguis, in gratiam
eorum, qui nauigationem fortè in Orientalem Indiam
ipsimet suscepturi sunt, conscriptæ.

Auctore

M. Gotardo Arthusio Dantiscano.

Omnia elegantissimis in æs incisis iconibus illustrata & in
lucem emissa, per

Iohannem Theodorum de Bry.

FRANCOFVRTI,

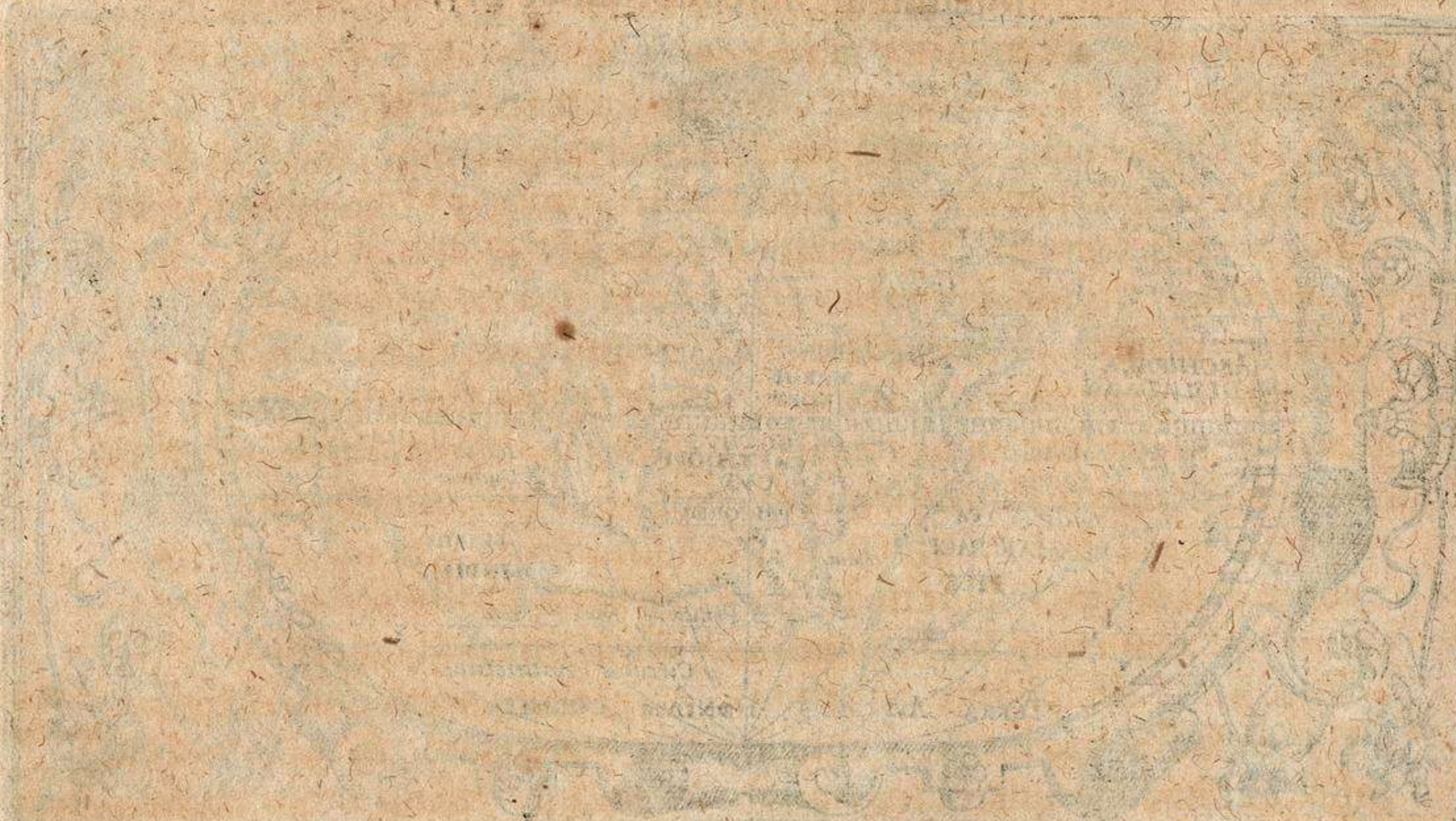
Typis viduæ MATTHIÆ BECKERI.

M. DC. XIII.

Inu. Gal. 2493

COLECCIÓN DE
LIBROS
DE LA BIBLIOTECA
NACIONAL DE
MÉJICO

COLECCIÓN DE
LIBROS
DE LA BIBLIOTECA
NACIONAL DE
MÉJICO

M. D. C. XII
FRANCISCO RIVERA
SECRETARIO

SUPPLEMENTVM NONAE PARTIS INDIAE

Orientalis,

Hoc est,

CONTINUATIO PRIORIS

ITINERIS SIVE NAVIGATIONIS, AB HOLLANDIS & SELANDIS, sub Admirale Petro-Guilhelmo Verhuffio, in Indiam Orientalem suscepta.

Varatione Hollandi Castellum ad Neronem Insulam cum magna non solum Admiralis sui, sed & militaris senatus, & multorum militum, quos Aethiopes misericorditer trucidarunt, iactura, extruxerint, sub finem prioris partis dictum est. Quandoquidem igitur ibi simul etiam promiserimus continuationem & supplementum navigationis istius, quid nempe Hollandis porro

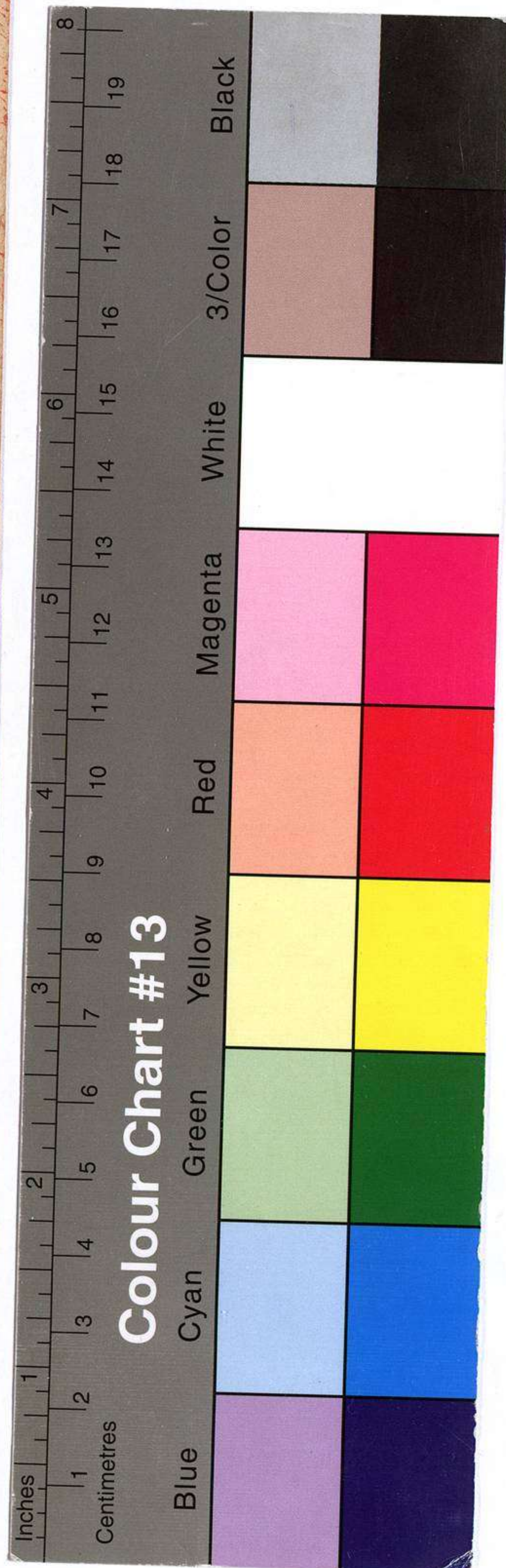
acciderit, & quomodo in Hollandiam iterum reuersi sint, in lucem itidem emittere, sciat iam lector, Hollandos 15. Iulij Anno supra millesimum sexcentessimum nono, cum duabus scaphis ad urbem Aethiopum Labetaccam paulo antequam lucefceret, aduectos esse, ut eam praeter incolarum expectationem oppressam, summa celeritate expugnarent & occuparent. Verum cum ad urbem istam venissent, incolas omnes in armis inuenerunt, ab omnibus enim ciuitatis partibus ad partem littori obiectam confluxerant, iamque tormentis suis fulminare, & copioso lapidum iactu repugnare acerrime videbantur, cum duae Hollandorum cohortes, scapha altera ad latus deflectentes, & post montem perpetuo ardentem transeuntes, excensionem fecerunt, urbem ab altera parte aggressuri, ad quam cum sine vlla relictatione, incolis ad ripam digressis, peruenissent, ruinosam ibi magno satis hiatu patere moenia deprehenderunt. Quare irruentes statim a tergo incolas praeter expectationem oppresserunt, qui tantum non exanimati metu, fugam statim arripientes, in pedes sese coniecerunt. At Hollandi in obuios quosque laeuientes, portam ciuitatis qua ripam spectat aperuerunt, sociosque qui in scapha altera adhuc erant, in urbem intromiserunt, quo facto strages maxima edita est, omnibus cuiuscunque sexus & aetatis essent trucidatis. Direpta postmodum vrbs est & non deformata solum incendio, sed in cineres plane redacta. Hollandis post consecutam victoriam cum multa praeda ad Castellum suum reuersis.

Anno 1609. Labetacca ab Hollandis occupata.

Die 22. Iulij relatum ad eos fuit, haerere ab altera Bandae Insulae parte, cum quadraginta Carcollis siue nauigiis, magnam Aethiopum copiam, ut Hollandos ex improviso obruerent, itaque visum Gubernatori & senatui militari est operae precium facturos, si recta eo adiecti, nihil tale cogitantes eos obruerent.

Hollandi nuntium accipiunt de congregatis aliquot Aethiopibus.

A 2, Sequen-

Slanga cūi-
tas ab Hol-
landis frustra
tentatur.

Sequenti igitur statim die impositas duabus scaphis sex cohortes, oppugnatum Aethiopes istos miserunt, verum cum ad locum istum venissent, eos iam mutata sententia, ad suos reuersos compererunt, itaque & ipsi conuersis velis ad Castellum redire coacti sunt. Interim tamen ne omnino frustra hoc iter suscepisse viderentur, constituerunt Slangam oppidum expugnare, moxque cursu ad illud directo, cum duabus suis scaphis eo adnauigarūt. Factū est autē siue timore, siue vecordia nauatarum quorundam, vt diutius in itinere commorati, antequā lucefceret, assequi oppidum non potuerint, itaque oppidani aduentare eos videntes, arma statim corripuerunt & tormentorum dislosionibus, lapidumque vibrationibus tam sese industrios prastiterunt, vt breui tempore ad triginta ex Hollandis trucidati caderent, & ad centum grauitur vulnerarentur, quemadmodum etiam Gubernator ipsemet Iacobus Bitterus nomine, confracto per dislosionem tormenti dextro crure, vulnus lethale tum accepit. Hollandi igitur hoc accepto damno scaphas iterum suas repetierunt & re infecta ad Castellum reuersi sunt.

Aethiopes pacem cum Hollandis faciunt

Non cessarunt tamen sequentibus diebus eruptiones crebro facere, & Aethiopes terra marique affligere, quos tandem eo etiam perduxerunt, vt cum nullibi tutos sese viderent, damni que plurimum subinde acciperent, pacem tandem cum Hollandis facere decreuerunt. Missis igitur 14. Augusti legatis suis, pacem tractare coeperunt. Hollandi hoc accepto nuncio milites suos arma corripere & legatos ad senatum militarem adduci iusserunt, qui negare quidem non poterant Hollandos sese grauitur offendisse, dum Admirale & primarios duces eorum interfecissent, interim tamen Hollandos monebant, vt cogitarent, quantum damni incolis dedissent, dum vrbibus & templis eorum subuersis, pagis item & propugnaculis igne deletis stragem passim dedissent maximam. Quod si igitur vellent Hollandi iniuriam damno compensatam aestimare, & obliuione acceptam iniuriam sepelire, paratos sese fore dicebant, æternam cum ipsis pacem facere, & tranquille postmodum cum Hollandis omnibus amiceque viuere. Ad hæc habita deliberatione responsum ab Hollandis est, se petitioni ipsorum annuere & pacem acceptare velle, hac tamen conditione, si iusiurandum prastarent, se impostertum cum nulla alia natione quæcunque ea etiam esset, commercia exercere, sed aromata sua omnia, nuces nempe myristicas & maces solis Hollandis vendere velle, qui fidem ipsis contra daturi essent, quod eos ab hostibus suis omnibus tueri, & oryza rebusque ad sustentationem necessariis omnibus ipsis prospicere, proque tolerabili & æquo precio omnia diuendere vellent. Has conditiones cum Aethiopes acceptassent, omnis ipsis iniuria condonata, & pax perpetua inter ipsos Hollandosque facta est.

Pax iureiurando ab Aethiopibus confirmatur.

Die 15. Augusti propositas sibi ab Hollandis conditiones incolæ acceptarunt, prastitoque super Alcorano, (omnes enim Mahometicis superstitionibus addicti sunt) iuramento, omnia sese sanctè obseruatuos, & ne latum quidem vnguem inde discessuros promiserunt. Et sane iuramentum hoc sanctè vt plurimum obseruant, itaque Hollandi pro confirmanda & stabilienda pace, viginti onera nautica oryzae ipsis donarunt.

donarunt, quam in cibum statim parantes absumpserunt, literis ab utraque parte super pacis hac tractatione scriptis atq; obsignatis.

Die 18. Augusti Gubernator Hollandorum Iacobus Bitterus, cui ad Slangam urbem crus dextrum tormentario globo conuulsum fuerat, mortuus, & sequenti die iuxta Admiralem in Castello honorificè sepultus est.

Gubernator
Castelli moritur.

Die 20. nouus Gubernator electus fuit Henricus Bergelius, patria Antuerpianus, qui integrum iam quinquennium in Insulis istis fuerat, supremi mercatoris officio functus. Eius legatus seu subpraefectus adiunctus fuit Guilhelmus Fortius patria Neomagus, qui biennium iam in Insulis istis egerat submercatoris officio functus.

Henricus Bergelius Gubernator eligitur.

Die 21. Viceadmiralis cum quatuor nauibus à Castello discessit, quæ erant Hollandia nauis, qua ipsemet vehebatur, Vnitæ prouinciæ, Diabolus Delphensis & Selandia, quarum postrema Selandia nempe, Bantamum petere, indeq; accepta vectura piperis, in patriam redire debebat, vt Indicarum nauigationum præfectis & mercatoribus Hollandis exoptatum illud nuncium de pace cum Bandensium Insularum incolis facta afferret, Viceadmiralis vero cum reliquis tribus nauibus Ternatem petere, vecturamq; Garyophyllorum ibi accipere debebat.

Viceadmiralis cum 4. nauibus à Castello discedit.

Ab hoc autem tempore, pace iam cum incolis confirmata, commercia magno vtriusque partis commodo exerceri cœpta sunt, Aethiopibus quotidie magno numero ad Castellum commerciorum gratia confluentibus, & nucum myristicarum macisque aromata tanta copia aduehentibus, & merces sibi necessarias alias ab Hollandis redimentibus, vt sex vel octo viri illis appendendis & mensurandis per dies singulos vix sufficerent, quæ quidem negotiatio ad finem vsq; Anni, tranquillè & quietè, ita vt nihil interea accideret, continuata fuit.

Aethiopes commercia cum Hollandis exercent.

Calendis Ianuarii Anno supra millesimum sexcentessimum decimo, festum pro felici noui anni auspicio, more consueto solenniter celebratum est, militibus singulis terna sclopetorum suorum displosione se exhilarantibus, & tormentariis, tormenta sua ænea, quorum triginta sex in Castello numerabantur, tribus itidem vicibus exonerantibus. Hoc facto, Classarii milites qui in nauis adhuc erant, sclopetis sua & quatuordecim tormenta, tribus itidem vicibus exonerarunt. Magna autem in nauis calamitas ex displosione tormenti exorta est. Cum enim fortè vasculum aliquod puluere tormentario repletum super tormento positum esset, ignem illud concipiens tabulatum nauis superius tanta cum vehementia disiecit, vt & ignem nauis conciperet, & Constabilis eiusque socius, subchirurgus item & Aethiops quidam puer, nauarcho seruiens, miserè combusti, circa meridiem inde morerentur, tormentarius autem ipsemet, qui displosionem fecerat, in aërem abreptus, planè interierit, nec vsquam apparuerit amplius. Incendium tamen in nauis per gratiam Dei iterum extinctum, nauisque reparatio postmodum facta est.

Anno 1610. Calamitas ingens in nauis à displosione tormenti exorta.

Die 18. Martii nauis quædam peregrina aduenit, ad quam, cum anchoras firmasset, scapham Hollandi ablegarunt, exploratum qualis ea esset. Cognouerunt autem Anglicanâ esse, itaq; Gubernator habito cum senatu militari cõsilio, duos nautas à duabus suis nauibus, Iohannem nepe Widdiû Roterodami & Rudigenû Thomâ Hornæ nauium moderatores ad eam miserunt, eiq; significarunt, vt cum ad alteram Insulam, Londerum

Nauis quædam Anglicana ad Insulas Bandias aduenit.

derum nempe oppidum confedisset, solutis anchoris ad Castellum veniret. Mandatum hoc præfectus navis Mitteldunccius nomine grauter admodum molestèque tulit, responditque Hollandis se liberum Baronem esse, ab Angliæ Rege, eiusque filio Principe Walesio ablegatum, vt ad Bandias istas Insulas, nucum Myristicarum, Macisque aromata allatum, nauigaret, mirari igitur, quod Hollandi impertum in se vsurpare, sibi que quid faciendum, præscribere non vererentur. Ostendit autem eis simul etiam annulum suum in digito signatorium, vt inde de genere suo coniecturam facerent, petens vt Hollandi idem quoque facerent, & insignia sibi sua monstrarent, cui alter eorum Rüdigerus Thomæ nempe affixa ea puppi navis suæ extare respondit, vtque spectatum ea veniret eum inuitavit, scapha sua ad Gubernatorem Castellum reuersus.

Angli in portum Castellum nauigant.

Sequenti die navis Hollandorum, cui magno soli nomen erat, solutis anchoris Londerum aduecta est, vt Anglis significaret habere se in mandatis, vt ni abcessuri loco isto essent, tormenta sua aduersus nauem expedirent, & si præualere non possent, reliquas adhuc duas naues in auxilium vocarent. Cum igitur viderent Angli, rem seriam Hollandos agere mutata statim sententia, anchoras soluerunt & in portum Castellum prouecti sunt.

Anglorum præfectus ad Gubernatorem Castellum adducitur.

Die 20. Mitteldunccius Anglorum Præfectus cum quinquaginta sociorum comitatu, duabus scaphis ad ripam aduectus, excensionem fecit, quem Gubernator quidem Hollandorum honorificè excipiendum curauit, milites enim præsidarii omnes repetita tertium sclopetorum dispiosione eum salutarunt, exoneratis simul etiam tormentis omnibus æneis, cum nimirum viderent, non vulgari eum modo, sed per complicatas duodecim virorum manus in terram descendere. Cum in Castellum admissus, palatiumque Gubernatoris ingressus esset, in subsellium iuxta Gubernatorem confedit, Chirurgus, quem secum habebat & eximii Doctoris titulo dignabatur, literas quas à principe Walesio acceperat, quibusque testabatur princeps, se præfectum istum in Indiam, nucum myristicas & alia aromata allatum misisse, sibi præferente. Ad literas istas responderunt Hollandi, se paratos quidem & promptos esse ad inseruendum Regiæ Maiestati principique Walesio, quacunque ratione id fieri posset, non autem hac in re ipsis gratificari sine insigni Dominorum suorum, ordinum nempe vnitarum prouinciarum incommodo & detrimento posse, cum duæ adhuc naues adessent, vecturam suam expectantes, nucum vero vix pro dimidia nauis oneranda sufficerent. Præterea scire etiam ipsum debere, non licere amplius incolis propter initum cum Hollandis pactum, cum quauis alia natione agere & cōmercia vlla exercere, posse igitur facile æstimare & secum colligere nihil aromatum se ibi ab incolis accepturum. Hæc cum intellexisset Præfectus, respondit placidè, cum animaduertat, fieri non posse, vt vecturam suam ibi accipiat, Ternatem se Tidoremque porro petiturum, & vt Garyophyllorum vecturam ibi nanciscatur, operam daturum, moxq; salutato Gubernatore & militari senatu ad nauem suam reuersus est.

Die 21. Gubernator ministros aliquot suos ad Anglorum præfectum misit, qui eum cum ministris suis primariis ad cœnam inuitarent, cum-

que

cumque sub vesperam aduenisset, multus ipsi honor Regiæ Maiestatis nomine exhibitus est, cumque salutis pocula in Regis, Principisque Walleſii & Comitis Mauritiæ gratiam ab octodecim personis biberentur, non tubicines solum tubarum clangore, sed & fulminatores tormentarii, duodecim mediocrium tormentorum displosione singula profecuti sunt, Præfecto ad suos finita cœna honorificè & amicè iterum dimisso.

Præfectus
Anglicus con-
uiuio ab Hol-
landis excipi-
tur.

Die 22. Anglus ille, cum Ternatem Tidoremque sese petiturum pollicitus esset, & Hollandi fidem eius dictis adhibuissent, solutis anchoris ex portu isto discessit. Verum enimvero promissionis suæ prorsus immemor, non longius quam ad Seramum Insulam quinque miliaribus à Banda distitam, & à meris anthropophagis habitatam progressus substitit, nocturnoque tempore ministros quosdam suos ad Bandicarum insularum incolas remisit, qui commercia cum ipsis clam exercentes, Hollandos dicerent populum esse exiguæ potentia, se vero potentissimum Regem dominum habere, cum quo Hollandi ne in minima quidem parte comparari possent. Incolas igitur rectius sibi consulturos, si relictis Hollandis, commercia cum Anglis posthac exercerent. Eorum enim Regem sat virium habere, quibus ab Hollandorum eos iniuria tueretur, nec intermissurum, quin à potestate eorum eos vindicet, & in libertatem, Hollandis ex Castello profligatis adserat. Hoc cum incolæ cognouissent, periuri statim (leues enim plerunque sunt & fidem datam vix vnquam seruant) facti, Anglis promiserunt, se relictis Hollandis commercia cum illis exercere impostèrum velle, quemadmodum etiam postero statim die hostilem suum animum Hollandi declarantes, palam cum Anglis negotiari cœperunt. Et si vero Hollandi dolum præfecti Anglici statim subolferent, satisque virium haberent iniuriam hanc vindicandi eumque è statione sua exturbandi, abstinere tamen à conatu illo & se intraterminos suos continere, quod venti ipsis non amplius fauerent, & Aethiopes etiam passim in armis iam essent, occasiones omnes ipsis incommodandi quærentes, viderent, coacti sunt.

Die 26. Circiter horam noctis duodecimam Aethiops quidam ad Castellum veniens, lingua Malaica excubitoem compellans, petiit significari Gubernatori, arduum se & necessarium quid in mandatis habere quod ipsi aperiat. Intromissus igitur præsentibus Gubernatore & primariis eius ministris missum se à Domino suo (qui erat Oranchaius Klingius, ex Asia quidem oriundus, in magna autem apud Bandenses tum temporis auctoritate existens) vt Hollandis, quibus ipse benè cupiebat, significaret, Incolas septem istarum incolarum omnes, aduersus eos conspirasse, & iam ad quater mille congregatos esse, qui eos obruant, monitos igitur eos velle, vt diligentem sui rationem habeant, & in excubiis diligentes frequentesque sint, ne quid ipsis damni ab incolis inferatur. Hollandi igitur licet alienatos à se incolarum animos certis iam indiciis depræhenderant, de aperto tamen eorum odio per Aethiopem istum tum primum edocti, cauere sibi ab ipsis modis omnibus cœperunt, idque eo magis, quod nocturno postmodum tempore aliquoties aduentare eos magno numero & ardentibus iaculis & ignitis telis oppugnare Castellū viderent,

Hollandi de
conspiratione
incolarum
admonentur.

viderent, omnem scilicet mouentes lapidē, vt deformato flammis Castello, opprimendi eos & ad internecionem delendi occasionem haberent, quod tamen ipsis, Deo conatum ipsorum impediēte, nunquam successit.

Comborā
oppidum ab
Hollandis di-
reptum.

Die 30. Martij Hollandorum aliqui, cum naui cui magno soli nomen, ad Comboram in Banda Insula situm oppidum applicarunt, moxque firmatis anchoris, quater tormentis mœnia cœperunt, postero die in terram descendentes ducenti circiter, aciem instruxerunt & propugnaculū vrbis expugnatū processerūt. Incolæ igitur hoc viso, cū præsertim tormentis qui in naui remanserant etiam nū inuigilarent sedulo, consternati admodum animum desponderunt, atq; ita Hollandi occupatum summa celeritate oppidū diripuerunt & incendio deformatum.

Gryphus ce-
lox in portum
aduenit.

Calendis Aprilis naus quædam ex mari adueniens portum ingressa est, cumque confedisset, animaduenterunt Hollandi, ex celocibus suis vnam esse, Gryphum nempe Roterodamensem, quam antea ad Goeram fluuium ægrotantium quorundam causa subsistentem reliquerant, vt supra in prima parte suo loco dictum est.

Hollandi in
sylua ab Ae-
thiopibus op-
pressi.

Die 8. Aprilis viginti circiter milites consentiente Gubernatore in syluam proximam, nuces aliquot Indicas, quos cocos vocant, fructusque alios allatum abierunt. Incidentes autem in trecentos circiter Aethiopes, omnes perissent facile nisi occupata commoda statione, ad repugnandum sese comparassent, & præsidarii quinquaginta vel sexaginta, audito sclopetorum fragore auxilio eis ex Castello venissent. Hoc enim facto duo duntaxat perierunt, & quatuor vel quinque vulnerati sunt, Aethiopibus cum magna suorum iactura ad suos iterum reuersis.

Iohannes
Verccius duos
ad mortem
condemnatos
in viuis con-
seruat.

Die 12. Aprilis duo Stationarii milites dormientes deprehensi sunt. Compræhensi igitur statim ad rerum capitalium Præfectum delati sunt, qui compedibus eos ligatos ad sequentem vsq; diem custodiri curauit, quo in iudicium producti & ad mortem condemnati sunt tali quidem sententia, vt ad arborem alligati sclopetis transfigerentur, quemadmodum etiam statim adhibito qui eos consolaretur verbi ministro, in medium producti & ad spectem præsentibus ad exequendum iudicium militibus omnibus, alligati sunt. Erat hoc primum iudicium, eo tempore quo Iohannes Verccius signiferi officio functus fuerat, habitum, cum igitur more veteri apud milites receptum sit, vt possint signiferi reis quibuscunque primis vitam intercedendo conseruare, noluit ipsis sua beneuolentia deesse, & propterea in medium procedens culpam deprecatus est, vitamque intercessione sua ipsis tum conseruauit.

Henricus Ber-
gelius officium
suum re-
signat.

Vigesimo Aprilis Gubernator Henricus Bergelius officium suum resignauit, illudque in legatum vel subpræfectum suum Guilhelmum Fortium transtulit, cum enim octo iam & amplius annos in terris istis egisset, ad suos tandem iterum in patriam redire constituit, sed iter postmodum ingressus, vixq; Mauritii Insulam assecutus, diem suum obiit, vt suo postmodum loco dicitur.

Miles quidā
ad Aethiopes
transiens ab
illis interfici-
tur.

Die 24. intra vndecimam & duodecimam noctis horam, miles quidam Gubernatoris Seruitor Luiffon nomine, patria Bruccensis, cum milite quodam alio patria Gandauensi, per murum Castellij, ad hostes Hollandorum, Aethiopes nempe Insularum incolas, vt trans-

irent

irent, descenderunt. Eratis felici admodum ingenio, pacisque tempore multum cum incolis conuersatus, linguam eorum accurate didicerat, ita vt conuersari loquique cum ipsis commodè posset. Itaq; cum bellum hoc exortum fuisset, clam cum Sabandris & Oranichis, hoc est, cum præfectis & moderatoribus Insularum, in sylua egerat, vt ad eos transiret, & milites quosdam secum adduceret, Dux militiæ ab ipsis constituendus & ad summos honores promouendus. Superato igitur iam muro cum Castello egressus esset, flumini se commisit, & ad igniuomum montem, cui Gunappi nomen est, natando transit. Cõsederant autem ibi paulo ante quidam ex desolato Labetacca oppido superstites. Hi aduentantem ita exceperunt, vt licet annulum & literas à Sabandris siue præfectis ipsorum sibi traditas proferret, & aduentus sui causam satis prolixè exponeret, mortem tamen euitare non potuerit, sed ab Hollandis nimium infestis istis barbaris frustulatim concisus cum socio suo perierit.

Die 25. Tribunus prædicti militis, qui cum seruitore Gubernatoris ad hostes defecerat, ad diuersorium eius, relictam ab ipso supellectilem ablatam concessit, cumque ibi aliquem eam sibi vendicantem inuenisset, captiuum eum statim abduci curauit. Adhibitus autem ad quæstionem confessus est, se vna cum alio Iohanne Petri, patria Bruxellensi non solum conscius proditiõis istius esse, sed & Castellum puluere tormentario in cuniculos quatuor locis actos illato disturbare, sub aduentum ipsorum pollicitos fuisse, ad quam quidem confessionem vterque in crucem acti sunt.

Postridie eius diei milites quinque exauctorati & infames facti sunt, iudicante vniuerso militari senatu, captiuos eos in naui detinendos, & in patriam perferendos esse. Delictum autem eorum illud erat quod proditiõis istius conscii perhiberentur, quod ipsum tamen licet id ob exquisitissimos torturæ dolores confessi ipsimet fuissent, habita accuratiori inquisitione falsum & in eos confictum depræhensum fuit.

Primo Maij duæ nauës Roterodamum nempe & Horna anchoras soluentes ex portu isto abierunt Henrico Bergelio, qui Gubernatoris munere functus fuerat, Roterodamum nauem vt in patriam tandem rediret, ingresso. Quia autem plenariam suam vecturam in nubi- bus Myristicis & Macè accipere ibi non potuerant, accepto eo quod aderat, cursum suum ad Bantamum lauæ maioris urbem, pipere ibi quod ipsis deerat suppleturi direxerunt.

Die 14. Iunij Aethiopes octingenti circiter numero in montem Castello proximum venientes, multâ inde tela & iacula in Castellum miserunt. Quamuis autem neminem læderent, cum tamen id per dies aliquot ita continuarent, decretum tandem à militari senatu est, mittendos esse aliquot sclopetarios milites, qui clam conscenso monte, incommodare ipsis omni modo studerent. Cum igitur sclopetarii isti, 17. Iunij montem conscendissent, duosque Aethiopes in excubiis constitutos, vnum quidem clypeo gladioque, alterum vero sclopeto armatos eminus conspexissent, expedites statim Ioachimus quidam Paterbornius & Iohannes Schumbachius sclopea sua, vtrumque

B

prius

I N D I Æ O R I E N T A L I S

priusquam id animaduerneret, interfecerunt. Hoc autem facto Aethiopes ex insidiis magno numero prorumpentes, in Hollandos mouerunt, verum praesidiariorum quinquaginta audito tormenti fragore Castello egressi in auxilium ipsis contenderunt, factaque est pugna satis cruenta, multis ex Aethiopibus, ex Hollandis vero vno duntaxat trucidatis, & quatuor vulneratis.

Primarius quidam Aethiopum praefectus ab Hollandis trucidatus.

Die 28. Iunii, nouem sclopetarii in montem iterum emissi sunt, an operae precium aliquod facere ibi possent visuri. Cum igitur vix ad dimidiam horam ibi substitissent, sex Aethiopes aduentare eminus viderunt, quorum primus, qui primarius quidam Oranchus seu praefectus erat, sclopeto statim percussus concidit, alter vero, qui eum comitabatur, vulneratus itidem vix euasit. Aderant autem statim centeni aliquot Aethiopes & in fugam sclopetarios istos facile vertebant. Verum ex Castello ad fragorem tormenti erumpentes sexaginta plus minus praesidiarii, pugnam cum Aethiopibus inierunt, eaque ad horam integram protracta, octo ex Aethiopibus, nemine ex Hollandis concidente, trucidarunt.

Bandanensis quidam cum vxore & filia ad Hollandos transit.

Quarto Iulii paulo ante lucem Bandanensis quidam, homo pauper cum vxore & filia lembo ex Banda Insula ad Castellum aduectus est, gratiam & vitae suae sustentationem ab Hollandis expetens. Referbat enim Incolas magna oryzae & aliarum necessariarum rerum inopia laborare, dicebatque extrema famis necessitate coactum ab illis discessisse. Tametsi igitur ipsi fides initio habita non est, cum tamen ad quaestionem omnes seorsim adhibiti, in sermone suo consentirent, suscepti tandem ab Hollandis sunt, tuguriolo quodam vbi habitaret in Castello ipsis attributo.

Fames in Castello ingens.

Ceterum ab hoc tempore fames in Castello admodum inualuit, cum enim naues quae discesserant non multum cibariorum ipsis reliquissent, & ab incolis ipsi etiam nihil accipere possent, omnium rerum penuria laborare coeperunt. Non deerat quidem ipsis oryza & sagina, panis nempe ex contuso arborum quarundam ligno factus, sed aliarum rerum nihil nancisci poterant. Habebant quidem Chirurgus & officarii quidam alii gallinas quasdam haecenus ibi educatas & nutritas, eas ingenti precio superiores redimebant, soluentes pro gallina vnica decem & amplius imperiales. Supererant & feles aliquae ex desolata vrbe, illis retia tendebant milites, vendentes vniam septem & octo loachimicis, mures gliresque, si qui capiebantur, vel dimidio vel integro imperiali vendebantur. Quin & vespertiliones si quae a militibus caperentur, dimidio imperiali singulae veniebant. Erant qui matutino tempore cicadas in gramine quaesitum Castello egrediebantur, duodecim quarta imperialis parte vendentes, serpentes plurimi interque illos duodecim item octo pedum longitudine aliqui capiebantur & in cibum assumebantur, tanta enim fames erat, vt non gregarii solum milites, sed & superiores officarii, etiamsi meliori paulo quam inferiores conditione essent, tantum non deficerent & morerentur.

Aethiops quidam captiuus ad laqueum condemnatur.

Die 22. Iulii quindecim milites ex Castello in vicinos agros ad agendas excubias emissi (id enim quotidie, proditione vti omnem cauerent, faciebant,) in sexaginta Aethiopes inciderunt, moxque sclopetata sua expedientes in eos exonerarunt, praesidiariis aliis auxilio ipsis

ex Ca-

ex Castello statim venientibus, quod videntes Aethiopes, in aquam statim se præcipitarunt, quorum tamen aliqui globis inter natandum percussi perierunt. Vnus vero ex illis comprehensus inque Castellum abductus & sequenti die in crucem actus est.

Decimo nono Augusti Aethiops quidam noctu ad Gryphum nauem natando aduenit, latum admodum cultrum manu tenens, quo dissectis funibus nauem vento ad arenas & saxa abripiendam committeret. Cum autem in excubiis diligentes admodum Hollandi tum essent, comprehensus à nautis inque Castellum abductus est. Postero die cum ad quæstionem adhibitus; confessus esset emissum se à proceribus quibusdam esse, vt infortunium aliquod naui isti pararet in nauem iterum delatus atque ad malū eius suspensus fuit; vbi cum ad vesperam vsque pependisset, per capitalium rerum Præfectum abscissus & in aquam abiectus fuit.

Aethiops nauis infidias struens capitur.

Die 22. Augusti nauis modo dicta ex portu Castelli soluens, cursum suum Bantamum versus direxit, vt cibo ibi potuq; & aliis necessariis rebus coemptis, Hollandos in Castello tandem aliquando reficeret.

Gryphus celox Bantamū proficiscitur.

Die 24. Aethiops quædam mulier, ex Banda Insula lembo aduecta recipi se in Castellum supplici voce petiit. Admissa autem aufugisse à marito suo, simulauit, propterea quod Anthropophagis Serami habitantibus vendenda destinata fuerit, verum cum dictis eius fidem non adhibendam Hollandi censerent, ad quæstionem tandem adhibita, dolorum & cruciatuum exquisitissimorum impatiens confessa est, missam se ex Londero Bandæ insulæ oppido esse, vt & vires com meatumq; Hollandorum exploraret, & vel veneno primarios quosq; interficere vel Castellum incendio delere operam daret. Etsi vero hoc ipsius propositū peruersum admodum & abominandum esset, quia tamen dolores & cruciatus fortunæ satis magnos sustinuerat, vitæ ipsius parcendum censuerunt. Traducta est igitur per omnes Castelli angulos, vt situm & oportunitatem eius satis intueretur, iussa est deinde dominis suis omnia quæ vidisset referre, donataque triginta fermè libris oryzae, ad littus Insulæ Bandæ exposita atq; dimissa fuit.

Mulier quædam Aethiops ad Castellum vires Hollandorum exploratum mittitur.

Die 22. Septembris miles quidam Iacobus Petri, Mors alias dictus, patria Delphensis, quod nudius tertius, ad locum quendam, vbi arborem, fructum, qui Magnor vulgo vocatur; ferentem nouerat, fructus aliquot allatum ierat, cum tamen sub capitali pœna prohibitum esset, ne quis vltra iactum sclopeti à Castello discederet, ad Gubernatorem adductus, tribunisq; & præfectis omnibus præsentibus, fustibus adeo cæsus est, vt sanguinolentus & toto corpore deformatus appareret. Iratus igitur & vindictæ cupiditate totus flagrans, omnino statuit de præfectis & tribunis militum se vlcisci. Accidit igitur vt cum ante Castellū si quem forte deprehendere posset, expectaret, rerum capitalium præfectus Iohannes Watsius, natione Sabaudus, recreandi animi gratia Castello egrederetur. Acoedens igitur à tergo miles iste, gladio eum transegit, ita vt exanimis statim in terram prolaberetur. Hoc facto pileum gladiumq; abiicit, alligatumq; ad baculum strophium præferens, quanta potuit festinatione ad nauiculam quandam, quam Aethiopibus refertam in littore forte hæere viderat, contendit, qui eum statim recipientes ad Bandam Insulam abduxerunt, vbi sequenti statim die circumcisus, Mahometicæ impietati subscripsit. Præfectus autem iste de-

Miles quidam occiso tribuno quodam militum ad Aethiopes transit.

cimotertio die post ex vulnere isto mortuus est.

Aethiops qui-
dam cum
duabus muli-
eribus com-
prehenditur.

Sexto Octob turba quædam militum ad sexaginta in syluam proxima, fructuum aliquid allatum missa est. Incidentes autem in Aethiopes quosdam ibi congregatos, cum pleriq; aduentum eorum non expectantes, fugâ euaderent, virum vnum & duas mulieres comprehensas in Castellum traduxerunt.

Sequenti die mulier vna lembo ad Bandam Insulam dimissa est, significatum Insulæ moderatoribus, vt milites illos qui ad eos transientes apostatæ facti fuerant, ipsis redderent, se vicissim paratos esse mulierem alteram & virum quem captiuum haberent, ipsis remittere. Quod si vero responsum intra biduum nullum accepturi essent, laqueum mulieri & viro isti paratum esse, cum igitur nihil responderent insulani, & mulier ista etiam non reuerteretur, tertio die post vir quidem ille in crucem actus, mulier vero in lembum exposita & ad Bandam insulam dimissa est.

Fames in Ca-
stello inuale-
scit.

Vltimis duobus huius Anni mensibus, Nouembri scilicet & Decembri, inopia eduliorum & fames vsq; adeo inualuit, vt miles etiam quidam Henricus Batenburgius nomine, Gubernatorem aliquando accedens petierit, vt sibi liceret Aethiopi triduo ante suspenso partem aliquam carnis ex femore abscindere, se enim paratum esse viginti imperiales inter pauperes pro frustulo isto carnis distribuere, quod ipsi tamen non permissum, sed cum obiurgatione denegatum fuit.

Anno 1611.
Hollandi ab
aduentu na-
uis cuiusdam
exhilarantur.

Cum igitur in extrema necessitate summoq; periculo versarentur, Deus eos iterum exhilarauit, die enim 22. Ianuarii Anno 1611. nauem in mari eminus aduentantem viderunt. Tria igitur statim tormenta exonerarunt, vt eis qui in naui erant, testarentur, Castellum sese adhuc per gratiam Dei conseruasse. Quin & submercator cum duodecim militibus scapha ad nauem aduectus est, exploratum qualis ea esset, qui etiam in naui ea pernoctauit, cum enim venti omnes cessarent & omnia tranquilla essent, dimidio miliari à Castello subsistere & per noctem ab anchoris hæere cogebantur.

Hollandis in
Castello de
commeatu
prospicitur.

Postero autem die simul atq; illuxisset nauis illa portum ingressa est, submercator illo cum duodecim militibus sociis in terram statim descendente & nuncium Hollandis in Castello afferente, nauem illâ Hollandicam esse paruum Solem dictam, quam in transitu, vt suo loco dictû, ad Bantamum urbem reliquerant, vbi etiam hætenus substiterat, & iam missa erat, vt commeatum aliquem Hollandis in Castello afferret. Erant autem dolia quædam Araccæ plena, & sacci aliquot fabis minoribus Indicis repleti. Asseres præterea & ligna afferebat ad structuram Castelli absoluendam. Nautæ autem commeatum & cibariâ omnis generis secum habebant, nempe pisces sale conditos & infumatos, gallinas, anates, caseos Hollandicos & alia id genus, quæ quidem secum magna copia aduexerant, cum facile coniciere possent penuriam omnium eiusmodi cibariorum in Castello maximam esse, & propterea exoptata ipsis ea desiderataq; admodum fore, quæ quidem cogitatio ipsos non fefellit, omnia enim satis magno ab Hollandis precio cœempta sunt, ita vt pro sex librarû caseo, ad sedecim & octodecim Imperiales soluerentur.

Die 27. Nauigium quoddam Indicum ex Iaua maiore adueniens, omnis generis fructus carnesq; & id genus cibaria alia Hollandis attulit, vt ita commeatu necessario satis tum instructi iterum fuerint.

Die

Die 28. Nauigia duo alia, quæ Iuncas ipsi appellant, ex Chriſi Inſula ad Caſtellum appulerunt, multumque itidem commeatum & cibaria omnis generis attulerunt. Erant autem in Iunca altera Regis Sarambairi legati, quos ille cum ampliffimis mandatis ad Gubernatorem & ſenatum militarem miſerat, petens vt in gratiam cum incolis inſularum tandem redirent, dicentes ſimul ad incolas etiam à Rege commiſſionem ſe & mandatum habere, vt deſiſſo tandem odio pacem cum Hollandis facerent. Verum enim uero vbi cum incolis hac de re legati egiffent, ipsis vt pacem facerent perſuaderi nullo modo poterat. Cum enim ante pauculos dies tres Iuncæ, nauiculæ ſcilicet Indicæ ad Inſulam Pule Waiam appuliſſent, & incolæ ad ducenta onera nautica oryæ à nautis iſtis cõmiſſent, animum ſuum vſque adeo obfirmarant tamque inſolentes facti erant, vt nunquam in gratiam cum Hollandis redituros ſe, ſed auxilium ab Anglis expectaturos, cumq; illis perpetuum fœdus facturos, palàm profiterentur, idque eo magis, quod cum Præfectus Anglicus, hoc ipſo adhuc anno, decem vel duodecim nauium claſſem ex Anglia aduenturam affirmaffet, Hollandos facile ſuperatum & ex Caſtello exturbatum iri ſperarent.

Bandenses
pacem cum
Hollandis
facere omni-
no recuſant.

Sexto Februarii, nauis quædam portum Caſtelli ingreſſa fuit, cumque Gubernator ſcapha ad eam deſerriſſe curaffet, Mittelburgum nauem eſſe animaduertit, quam ipſi ad Bantamum urbem poſt ſe reliquerant. Nauis hæc poſt claſſis diſceſſum, vna cum Amſterodamo nauē & duabus celocibus, Pauone ſcilicet & Spe verſus Ternatem & Maccanem Inſulas nauigauerat, ibique conſectis negotiis quibuſdam, Garyophyllorum vecturam acceperat, rectà in patriam curſum ſuum iam directura, ſed cum ad duodecim miliaria à Caſtello abeſſet, tantam experta fuerat tempeſtatem, vt etiam malum ſuam ventorum vi conſractam inque mare præcipitatam amiſerit. Neceſſitate igitur coacti portum petierant, vt nimirum damnum illud & ruinam nauis repararent, quemadmodum etiam vecturam omnem exonerare ſtatim & Caſtello inferre coacti ſunt, quæ tanta fuit, vt templum eam totam non caperet, ſed duæ præterea domus, aromatibus comportandis deſtinatæ, ea complerentur.

Mittelburgū
nauis Garyo-
phyllis onerata ad Caſtelli aduenit.

Die 12. Februarij celox quædam in portum adueniens, nuncium Hollandis de nouo Gubernatore attulit, quod nimirum is cum noua claſſe in itinere eſſet. Mittebat autem Hollandis triginta milites præſidarios, petens, vt breuem adhuc moram, quam Amboinæ necere cogereſſet, æquo animo ferrent, eſſe enim ſibi negotia quædam ibi expedienda, illisq; compositis intra tres vel quatuor ſeptimanas certò ſeſe adfuturum promittens.

Nuncium accipiunt de nouo quodam Gubernatore.

Die 28. Martij nauis iterum alia in portum Caſtelli aduenit, eratque Hollandia, quæ ad Ternatem & Maccanem Inſulas aliquandiu ob negotia quædam ibi expedienda ſubſtiterat, inde Amboinam petierat, & ad Hidenam Inſulam Amboinæ ſubiectam ſubſiſtens, vecturam ibi Garyophyllorum acceperat, iuſſu igitur Gubernatoris qui Amboinæ tum erat ad Caſtellum curſum ſuum dirigerat, ſi forte miniſterio & opera ſua præſidarii opus haberent, promptam eam vti omnibus præſtaret.

Hollandia
nauis Garyo-
phyllis onerata ad Caſtelli aduenit.

Die 29. Martij nouus Gubernator cū noua claſſe ad Caſtellū aduenit,
B 3 habent

I N D I Æ O R I E N T A L I S

Nouus Gu-
bernator ad-
uenit.

habens secum quinque magnas onerarias naues & celocem vnam, quarum nomina erant, Nouum Amsterodamum, in qua naui ipsemet vehabatur, Vlissinga, Leo candidus, Leo ater, Anser, & celox Pauo. Postquam igitur Gubernator aduenisset, habita per dies aliquot consilia sunt, de incolis Aethiopibus in ordinem redigendis, conclusumque tandem est, impetum in præcipuum quoddam eorum oppidum armata manu faciendum esse.

Slanga ciuitas
ab Hollandis
expugnatur.

Quarto Aprilis milites ex Castello in nauem, cui paruo Soli nomen, paulo antequam luceceret, traducti sunt, noui autem milites, qui cum Gubernatore nuper aduenerant, in tres cohortes distributi, inque Pacionem celocem dispositi sunt. Simul atque igitur aurora in caelo apparuit, solutis anchoris Slangam oppidum versus velificationem direxerunt, proiectisque ad oppidum istud anchoris scapha in terram delati sunt. Excensione facta, illi qui in nauibus remanserant, tormentis oppidum quaterere cœperunt, reliquis summa festinatione ad mœnia contendentibus, & sine vlla reluctatione oppidum inferius occupantibus. Aethiopes enim impetu isto tam repentino perterrefacti cum vxoribus liberisque montem oppido proximum, in quo propugnaculum probe admodum munitum habent, deserto oppido conscenderunt, cum vero Hollandi ipsi quoque eos sequi & montem conscendere velent, ipsi lapidum iactu repugnantes admodum, non paucos, aliquot plane interfectis, grauius læserunt & vulnerarunt. Ad oppidum ergo desertum reuersi, constitutis excubiis, illud diripuerunt, & aliquot simul locis accenderunt, in acie tam diu stantes, donec in cineres illud plane redigeretur. Hoc facto naues iterum conscenderunt & ad Castellum reuersi sunt. Quamuis enim Aethiopes ex propugnaculo suo, multa tormentorum suorum displotione non parum furerent, nihil tamen damni nauibus, aerem vt plurimum ferientes, inferre poterant.

Milites quidam
damnati
liberantur.

Sexto Aprilis iudicium in Castello habitum est de tribus militibus & vno ministro nautico, ita quidem vt miles vnus ad stipitem ligatus sclopetis eam ab causam, quod Præfectum suam pridie probroso vocabulo hominem nequam & nefarium appellasset, conficeretur, reliquis quod tumultuati in Castello fuissent, chorda traheretur, minister vero nauticus funibus ligatus ter sub nauem duceretur, & ad malum constitutus fuste cæderetur. Hæc quidem in ipsos pronunciata sententia fuit, quam tamen signifer Iohannes Verccius, adiuuante eum verbi ministro apud nouum Gubernatorem pro ipsis intercedendo immunitatemque ipsis impetrando, irritam fecit.

Propugnaculum
in monte
iuxta Castellum
ab Hollandis
extruitur.

Sequenti die Consilio habito decretum est, operæ precium se facturos, si in monte Castello proximo propugnaculum insuper aliud extruerent. Itaque sequenti statim die, quadraginta circiter viri emissi sunt, qui pro extruendo propugnaculo isto, lapides ex desolatorum oppidorum Labetaccæ & Radæ mœnibus templisque afferrent. Sed & quinquaginta plus minus viri, syluam quotidie ingredi, & nucum myristicarum aliorumque fructuum arbores afferre inque Castellum comportare ad cæmenti & calcis præparationem, cogebantur. Calcem enim ex albis quibusdam lapillis corallinis, ex maris fundo, quo loco ultra duas orgyas profundum non est, extractis, coquere & parare solent. Propugnaculum vero quatuor munitioibus formidabile in monte statim descri-

descriptum, iactisque fundamentis excitari cœptum est.

Die 10. Aprilis præfidiarius quidam Iacobus Laurmannus, qui ante hæc tempora exauctoratus & captivus hæctenus in naui Hollandia detentus fuerat, cum cognitum esset, eum dum Labetacca oppidum expugnaretur, Aethiopem quendam Gubernatoris ministrum, data opera globo trajectum interfecisse, ad laqueum tandem condemnatus inque crucem actus fuit.

Milites quidam propter delicta varia supplicio afficiuntur.

Die 12. Miles quidam stationarius in excubiis nocte dormiens depræhensus fuit, qui vnus ex duobus illis erat, qui in eodem delicto olim depræhensi & ad mortem condemnati, à Ioanne Verccio autem in viuis conseruati fuerant. Is ad rerum capitalium Præfectum statim abductus & sequenti die ad stipitem ligatus, sciopetisq; transfactus fuit.

Die 15. Aprilis miles quidam ex nouis quæ nuper aduenerant cohortibus, sine venia tribuni sui in syluam, vt ferarum aliquid sclopeto conficeret, egressus fuit, cum igitur in Castellum reuersus esset, ad rerum capitalium præfectum statim adductus est, qui eiusmodi in eum pronunciauit, vt chorda ei tribus vicibus traheretur. Cum autem funibus in primo tractu disruptis, ipse exanimis in terram prolaberetur, absolutus iudicio & Chirurgo curandus relictus fuit.

Die 20. Miles quidam puerum coqui percussit, ita vt sanguinolentus appareret. Is ad rerum capitalium præfectum delatus & ab eo condemnatus fuit, vt tractum chordæ ter subiret. Cum igitur milites præfidiarii omnes vno ore, ad primum tractum gratiam ei implorarent, vnus eorum, qui statura cæteros superabat, atq; ita præ cæteris clamare quoq; videretur, ex toto numero protractus & ad præfectum delatus, sequenti die eandem subire pœnam ter coactus est.

Calendis Maii Hollandia nauis portu egressa, cursum suum Bantam versus direxit, Mauritiû Insulam inde petitura, ibiq; Mittelburgi nauis aduentum expectatura, cum qua deinde in patriam redire dicebat.

Hollandia nauis ex portu soluit.

Die Octauo Maii ex Mittelburgo nauis Chirurgum, Nauarchi socium, duos tonsores, duos ministros nauticos, Termentarium item & coquum captiuos in Castellum abduxerunt. Causa eius reierat, quod superiori anno ad Ternatem Insulam seditionem moliti, Nauarchum ad summas angustias redegerant, præfecto rerum Capitalium manus iniecturi, nisi elapsus summa dexteritate fuisset. Abducti igitur in Castellum & in carcerem compacti fuerunt, captiui ibi asseruandi donec, sententia in eos pronunciaretur.

Captiui quidam ex Mittelburgo nauis in Castellum abducuntur.

Die 28. Maii octodecim milites sclopetis armati in syluam Castello proximam emissi sunt, vt viderent an aliquos cõpræhendere Aethiopes possent, quemadmodum etiam tres ibi depræhenderunt, quorum vnus tamen fuga elapsus fuit, reliquos duos compræhensos in Castellum secum abduxerunt, quorum tamen vni qui fugam arripere voluerat, globo brachium auulsum fuerat.

Aethiopes duo captiui in Castellum abducuntur.

Die 29. miles quidam cui Iohanni Schuichardo nomen erat, patria Argentinensis, ex Castello effugiens ad Aethiopes defecit. Sequenti igitur die, milites quidam scapha ad Bandam Insulam appulerunt, vexillum candidum præferentes, quod cum primates Aethiopum vidissent, procedentes eis cum itidem vexillo albo obuiam causam aduentus sui exponere iusserunt, quibus mercator Hollandorum respondit, debere eos milites qui ab Hollandis defecerant, restituere, & captiuos contra suos recipere, qui id facturos se planè negarunt, permittentes Hollandis, vt quicquid vellēt,

Aethiopes captiuos redimere recusant

cum ipsis agerent, itaque reuerſi milites, captiuos iſtos ſecum in Caſtellum reduxerunt.

Aethiops quidam in patibulo ſuſpenſus.

Primo igitur Iunii Aethiopem alterum qui nobilis erat, ante Caſtellum productum in crucem egerunt, alterum vero, qui mancipium erat, & brachium vnum amiſerat, ſub patibulo ſtare & mortem eius ſpectare coegerunt, poſtea nauigio ad littus Caſtello oppoſitum traduxerunt & liberum dimiſerunt.

Hollandi Aethiopem quendam primarium interficiunt.

Die 20. Iunii, quindecim circiter milites antequam dies illuceſceret ad Londerum oppidum miſſi ſunt, vt in inſidiis latitantes, viderent, an aliquem ex Inſulæ proceribus apprehendere & captiuum abducere poſſent. Cum igitur ad horam vſque nonam in inſidiis ſeſe continuiffent, primarius quidam loci iſtius moderator, cum quatuor vel quinque miniſtris oppido egreſſus eſt, verum cum inſidiatores eminus vidiffet, conuerſo itinere, oppidum ruruſus ingredi voluit, itaque ſclopeta ſtatim expedientes eum percufferunt, claſſarii vero audito fragore ſcapha ſtatim ad littus, vt eos reciperent, applicarunt, qui cum moras ibi neſtere diu non poſſent, capite Aethiopem truncarunt, illudq; in Caſtellum ſecum aſportarunt.

Iudicium de quibusdam in naui Mittelburgo captiuis habitum.

Die 12. Iulii iudicium in Caſtello, de illis qui ex Mittelburgo nauicaptiui in Caſtellum translati fuerant, habitum eſt. Tormentario enim, cui Abrahamo Embdenſi nomen erat, in crucem acto Nauarchi ſocius & coquus funibus collo ligati & ſub patibulo conſtituti ſententiam ſuam expectare cogebantur, producti vero ſunt & Chirurgus cum duobus tonſoribus & duobus miniſtris nauticis, ad audiendam ſententiam ſuam, cumq; Tormentarius miles laqueo ſuffocatus eſſet, miles quidam alius Gualterus Simonis nomine diuitis cuiuſdam mercatoris filius, ob perpetratum furtum virgis caſus, & candente ferro ſignatus, Nauarchi autem ſocius & coquus ſub nauem ter protracti, & fuſte ad malum nauis caſi, Chirurgus cum duobus tonſoribus & vno miniſtro nautico ſub nauem protracti atq; incolumes poſtmodum dimiſſi ſunt, alter vero miniſter nauticus poſt ternam ſub nauem protractionem, cultro ad malum manu adfixus eam diſcindere ſpontanea conuulſione coactus fuit.

Iohannes Verccius poſt ſtatem accipit domum reuertendi.

Die 14. Iulii Iohannes Verccius, ex cuius conſignatione & Ephemeridibus vniuerſam hanc nauigationis huius hitoriam deſcripſimus, dimiſſionem eandem precibus multis obtinuit. Tametiſi enim aliquoties tam apud nouum Gubernatorem, quam apud ſenatum militare inſtando in patriam reuertendi dari ſibi copiam petiſſet, nihil tamen, licet tempus ſuum ad quod ſe adſtrinxerat, diu iam elapſum eſſet, obtinere potuit, donec tandem diuino auxilio adiutus veniam hac ipſa die impetraret, vt cum Mittelburgo naui domum rediret, quam obrem Deo gratias immortales toto pectore perſoluit.

Mittelburgū nauis iter domum verſus ingreditur.

Die 18. Iulii prædictus Iohannes Verccius cum naui Mittelburgo ex portu ſoluens abiit, poſtquam integrum biennium & præterea tres meſes nouemq; dies in Caſtello Hollandis operam fidelem nauaſſet, curſu ſuo Amboinam verſus directo.

Perueniunt ad Inſulam Amboinam.

Die 19. circa meridiem ad Amboinam Inſulam, triginta miliaribus à Banda Inſula diſtantem, peruenerunt. Complectitur autem Inſula hæc ſuo ambitu & circumferentia triginta ſex miliaria, Caſtellum habet fortiffimum, in quo centum præſidiarii Germani vt plurimum numeran-

meran-

merantur. Translatæ sunt nuper etiam in Castellum istud triginta ex Hollandia mulieres, si forte fieri posset, ut Germanis terra ista plane cedat & subiiciatur. Sunt enim ibi adhuc quinque aliæ insulæ, iurisdictioni & potestati Hollandorum subiectæ, quæ nominantur Hidena, Lubna, Compella, Buria & Roslauia; nihil omnino aromatum præter Garyophyllos ferentes, tanta copia, ut quotannis, quingentorum onerum nauis onerari illis possit.

Die 21. peruenierunt ad Insulam Buriam, quindecim miliaribus ab Amboina distitam, & ad iurisdictionem Castelli, quod in Amboina est, pertinentem.

Buria Insula.

Die 23. ad Buttonem Insulam appetente iam vespera appulerunt. Ea quadraginta sex miliaribus à Buria abest, & proprium suum Regem habet. Populosa alia est & satis fertilis, pecorumque diues, Homines ibi habitantes piscatores sunt & piratæ crudelissimi.

Button Insula

Die 24. ad Cambaionem Insulam appulerunt. Hæc quinque miliaribus à Buttone distat, cuius etiam Regem Dominum agnoscit, fertili admodum solo prædita.

Cambaion Insula.

Die 25. Thessalonicam Insulam assecuti sunt, quæ octodecim miliaribus à superiori distat, estque satis magnæ capacitatis, & coniunctas sibi duas alias Insulas habet quas Muscarones vocant.

Thessalonicæ Insula.

Die 26. ad Insulam, cui Celebes nomen est, venientes, ad urbem Bantachaiam confederunt, ut sese aliquo modo ibi recrearent, itaque singulis, quotquot ibi commorati sunt, diebus, in terram descenderunt variisque fructibus & cibaria, Bubalos, gallinas, Oua, Batatas, Bananas, Magnones, lac & Tabaccam ab incolis mercati sunt.

Celebes Insula.

Insula hæc quindecim miliaribus à Thessalonica abest, trecenta circiter miliaria ambitu suo continens, estque admodum populosa, sunt enim sex Reges ei imperantes, quorum quem Regem Madagascaris vocant, (quæ ciuitas est, triginta miliaribus ab vrbe Bantachaia distans, Hollandis ad commercia exercenda itidem oportuna) potentia reliquis omnibus superior est, perpetuum cum illis bellum gerens, idque eam ob causam, quod ante tres vel quatuor annos Mahometicæ impietati nomen dederit, cum antea paganus & gentilis plane fuerit. Cum igitur reliqui Reges ethnicis etiamnum superstitionibus dediti sint, armis eos persequitur, nunquam ea depositurus, donec, quod in vno atque altero iam obtinuit, Mahometicam impietatem omnes amplectantur.

Celebes Insulæ descriptio.

Insulæ istius incolæ, placidi sunt proboque & simplices, dolis fraudisque omnis expertes, staturæ decentis, spadicei coloris. Viri præter femoralia, quibus pudenda tegant, vestitum nullum habent, corpus tamen profundo & amplo aliquo sacco obuoluunt, qui, cum eum induunt, à planta pedis ad summum verticem pertingit. Eum autem corporibus solum obuoluunt, nec nisi cum mulieribus rem habituri induunt, tunc enim & sibi & mulieri simul eum superinduunt, non videri turpitudinem suam existimantes, quam in sacco clam exercent. Cæterum in virga seu membro virili viri omnes rotundos globulos circumferunt, reperiunturque aliqui, qui binos, ternos, quaternos, quinos, senos, septenos imò nouenos peni insertos gestant, non tamē ex auro vel argento, ut illi qui Schyamum incolunt, sed ex elegantioribus Cochleis pisciumque testis, paratos. Capillos plerumque in capite Germanorum more resectos habent, barbam vero vel radicitus euellunt vel radunt, ad collum usque, ubi duas

Descriptio populorum Celebes.

quasi alas siue prominentias capillorū instar caprarū promissas siue pro-
pendentes alunt. Quod ad mulieres attinet, illæ nudę omnes incedunt,
nec vestimentum vllum induunt, quamdiu vitam cœlibem agunt, ad
matrimonium autem vbi transferunt & viro alicui nupserunt, laxas
admodum & amplas caligas, breuesq; tunicas manicatas, virorum in-
star in Banda, Ternate, & aliis Moluccis Insulis, gestant.

Fertilitas &
bonitas Insu-
læ Celebes.

Terra ipsa supra modum pulchra & fertilis est, victum omnis gene-
ris proferens, oryzam enim suppeditat magna copia, habet & bubalos,
porcos, sues, capros, capellas, equos, (Hollandi enim quinquaginta
vel sexaginta bubalos apud vnum sæpe agricolam numerant,) Abun-
dat feris bestiis & volucris, quæ maxima copia ibi inueniuntur. Ad-
sunt Phasiani, Pauones, Ardeæ, gallinæ Indicæ seu Africanæ, Anates
feræ & syluestres, turtures & multa alia ignota nobis volucrum ge-
nera.

Insulæ Pater
noster vulgo
dictæ.

Die 29. leuatis anchoris suis, secundum littus Insulæ Celebes na-
uigarunt, peruenientes vltimo Iulij ad Insulas, quas Pater noster vul-
go vocant, sexaginta octo miliaribus à Celebes Insula distantes frugife-
ras admodum & populosas, quæ id nominis à perpetuitate & frequentia
rupium & scopulorum, quibus vndiq; circumdatæ cernuntur, obti-
nuerunt.

Aliqui in na-
ui Mittelbur-
go defuncti.

Toto hoc mense Iulio, in naui Mittelburgo quatuor tantum personæ
occubuerunt, faber nempe naui lignarius, Adiunctus item quidã
Mercatoribus Rudigerus nomine, Tormentarius quidam miles, & clas-
sarius vulgaris, qui in præsidio Amboinæ aliquandiu fuerat.

Madura Insu-
la.

Calendis Augusti miles adhuc alius, qui præsidium itidem in Ca-
stello Amboinensi egerat, mortuus est. Peruenerunt autem eodem
die ad Maduram Insulam, à priori ad sedecim miliaria distantem, sicq;
iuxta vallum progredientes, ad Rosbajam oppidum post meridiem ve-
nerunt, vbi abiectis in profundum anchoris confederunt. Insula hæc
Madura ambitu suo vndecim complectitur miliaria, estq; pulchra ad-
modum, frugiferaq; & populosa Insula, multis probe munitis vrbibus,
quæ fortissimis muris circumdatæ sunt, insignis, quarum tamen Rosba-
ia maxima & munitissima est, vnde & Rex Insulæ totius dominus, sedem
suam in ea habet. Incolæ autem hic habitantes peruersi admodum sunt,
latrociniis vt plurimum dediti, colore vero, forma, statura & vestitu cor-
poris ad eos qui, in Iaua maiore degunt, quam proxime accedentes.

Perueniunt ad
Chrissam vr-
bem in Insula
Iaua maiore
sitam.

Tertio Augusti leuatis anchoris cursum suum Chrissam & Iordanem
versus direxerunt, quemadmodum etiam circa vesperam eiusdem diei
eò peruenerunt, vbi & anchoras suas firmarunt, loco quatuor miliarib.
à Rosbaia vrbe distante. Ad vrbem autem Chrissam in Iaua maiore In-
sula sitam cum naue sua ad 23. vsq; Augusti substiterunt, vt & corpora
sua reficerent, viresq; amissas recuperarent, & de oryza fabisque ac re-
bus ad iter necessariis aliis sibi prospicerent, cum omnia ibi comparatu
facilia sint, & bubalus quatuor, bos tribus imperialibus, capella nouem
vel decem stuberis siue cruciatis, triginta gallinæ vel anates vno Impe-
riali veniant, Batatas vero, Bananas, Anasses, Magnores & fructus
alios exiguo admodum precio comparare sibi quis magna copia pos-
sit.

Quod ad Chrissam ipsamq; ad miliaria aliquot circumiacentem re-
gionem attinet, sciendum est inter regna alia quorum aliquot in Iaua
maiore

maiore

maiore Insula numerantur, præstantissimam eam & fertilissimam esse, incolasq; habere cæteros omnes probitate facile superantes & Germanis Hollandisq; admodum deditos, qui in hac etiam vrbe diuersorium aliquod seu ædificium habent muro vndique cinctum, in quo semper Mercatores quidam Hollandi, cum incolis & aliis peregrinis nationibus commercia sua exercentes, commorantur.

Chriffe vrbs qualis.

Quod ad Regem huius ciuitatis attinet, sciendum est duos Reges fratres esse regnum ad triginta miliaria obtinentes, quorum qui maior natus est Bastrauani, quæ ciuitas duodecim miliaribus à Chriffe abest, sedem suam habet, alter vero modo in hac vrbe Chriffe, modo Serambaij, (quæ ingens admodum & pulchra ciuitas est quinque miliaribus à Chriffe fluuium nempe ascendendo, vnde Hollandi hoc tempore aquam potabilem afferebant, sita) residet. Arx quidē quæ in Chriffe habet, pulchra admodū est & eleganti artificio extructa, portis centum & amplius conspicua latoq; admodū muro circumdata, quemadmodū etiā vrbs vtraq; muro lateritio siue ex coctis lapidibus extructo, cincta cernitur. In pomerio autem seu interiori murorum parte, turres ligneæ quatuor columnis impositæ circumcirca, ad dimidium lapidis iactum ab inuicem distinctæ & supra muros mirabiliter eminentes cernuntur, equitibus ligneis Phrysicis in circuitu passim dispositis.

De Rege Chriffensi.

Vrbes in Iaua maiore admodum munitæ.

Causa autem cur vrbes in Iaua Insula tantopere munitas habeant est, quod perpetuis Maderami insidiis expositæ sunt. Est enim Maderamus iste quasi Cæsar siue imperator & Dominus Insulæ Iauæ, cuius sub potestate & imperio omnes Insulæ istius, quæ ad centū & quadraginta quinque miliaria in longitudine patet, incognitæ latitudinis, Reges, antehæc tempora fuerunt. Et quidem Mediterranei Reges superiorem eum etiamnum agnoscunt, Maritimi vero qui in littore maris habitant, cum subditis & subiectis sibi ciuitatibus non ita pridem ab eo defecerunt, itaq; odio eos prosequitur & quotannis semel in eos mouet. Habitat enim in medietate ferè regionis & breui tempore ad tria vel quatuor armatorum millia in aciem producere potest, cum autem longum admodum iter terra conficere cogatur, tormenta vero nulla propter altissimorum montium frequentiam secum vehere possit, expeditionem singulis annis vnicam solum, modo in hunc, modo in alium Regem facit, factaque terræ eius desolatione, subditos omnes quotquot capere potest, secum abducit, & tam nobiles quam ignobiles, seruos atq; mancipia facit. Hac igitur ratione moti Maritimi isti Reges vrbes suas tanto opere communiunt, vt adueniente cum exercitu suo Maderamo, ad eas confugere, seq; cum suis tueri atq; defendere ex illis quam optime possint. Cæterū Maderamus iste cū tormenta secū vehere non possit, ea tamen calliditate est, vt adhibitis ad mœnia decem vel viginti millibus per cuniculos ea dissipet & disiciat. Vt igitur prohibeant Reges, ne muris appropinquantes eos suffodiant & prosternent, turres istas excitarunt. Equites vero Phryfici equitatu formidabiles sunt, eumq; ab accessu suo prohibent, cum equitibus maxime formidabilis Maderamus in bellum proficiscatur.

Maderamus totius Insulæ Iauæ maioris Cæsar seu Imperator.

Eodem quo Hollandi ibi erant anno, Maderamus Chriffem & Serambaiam vrbes oppugnatum venerat, sed nullo profectu, sciendum enim est, ad quartam miliaris partem à Chriffe, supremum totius Iauæ & aliarum circumiacentium Insularum Mahometicum Pontificem, sedē suam

Chriffe & Serambaiam à Maderamo obsidione cinctam.

Papa Maho-
mericus in
Insula Iāua.

suā habere, eūq; instar numinis alicuius ab omnib. coli, cū nemo sit, quin si mādatū eius trāsgrediatur, moriendū sibi certo existimet. Ad hunc igitur Papam siue Pontificem Mahometricum supremum, Maderamus Præfectum quendam suum cum quadringentis equitib. miserat, percunctatum, an urbem istam oppugnare & subuertere deberet, qui ipsi respōderat, nolle se omnino ut id faceret, sed serio mādare, ut à proposito suo desistens ad locum suum reuerteretur. Huic igitur mandato obtemperans Maderamus ad Serabaiam vires suas conuertit, vbi Rex ipsemet præsens summa ei virtute repugnauit, tormentis enim, quæ ab Hollandis antea dono acceperat, eum ita excepit, ut ingens damnum castris eius intulerit. Cum itaq; videret Maderamus nihil se aduersus urbē istā proficere posse, iam commeatus & rerum omnium penuria laborare inciperet, necessitate coactus, obsidionem soluit, & re infecta in terram suam reuersus est.

Jordan ciui-
tas.

Quod ad Iordanem urbem attinet, ea exiguo miliari à Chriffe, fluuium ascendendo, distat, & Chinesis maximam partem habitatur, foro ingenti instructa, in quo omnis generis aromata, oryza & vestes sericæ venales habentur. Frequentatur autem quotidie tot hominibus, ut præ multitudine transire vix quisquam possit, quemadmodum Hollandis id aliquoties visum, qui res varias coemendi gratia, terra mariq; eo aliquoties commearunt.

Descriptio
incolarū Ia-
uæ maioris.

Quod ad incolas Iauæ maioris attinet, illi insigni sunt humanitate & probitate, statura eleganti & colore spadiceo, viri ut plurimum in superna corporis parte nudi incedunt, medio corpore flauo, rubri viridisue coloris vestitum ad talos vsque propendentem gestantes, Capillum clericorum nostratum instar, vel etiam vulgi in morem radunt, barbam vero plane euellunt, ita ut neminem ibi, quamuis multorum annorum & senio confectum virum, barbaturum inuenias. Qui primates vel nobiles sunt, omnes pileolos in capite vel sericeos vel gossypinos gestant, tunicas manicatas umbilicotenue demissas & in pectore patentes fasciisq; siue ligulis nitentibus colligatas induti. Hi domo egressi, ministros aliquot præcedentes habent, qui ligones ipsis & storeas ex arborū corticib. cōtextas præferūt, aliquot sequētes qui vasa varia calce, Bethes foliis, Arecca item siue Binanga & Tabacca cum pertinentib. ad eam fistulis, chriffasq; seu pugiones vulgaribus preciosiores portant. Cæterum mulieres maxima corporis parte nudæ incedunt, supparō tamen siue indumento quodam tenui à mammis ad genua demisso obuelatæ. Nobiles tamen mammillari siue amiculo sericeo mammas adstringunt, reliquūq; corpus flauo, rubriue coloris panno taffeto ad talos vsq; demisso obuelant, caput amiculo versicolore tegentes, & digitos annulis aureis copiose exornantes.

Nuptias in
Chriffe qua-
ratione insti-
tuant & cele-
brent.

Nuptias celebraturi, processu mirabili vtuntur, Principio enim spōsus domo sua egressus binos vel quaternos præmittit, pelues quinq; vel sex à pertica pendentes qui gestant, incedentibus iuxta eos, qui baculis ex corticibus nucum, quas cocos vocant, factis & pice oblitis, eas pulsant. Sequuntur deinde tres vel quatuor tympana oblonga baculis vel manibus pulsantes, incedunt item aliqui pelues à collo suspensas baculis pulsantes, atque ita concentum mirabilem excitantes. Præmissis hisce tympanistis, incedūt deinde sexageni vel octuageni, quin imo centeni, & interdū etiā plures, prout de nobili aliqua p̄sapia spōsus nat⁹ est, ligo.

ligones oblongos rubro colore infectos & vel pauonum vel equorū caudis ornatos, in collo gestantes. Succedunt triceni vel quadragenī clypeos rotundos ex bubalorum coriis factos manu altera, hastas item vel gladiolos præacutos altera, & tela aliquot seu iacula missilia à collo post tergum suspensa gestantes. Hi gladiis & clypeis, ita armati subsistunt interdum & modo pugnanres inuicem, modo saltantes, ludos spectatoribus præbent. Nouum porro agmen inchoant, qui tympana & pelues pulfant, incedunt deinde triginta plus minus virgines elegantissime exornatæ, quarum aliquæ flores, pictas sculptasque imagines, cistulas auro exornatas, vestimenta, supelllectilem omnis generis, pelues, arculas asseruandis Beteles foliis destinatas, fistulas ad hauriendū Tabaccæ fumū aptas, pocula item lutea & alia id genus nouis nuptis destinata munera gestant. Has sequuntur fœminæ ad nuptias itidem inuitatæ, quæ & ipsæ res varias gestare cernuntur. Omnibus hisce præmissis, sponsus tandem habitu precioso admodū conspicuus, equo vehitur, cuius vtrūq; latus amici itidē equites claudunt, sequētib. longo agmine reliquis qui ad nuptias inuitati sunt hospitibus. Ad ædes spōsæ vbi peruētū est, tympanistæ quidē oēs præforib. aduentū sponsi præstolantur, illi vero qui ligones gestant, quemadmodum etiam qui clypeis gladiisq; & hastis armati sunt ab vtroq; latere consistentes, transitum virginibus & vniuerso muliebri sexui ad ædes vsq; permittunt, sponsus autem equo ad ædes vectus, descendit, adestq; mox sponsa aquam ex ædibus in vase aliquo proferens, concidensq; in genua pedes sponso abluit, postea surgens manu præhensum in ædes secum abducit, qui paululū cum ea in ædibus moratus, rursus egreditur sponsamq; manu ducit, & tum eodem quo venerant ordine ad ædes sponsi omnes reuertuntur. Equus autem post eum dicitur, cumque ad ædes peruentum, ipse sponsam manu introducit, sequuntur conuiuæ omnes, fitque ibi copula maritalis, & nuptiæ tandem, post continuatam trium dierum solennitatem magna cum lætitia finiuntur.

Non licet in Iaua Insula alicui plures quam quatuor aut quinq; vxores ducere, concubinas autem cui libet, quotquot sustentare & alere potest, habere permissum est. Nam & Rex ipsemet, triginta duorum vel trium circiter annorum princeps, concubinas quingentas & amplius habet, quarum superiori anno centum & triginta, Serambaix, cum in palatio regio incendium forte exortum esset, igne perierunt, Rege ipsomet cum vna vxorum suarum vix elapso.

Quod ad commercia attinet, ea in Chriffe tam Lusitanis quam Hollandis, dummodo vectigalia sua persoluant, exercere licet, quemadmodū etiam non pauci Lusitani habitationem suam ibi habent. Die 23. solutis iterum anchoris suis, cursum suum Tubanem versus direxerunt. Eo autem tempore, quo ad Chriffen substiterunt, funera duo habuerunt, vnū 15. Augusti, Samuelis Harlemii, qui tonsorem in castello Nassouico egerat, & quarto die post Roberti cuiusdam natione Scoti, qui præsidiariam suam operam Hollandis in Banda præstiterat.

Die 24. ad regnum urbemq; Tubanem circa meridiem peruenerunt, quæ quidem vrbs quindecim miliaribus à Chriffe abest.

Die 27. circa vesperam ad multas exiguas Insulas, quæ pleræque incultæ sunt nullisque hominibus habitantur, à Tubane autem septuaginta tribus miliaribus distant, peruenerunt.

Die 28. solutis anchoris, ad Iaquetram urbem duorum miliarium

C 3 itinere

20130101

20130101

20130101

Vxores & concubinae in Iaua.

Quidam ad Chriffen mortui.

Regnum Tuban.

Iaquetta ciuitas.

itinere progressi sunt. Cumque circa meridiem eò aduenissent, proiectis statim anchoris, ad urbem confederunt. Est autem Iaquetra vrbs satis magna, multis hominibus habitata, in qua Rex totius istius tractus sedem suam habet. Possunt ibi quæ ad victum pertinet omnia exiguo precio comparari, itaq; Hollandi viginti sex lagenas Aracæ, quam populus in itinere liberet, pisces item arefactos ad alta in cibum coemerunt. Rex eius loci Hollandis admodum fauet, vt sperandum sit, castellum ibi extruendi copiam facillè eos impetraturos. Quod autem ad incolas ipsos attinet, illi & statura & colore vestituq; Bantamensibus per omnia similes sunt. Reperiuntur ibi feræ bestiæ, quas Rhinoceros vocant, & Rex quidem paulo ante Hollandorū aduentū vnā ceperat, quæ toto corpore crassis rigidisq; clypeis vndiq; circumdata erat, & ingentem clypeum in fronte præferabat cornu rigidissimo cubitū longo armatum. Sed & in dorso iuxta ceruicem cornu aliquod palmi longitudine cernebatur. Quarto Septemb. leuantes iterum anchoras suas, velificationem Bantamum versus direxerunt, quo etiam sequenti die summo mane peruenerunt, cum vix duodecim miliaribus à Iaquetra distet. Portum autem ingressi, duas ibi naues, rubrum nempe Leonem & Gaudam, quæ ante octo menses ex Hollandia soluerant, ab anchoris hærentes inuenerunt.

Rhinoceros animal.

Perueniunt Bantamum.

Die 22. Septemb. naus quædam alia ex Selandia Vehre dicta portum eundem ingressa est, quæ octo iam mensibus in itinere fuerat.

Tygres in regno Bantamensi.

Quod autem ad urbem & regnū Bantamū attinet, eius descriptio supra, pro loco posita reperitur. Cæterū Holladi quater mille saccos pipere repletos in naues suas receperunt, deq; necessario ad iter cōmeatu aliūde sibi prospexerunt. Habentur in regione ista tygres magna copia, hominibus damnū maximū inferentes. Et Rex quidem paulo ante nauium istarū aduentū tres tygres ceperat, matrem nempe cum duobus catulis, quæ non procul à Palatio eius catenis ferreis alligatæ cernebantur, & septem homines dilaniatos deuorant.

Perueniunt ad fretū Sundæ.

Die 24. leuatis anchoris, cursum suum versus fretum Sundæ direxerunt, cumq; vix duas horas nauigassent, Bulobogangum Insulam prætereuntes, fretum Sundæ assecuti sunt.

Sabacua Insula.

Die 25. circa vesperam ad incultam quandam Insulam Sabacua nomine sedecim miliaribus à Bantamo distantem, peruenerunt, vbi anchoris statim proiectis confederunt.

Sequenti die leuatis anchoris, portum tutissimū infra Insulam ingressi sunt, quindecim diebus ibi subsistentes, quod in naui aliquid reparandū esset, cōuehebant autē in naues lignorū quantū ad iter quod restabat, satis videbatur, cumque necessitas etiam eos moneret, vt de recenti aqua sibi prospicerent, siquidem ad Mauritium Insulam vsq; octingentorum scilicet miliarium itinere nauigantibus ibi terra nulla occurrit, & vero Insula ista omnis recentis aquæ vsu destituta esset, singulis diebus ad Sumatram Insulam è regione eius sitam aliqui, aquas recentes & potabiles allatum missi sunt.

Toto autem hoc mense vnus tantū in naui, Adiunctus nempe mercatorib. Isaacus nomine, qui in castello Nassouico etiā fuerat, mortuus fuit.

Scapha eorū ingenti procella dissipatur.

Die 2. Octob. Iohannes Verccius cum duobus submercatorib. tredecim ministris nauticis & tribuno militū, ad Sumatrā Insulam aquas allatum scapha aduecti sunt. Facta autem excensione, totum ibi diem commorati sunt, urbem nempe, quæ duarum horarum itinere à loco isto vbi aquæ hauriebantur distat, ingressi. Cum vespera facta esset, scapham iterum

iterum

iterum ingressi soluerunt, facile sese ad nauem antequam nox fieret peruenturos sperantes. Verum cum vix ad quadrantem horæ nauigassent, ingens tempestas & procella ex mari exorta, fluctus tantos excitauit, vt impossibile esset scapham diutius regere, quæ vndis tota repleta præsentissimum omnibus submersionis periculum minabatur. Abrepti igitur versus terram Sumatræ, & in scopulos proiecti, scapha quidem fracta & dissipata fuit, ipsi tamen scopulis adhærentes vitam conseruarunt, moxq; ex vndis nauigantes in pagum quendam non procul à loco isto distantem, abierunt, vbi pernoctantes vestimenta sua madida ad ignem exposuerunt. Postero die cum venti remisissent, cymba ab incolis mutuo accepta vnū atq; alterum ad nauem miserunt & statim suum Hollandis aperuerunt, qui emissa scapha alia eos circa vesperam ad nauem adduci curarunt.

Cæterum cum per diem istum ibi adhuc commorandum ipsis esset, hinc inde obambulantes situm & cōmoditatem loci istius omnem perlustrarunt, eamq; oportunam admodum & pulchrā depræhenderunt, incolis summam ipsis beneuolentiam & humanitatem declarantibus. Mulieres ibi offenderunt tam elegantis staturæ, vt vix per totam Indiam orientalem elegantiores reperiatis, coloris sunt nonnihil albicantis, & dentes habent tam candidos, vt pulchriores in India non inuenias, solent enim reliqui Indiani id plerunq; operam dare, vt dentes nigro colore infectos atros reddant. Quin imo in Iaua Insula pauci reperiuntur, qui natiuos suos dentes habeant, pleriq; enim tam viri quam mulieres, dentes sibi vel euelli vel lima abradi, & alios eorū loco ex auro, argento, chalybe vel ferro factos inseri atq; constitui curant. Præterea mulieres eius loci catenulas argenteas vt & circulos corallinos, collo reliquoq; corpori, annulosq; argenteos brachiis & cruribus indutos gestant. Vestitus earum saccum per omnia refert, eum indutum sub mammis constringunt & ad genua vsq; demittunt. Virum admittere volentes, saccū istū sub brachiis colligatum soluunt, viroq; simul iniiciunt, satis occulte res suas peragere se posse sperantes, si vterq; in sacco hæreant. Quod autem viros attinet, illi habitu Bantamensium simili plerumq; vtuntur, hastulas seu tela missilia orichalco exornata manibus crissasq; seu pugiones cingulo post tergum insertos gestantes.

Descriptio
incolarum Su-
matræ.

Die 11. Octob leuatis anchoris suis per fretum Sundæ transientes, cursum suum versus Mauritiū Insulam direxerunt. Die autem 25. Octob. nauta ipsorum Otto nomine. Die 29. faber ærarius Tarquinius nomine, Leouardiensis Phrysius, & 31. minister quidam nauticus Sigebertus Hornius nomine in naui mortui sunt.

Quidam in
naui mortui.

Secundo Nouemb. ad Insulam, cui San-Roderigo nomen est, peruenierunt. Distat ea à Sumatra & Sabacua Insulis septingentis & sedecim miliaribus, ambitu suo decem miliaria complectens. Nullis habitatur hominibus, etiamsi quæ ad victum pertinent suppeditare facile possit, piscium nempe volucrumq; satis magnam proferens copiam.

Perueniunt ad
insulam S.
Roderigo.

Die 3. Nouemb. minister quidam nauticus, nomine Gabriel mortuus est, sed & faber quidam ferrarius Albertus nomine, patria Oldenburgeris, qui præsidiarium in Insula Macau ante hæc tempora egerat, eodem die satis concessit.

Aliqui in na-
ui moriuntur.

Septimo Nouemb. ad Mauritiū Insulam, septuaginta quatuor miliaribus à San-Roderigo Insula distantē, peruenierunt cūq; nauē Hollandiā, quæ 1. Iulij eodem hoc año à Castello Nassouico soluerat, in portu ibi ab

Perueniunt ad
Insulam Mau-
ritii.

anchoris hærentem inuenissent, proiectis statim anchoris iuxta eam confederunt.

Die 14. Nouemb. Nauarchi minister quidam Iohannes Rudolphus, similiter & 5. Decemb. minister quidam nauticus alius Iacobus Buffgius, ex Flandria oriundus, mortui sunt.

Banda nauis
Hollandica
ad Insulam
Mauritii ad-
uenit.

Die 15. Decemb. Banda nauis cum celoce, quam dimidiam Lunam vocant, quæ 2. Maij, hoc ipso 1611. anno ex Hollandia soluerant, in portum Mauritij Insulæ venerunt. Eratq; hæc nauis Banda, quam Hollandi primo suo in Bandicas Insulas aduentu ad Neronem Insulam in portu hærentem depræhenderant. Ea enim hæctenus in Hollandia morata, alteram suam nauigationem iam suscepèrat.

Mauritii In-
sulæ descri-
ptio.

Quod autem ad Mauritii Insulam attinet, ea pulchra admodum est & insignis capacitatis, ambitu suo ad triginta miliaria complectens. Licet autem nullis hominibus habitetur, magnum tamen testudinum, caprarum & volucrum prouentum suppeditat, piscibus vero adeo abundat, ut fidem ferè superet, Hollandis vno sæpè captu tantam piscium multitudinem compræhendentibus, ut omnibus in vtraq; naui sufficerent. Habentur ibi testudines tam marinæ quàm agrestes maxima frequètia, tota enim regio illis adeo repleta est, ut vbi in syluã quis ierit, magna copia eas vel pascentes, vel ad quietè instar ouium cõpositas & coacervatas reperiat, suntq; tantæ magnitudinis, ut tres simul viri vni, quæ nihilominus prorepant, insistere, imo octo vel nouem personæ in concha siue operculo vnus bestię, (quod Hollandi non semel tentarunt) sedere & cibum capere possint. Habentur præterea ibi multæ volucres, utpote turtures, psittaci cinericei, gallinæ agrestes, perdices, corui quos Rabos forcados vocant, & aliæ id genus, sunt & volucres ibi Cygnos magnitudine æquantès, capitibus quasi cucullati, alis omnino ut & cauda carentes, earumq; loco pennulas quatuor vel quinque ostentantes, colore cinericeo, quas Hollandi Toterfas & Walcvogelas vocant. Has magna copia Hollandi manibus quotidie compræhensas mactabant & in cibum præparabant, cogebantur tamen sibi cauere, ne rostris quibus magnis admodum aduncis præditæ sunt, vel in brachio vel crure præhenderentur, quod viribus valentes morsus inferre non leues solerent. Non solùm autem hæc, sed & reliquæ volucres tam cicures ibi sunt, ut & turtures & psittacos baculis ferite, manibusq; compræhendere liceret. Reperiuntur in Insula ista nigri albiq; coloris ardex, itemq; anates & anseres syluestresq; magno numero. Terra ipsa admodum eleuata & montosa est. Montes vero arboribus ut plurimum agrestibus confiti, tanta sunt altitudine, ut nubibus plerumq; tecti & oppleti conspiciantur, tantusq; eos fumus obnubilat, ut cacumina eorum oculis assequi vix vnquam possis. Solùm maxima parte lapidosum, sed arborum tamen syluestrium admodum ferax, quæ tanta passim copia crescunt, ut iter facientibus transitum vix permittant. Et quidè arbores istæ ebenus sunt præstantissima, vel picem nigredine superans, & ossis alicuius instar leuigata, & crasso viridique cortice obducta, quanquam & arbores ibi quædam, ligno instar sanguinis rubro, itemque aliæ ligno instar ceræ flauo constantes, passim reperiantur. Vespertilionum præterea magna est frequentia, quæ capitibus vulpes referunt, alas vero tam prolixas habent ut ad orgyam vnã & amplius explicari possint.

Discedunt à
Mauritii In-
sula.

Die 24. Decemb. solutis anchoris mari sese iterum permiserunt. Tanta autem tranquillitas in mari subito facta est, ut nihil promouere possent, sequenti tamen

ti tamen die ventus iterum exortus est satis opportunus, itaq; trium tormentorum displusiones sibi inuicem valedixerunt, Banda nauic cum dimidia Luna Bantamum, hic vero Madagascarem siue San Laurentij Insulam versus cursum suum dirigentibus.

Die 27. peruenerunt ad Masquerinen, Insulam nempè, octoginta miliaribus à Mauritij Insula distantem, quæ sedecim miliaria circuitu & ambitu suo continet, nec vllis hominibus habitatur, licet ad victum necessarium testudines, piscesq; & volucres multiplices abundè suppeditet.

Anno 1612. die 2. Ianuarij ad ingentem Insulam Madagascarem siue S. Laurentium dictam, quæ centum & sexaginta miliaribus à Masquerine Insula distat, peruenerunt, iamq; porro iuxta littus ad 5. vsq; nauigando processerunt.

Anno 1612. Perueniunt ad Madagascarem Insulam.

Die 5. Ianuarij summo mane sinum S. Lucix ingressi sunt, vbi proictis statim in profundum anchoris ad duodecimum vsq; diem confederunt, recreationi corporum nonnihil studentes.

Sinus San Lucix.

Die 12. ventus de terra grauis admodum prorumpens nauem ad scopulos egit tanta vehementia, vt putarent ea comminuta sibi cum bonis omnibus ibi pereundum esse, Deus tamen auxilio ipsis suo adfuit, vtq; quam primum inde auersi, damni nihil acciperent. Idem hoc & alteri naui Hollandix nempe acciderat. Cum igitur ex periculo isto diuinitus liberati essent, missis statim ad littus scaphis suis, Mercatores & alios qui in terram descenderunt, redire ad naues iusserunt, eoq; facto, iter iterum ingressi sunt.

Quod attinet ad Madagascarem siue S. Laurentij Insulam, sciendum est, eam omnium, quæ in toto orbe reperiuntur, maximam esse. Complectitur enim ambitu, & circuitu suo ad nongenta miliaria. Estq; pulchra admodum & frugifera, omnium rerum abundans. Reperitur enim ibi Zingiber, oryza, profert & tamarindas & gossypium, suppeditat poma, citrina, aurea, limonia, vuas item & fructus pulcherrimos alios, nobis plane ignotos. Producit item cuprum ferrumq;. Abundat pecoribus, reperiunturq; oues ibi, quarum caudæ, ad decem, duodecim, imo quindecim & sedecim libras continent. Nec desunt ibi volucres, psittaci & cercopithecii.

Madagascar maxima in orbe Insula.

Incolæ in hac Insula habitantes eximia sunt staturæ, colore fusco, nudi vt plurimum incedentes, ita vt ne pudenda quidem sua tegant, reperiuntur tamen qui linteolovel storea ex arundinibus contexta ea contingunt, quæ in viris tanta sunt crassitie, vt & cum equis comparari possint. Mulieres supra modum lasciuæ sunt, sibiq; non modo non dedecori, sed honori etiam reputant, si quando ab albis hominibus ad concubitum expetantur, viris non solum libenter ad id conuiuentibus, sed & vxores suas albis hominibus adducentibus & supponentibus. Populus alioqui humanus admodum & liberalis est, cum quo commercia commodè exerceri possunt. Hollandi certe boues quotquot volebant, optimos & præstantissimos quosq; singulos dimidio imperiali, vel ad summum tribus quadrantibus ab illis redimebant, reliquum verò commeatum, vt potè gallinas, poma aurea, citrina, limonia, lac & alia id gen^o, pro cærulei, flauï, rubri, albi, nigriq; coloris globulis vitreis, corallinis permutarunt. Eos enim in precio habent, magniq; æstimant, à collo eos suspensos, crinibusq; inuolutos gestantes, etiamsi enim capillum cri-

Descriptio incolarum Madagascaris.

spum natura habent, comptum tamen cum & pexum, tam viri quam mulieres in spiras contorquent, fasciculo quodam seu manipulo crinium in vertice relicto, spiris autem istis globulos prædictos viureos intertexunt, maioris eos quam aurum & argentum facientes. Quemadmodum etiam Hollandis præstantissimæ quasq; & primarias mulieres ad coitum sollicitas pro octo vel decem eiusmodi globulis obtinere, illisq; prohibitu abuti facile admodum fuit. Omnes tam viri quam mulieres auriculas perforatas habent, foraminibus vero rotunda quædam ligna inserunt. Quod ad religionem ipsorum attinet, nouerunt quidem Creatorem & Dominum esse rerum omnium, qui totum hunc mundum creauit. Obseruant etiam Circumcisionem, sed nihil præter ea vel de Deo vel de bonis moribus & honestate cognitum habent, in diem viuentes & discrimen dierum nullum obseruantes. Diabolum autem admodum reformidant, à quo horrenda etiam sæpenumero & crudelia multa patiuntur. Reges tamen ipsorum, qui multi in hac Insula reperiuntur, omnes ferè Mahometicam impietatem sectantur.

Tempesta
ventorum in-
gens.

Die 19. ingentem experti sunt ventorum tempestatem, quibus nauis adeo exagitata fuit, vt tabulatum nauis & rigna ad ornatum proræ puppisq; eminentia inundata aliquoties cernerentur & nemo persuadere sibi aliud quam submersum iri nauem posset. Deus tamen ex difficultatibus & periculis istis clementer eos liberauit, & ne quid damni caperent, prohibuit.

Tertio Februarij minister quidam nauticus piscem quendam ex illo genere, quos Torrados vocant, quinq; & dimidum pedes longum, qua longitudine quidem raro aliquis conspicitur, tormento confectum ex vndis protulit, quod generis quidem inter pisces marinos alios, esu optimum est.

Sequenti vero die procellam itidem experti sunt maximam, cumq; bolidem in mare sub vesperam demisissent, octoginta quinq; orgyrum profunditatem deprehenderunt, vnde coniectura assequi poterant, se terræ quæ ex promontorio quod de Anguillac vocant, in mare excurrit, imminere, & vltra decem miliaria à littore non abesse.

Perueniunt ad
caput bonæ
Spei.

Die 5. Februarij Caput bonæ Spei præteruecti sunt, quod quingentis & triginta sex miliaribus à sinu San Lucie abest, itaq; lætitiâ animis concipientes maximam, Deo pro conseruatione & protectione sua paterna gratias toto pectore egerunt.

Perueniunt ad
San Helenæ
Insulam.

Die 26. Februarij cœpit eis apparere San Helenæ Insula, ad quam sequenti die peruenientes, prolectis anchoris confederunt. Ab eo enim tempore quo in egressu ibi fuerant, anni iam tres & nouem menses elapsi erant. Distat autem Insula ista à promontorio, quod caput bonæ Spei vocant, sexcentis miliaribus. Hollandi ibi duodecim dies subsistentes venationibus operam dederunt, & capras centum, apros vero sexaginta in com meatum ad nauem detulerunt.

Decimo Martij leuatis iterum anchoris suis, velificationem in patriam direxerunt.

Perueniunt ad
Insulam Ascen-
sionis.

Die 21. ad Insulam Ascensionis peruenierunt, quæ centum & septuaginta quinq; miliaribus à San Helenæ Insula abest, nullisq; hominibus habitatur, cum nec fructum vllum refectioni humanæ, nec aquam potabilem

bilem suppeditet. Volucrum tamen magna ibi copia est, quæ tam cicures sunt, vt manibus comprehendi possint. Magnus præterea & piscium ad Insulam istam prouentus est, quæ ambitu & circuitu suo ad duodecim miliaria continet.

Die 2. Aprilis ingentis magnitudinis Haia, naui ad tres horas adnatare visa est, cumq; interdum extra aquam prominere, ad octo orgyas crassa multisq; albis & nigris maculis in tergo conspersa videbatur. Erant in naui qui aliquoties nauigationem istam perfecerant, nunquam tamen tantæ magnitudinis beluam vidisse se sanctè affirmabant.

Quarto Aprilis Æquinoctialis circuli lineam in parte septentrionali præteruecti sunt.

Superant lineam æquinoctialem.

Paulò ante 25. nempè Febr. minister quidam nauticus, Nicolaus Viuelamorius nomine, patria Burenensis mortuus fuerat. Die 15. Maij tubicen quidam Henricus Ianfonius, patria Lubecensis, mortuus est. Et sequenti Nauarchus ipsemet Leonhardus Crackelius, patria Mittelburgensis, cum quartam iam nauigationem in orientalem Indiam fecisset, quemadmodum & 17. Hermannus quidam Changiesserus Mercatoribus adiunctus, patria Groningensis, fatis concesserunt.

Nauarchus in naui mortuus.

Die 28. Maij ingens ventorum & procellarum exorta tempestas, ad 20. vsque durauit. Sub exortum autem huius tempestatis populus morbis variis affligi cœpit, quemadmodum etiam multi eorum breui tempore, vtpotè Georgius Schachtius classiariorum tribunus, natione Pomeranus, 19. Gerhardus Ianfoni⁹ defuncti Nauarchi famulus patria Bruccensis, 20. & Eberhardus Simonis Chirurgus patria Hornensis, 21. mortui sunt.

Die 22. peruenerunt ad Insulam San Michaelis, quæ ex Flamenibus Insulis vna est, vini generosissimi fatis magnam semper copiam suppeditans. Et si autem necessitas eos moueret, vt subsistentes ad hanc Insulam reficiendis corporibus tempus aliquod darent, attamen vt iter suum promouerent reditumq; in patriam modis omnibus maturarent, relicta ad sinistram Insula, præteruecti sunt.

Perueniunt ad Insulam San Michaelis.

Die 29. qui in naui Hollandia erant repetita tertium tormenti dispositione, vexillum in puppi exposuerunt, vnde qui in Mittelburgo naui erant colligere facile poterant, periculum eis aliquod imminere. Quemadmodum etiam ablegata ad nauem Mittelburgum scapha, de periculo eos certiores statim reddiderunt, significantes nempè, Garyophylla quæ in media naui recondita erant, ignem concepisse, & scaphas vti suas mitterent, quibus, si incendium inualescere contingeret, qui in naui erant periculum effugere & conseruari ab interitu possent, petentes. Quibus à Mercatoribus in altera naui responsum est, debere eos Garyophylla accensa in mare quam celerrimè abiicere, idq; vnicè operam dare, ne flamma latius serperet, totaq; postmodum nauis incendio correpta conflagraret. Hoc accepto responso, onera quædam Garyophyllarum nautica in mare statim abiecerunt, iacturam septuaginta millium imperialium facientes, qua nauis tota cum populo & mercibus reliquis per gratiam Dei conseruata & ab interitu vindicata fuit.

Garyophylla in naui Hollandia ignem concipiunt.

Die 30. Iacobus Theodoricus Pautus, patria Roterodamensis, qui præfectum in Castello Nassouico egerat, sequenti autem die Cornelius Guilhelmus natione Hollandus, minister nauticus, nec non Theodori-

Quidam in naue moriuntur.

cus Ianſonius, faber quidam lignarius, patria Edamensis Nordlandus, mortui ſunt.

Iohannes Verccius hydrope corripitur.

Calendis Iunij, cum animaduerneret Iohannes Verccius brachia & crura ſua paulatim intumescere, facile inde colligere poterat, hydropicum ſe futurum. Cum igitur omnes quos mortuos haecenus diximus, hydrope correpti periſſent, compositis rebus ſuis, ad mortē ſe parauit, verūm per gratiam Dei, ſanitati iterum reſtitutus inque viuis conſeruatus fuit.

Die 4. Iunij videbant eminus duas naues ad ſiniſtram incedere, repetita igitur aliquoties tormentorum diſploſione, vt ad ſe venirent, inuitare eos volebant, qui diſploſionibus iſtis nihil commoti, cœptam velificationem ſuam continuarunt.

Quidam in nauibus moriuntur.

Cœpit autem ab hoc tempore morbus quotidie in nauibus magis magisque inualeſcere, perieruntque Iohannes Verhuffius miniſter nauticus, patria Amſterodamensis, 6. Thomas Lamaius tonſor, natione Gallus. 7. Iohannes Normannus, patria Bergenſis ex Noruegia. 8. Gerhardus Ianſonius tormentarius patria Hornenſis ex Hollandia. 10. Petrus Iſbrandus miniſter nauticus, patria Amſterodamensis. 11. Lucas Hermanus Vietor patria Steinviccenſis ex Hollandia, & Iohannes Petri tormentarius, patria Amſterodamensis, 12. Iunij diebus.

Nauis quædam Holländica ad eos venit.

Die 13. nauem quandam à ſiniſtris velificationem facere viderunt, itaque tribus eis diſploſionibus, vt ſe accederent eis ſignificarunt, quibus qui in nauibus iſta erant auditis curſum ſtatim ad eos ſuum direxerunt, vnde tanta eos lætitia inuaſit, vt cum quam proximè accedentes compellere ſe inuicem poſſent, pileos capitibus abreptos in mare præ gaudio proiecerint.

Nauis Holländica tranſitum in freto VVeigatiſio fruſtra explorat.

Nauis iſta ex ſeptentrione veniens, fretum VVeigatiſium perlustraerat, miſſa ſcilicet ante meſes quindecim ex Hollandia, vt de tranſitu aliquo per VVeigatiſium fretum in orientalem Indiam aperiendo laboraret ſedulo, omnem autem operam hac quidem vice perdiderat, & nihil operæ præcium perficere potuerat, glacie nempe impedita, quam ad ſexaginta orgyas profundam craſſamque depræhendiffe atque ita conuerſis velis redire re infecta coactos ſe dicebant.

Hollandis de comœatu & victu proſpiciuntur.

Cæterum nauis iſtius aduentus perquam oportunus & ſalutaris Hollandis tum accidit, viſaque eſt ſingulari nutu & prouidentia diuina eis immiſſa fuiſſe, cum enim panibus iam vndecim meſes caruiſſent, totoque iſto tempore oryza ſe ſe ſuſtentaffent, nauis iſta, quam Geranium vocabant, cuiuslibet nauis, tam Mittelburgo quam Hollandiæ panis mille & quingentas libras, tria vaſa piſorum & eſculenta alia, cum ſexaginta caſeis Hollandicis, & ſexaginta recentis aquæ dolis impertiuit, quæ quam grata iſtis & ſalutaria acciderint, vel inde æſtimare quis poteſt facile, quod viribus adeo fractis & debilitatis omnes fuerint, vt vix tres & quatuor valentes rectè in nauibus amplius reperirentur, quibus nauem porro gubernare & domum perducere, hac ſine comœatus ſuppeditatione ſi fuiſſet, vtiq; non licuiſſet, panibus igitur & comœatu reliquo quem ex nauibus iſta acceperant recreati, vires amiſſas breui recuperarunt, vt nauibus regendæ inuigilare commodè potuerint.

Præmittuntur alii, nuncium de aduentu ſuo in Hollandiam allatū.

Die 15. nauis iſta Geranium dicta ab illis iterum diſceſſit, accepto ex qualibet nauibus ſubmercatorum aliquo, qui nauigationum Indicarum moderatoribus & præfectis in Hollandia & Selandia conſtitutis nuncium de re-

de re-

de reditu suo afferrent, eosq; mouerent, vt ne deficerent in via, naues aliquot populo & commeatu necessario instructas in occursum eis mitterent. Cum enim nauis ista exigua esset, multo eam & velocius profecturam & citius onerarijs istis maioribus domum venturam, spes erat.

Die 16. mortui sunt in naui Gerhardus Martini minister nauticus, patria Enchusanus, & Iohannes Blumius natione Dithmarus, qui in castello Nassouico præsidium egerat.

Die 17. Duæ ipsis naues ad dextram visæ sunt, quarum altera cursum suum rectâ ad eos dirigebat. Cum igitur non procul iam abesset, ipsi vt amicos se ostenderent, carbasa colligentes, tormentum aliquod exonerarunt. Verû qui in altera illa naui erant, vnica ipsis displisione respondentes, conuersis velis abierunt, vt facillè colligere inde Hollandi potuerint, piratas eos esse, qui fortunam suam tentaturi accessissent, videntes vero tam ingentis magnitudinis molisq; naues eas esse, de illis expugnâdis desperantes, ad socios suos se receperint.

Sequenti die nauem aliam rectâ ad eos tendentem viderunt, eamq; postea sibi coniunctam, Gallicam esse, ex Niffa, vbi piscationi operam dederant, venientem, cognouerunt. Solent enim ad terras eas Americæ vicinas, verno semper tempore naues quædam ex Gallia excurrere, ibiq; per septimanas quinq; vel sex capiendis & salendis piscibus operam dare, quos deinde in Galliam, indeq; ad regiones etiam alias deuehant. Ex hac igitur naui quingentos eximia magnitudinis pisces, quos asellos vocant, facta cum saccis aliquot oryzae permutatione, acceperunt. Conquerebantur autem Galli isti, se biduo antè in piratas quosdam Anglos incidisse, omniq; commeatu suo ab ipsis spoliatos fuisse.

Sequenti die, postquam à nauis ista discessissent, submercator quidam Abrahamus Bloccius, patria Hamburgensis, & Cornelius Nicolai tribunus militum natione Batauus, Die vero 20. Guilhelmus de Lahe patria Neomagus ex Geldria, qui præsidium in castello militem egerat, & Abrahamus Antonius minister nauticus, patria Mittelburgensis ex Selandia, fatis concesserunt.

Die 25. abiecta in mare bolide, profunditatem explorarunt, etsi vero ea ad trecentas orgyas descendisset, fundum tamen contingere non potuerunt, vt ita ab Hybernia non procul abesse se amplius colligere inde facillè possent.

Die 26. Guilhelmus Fortius, quæ Gubernatorem in castello Nassouico fuisse supra diximus, patria Neomagus ex Geldria mortuus est.

Die 27. proiecta rursus in mare bolide, fundum arenæ albicantis ad centum & octoginta orgyas deprehenderunt, vnde lætitia apud illos maxima exorta est, poterant enim inde haud obscure deprehendere, se ostium canalibus iam ingressos, non procul ab Anglia abesse. Gratias itaq; Deo agentes, vt quod reliquum esset itineris absoluere feliciter sibi liceret, eum orarunt.

Die 28. tormentarius quidam, Cornelius Cornelij nomine, ex Flandria oriundus, & Sebastianus Vtgenus, qui præsidium in castello Nassouico egerat, patria Bremensis, mortui sunt.

Accipiunt panem & vinum ex naui quadam.

Die 29. octo naues viderunt, tam longè tamen à se remotas, vt eas contingere non potuerint. A meridie autem eodem die nauem quandam aliam à sinistris rectà ad se tendentem conspexerunt, coniuncti igitur cum se inuicem inclamassent, nauem eam Mittelburgensem esse atq; ex Mauritania venire, nihil tamen præter vinum, corium & Tabaccam afferre, cognouerunt. Ex naui autem ista, nauis quælibet tres cados vini rubri Francici, & cadum vnum vini adusti, duo item vasa pane filigineo siue candido repleta & vasculum dimidium butyri acceperunt, vnde summè exhilarati fuerunt, cum quatuor iam annis nec butyri recentis, nec panis filiginei quicquam vidissent, multo minus verò vino sese rubro Francico oblectassent.

Vident Galliam.

Die 30. primo omnium Christianorum regio, Gallia nempè ipsis apparere cœpit, vnde magnam iterum lætitiã conceperunt, cum mensis iam quinquagesimus quartus ageretur, à quo Christianorum regionem nullam viderant. Deo igitur pro beneficio isto gratias egerunt. Eodem autem die Melchior Ianfonius minister quidam nauticus, patria Horrensis, in naui obiit.

Tres naues præsiðariæ ad eos veniunt.

Sub vesperam eiusdem diei tres naues sibi obuiantes habuerunt, cumque aliquanto propius ad eas accessissent, Hollandicas Selandicasque præsiðarias esse viderunt. Summa igitur lætitiã affecti, tormenta octodecim exonerarunt, cum ipsi prius omnibus tormentis eos salutassent.

Ex nauibus istis prima erat Viceadmiralis Maris, pulcher Lambertus nomine, altera Iunius Selandicus, tertia Frisius dicebantur. Expositis autem statim in mare scaphis suis, ad naues Hollandorum appulerunt, ipsiq; significarunt ab ordinibus confœderatarum prouinciarum cum duabus adhuc alijs præsiðarijs nauibus, quæ in littore Anglico, ad Goltstertum nempè adhuc hærent, ablegatos sese esse, commeatu necessario omnis generis instructos, vt necessitatibus ipsorum subuenirent, & naues saluas incolumesq; domum deducerent. Distribuerunt ergò in naues ipsorum quadraginta ministros nauticos, quorum opera summè ipsis necessaria erat, ministris quos habebant, partim defunctis, partim ita defatigatis & debilitatis, vt regendis amplius nauibus non sufficerent. Tradiderunt verò ipsis etiam oues aliquot, item anseres, gallinas, & poma aurea, citrina, limonia, panes filigineos recentes, vina Francicã alba, cereuisiam Anglicanam, butyrum, caseos, & alia, quorum penuria laborabant. Erant enim in naui quadraginta ægroti & toto corpore tumentes, de quorum vita omnes iam desperarant. Cum verò & cibos hosce recentes & fructus gustassent, diligenti chirurgorum medicamenta ipsis leniter purgantia propinantium cura & opera, tumor iste aqueus dissipatus est, & ipsi sanitati per gratiam Dei restituti sunt.

Perueniunt ad Goltstertum.

Calendis Iulij ad Goltstertum peruenerunt, vbi reliquas duas præsiðarias naues offenderunt, quæ similiter ipsis oues, gallinas, poma aurea, raphanos, lactucas & alia id genus hortensia cibaria suppeditarunt. Quibus omnibus acceptis velificationem simul omnes in patriam direxerunt.

Perueniunt ad Bortlandiam.

Die 12. ad Bortlandiam quindecim miliaribus à Goltsterto distantem appulerunt, quo quidem die Iacobus Theodoricus, qui præsiðarium in Amboina egerat, patria Lemmertanus ex Frisia, mortuus est.

Die

Die 13. ad VVichtum, quatuordecim miliaribus à Bortlandia distantem appulerunt. Sequenti die vnam ex præfidiarijs nauibus, Iunium nempè Selandicum, plus recentis commeatus allatum ablegarunt.

Perueniunt ad VVichtum Insulam.

Die 15. Beuersiram quatuordecim miliaribus à VVichto distantem affecuti sunt, reuersaq; sub vesperam præfidiaria, quam ablegarunt, nauis, cibos fructusq; recentes varios ipsis attulit.

Die 16. ad tumulos arenarios inter Caletum & Dauernium, locum nempè tredecim à Beuersira miliaribus distantem, delati sunt. Quo quidem die Hollandia nauis, post exonerata tormenta aliquot, quibus valedicere socijs in altera naui voluerant, Texeliam Hollandiæ portum versus velificationem suam direxit.

Hollandia nauis in Hollandiam, altera in Selandiam progrediuntur.

Sequenti die cum ad noctis medium iter suum continuassent, ad breuia & arenas ab Ostenda Flandriæ oppido in mare longo tractu diffusas delati sunt, vbi parum abfuit, quin contracta naui omnes perirent. Erat enim profunditas non amplius quam quatuor orgyrum seu viginti quatuor pedum, nauis vero ad tres cum dimidia orgyas, hoc est, viginti & vnum pedes aquis immersa ferebatur, ita vt non amplius quam tres pedes à fundo abesset, itaq; missa in profundum bolide, cum periculum istud animaduertissent, perterrefacti omnes sortem suam deplorabant & detestabantur. Cæterum conuersi aliqui ad anchoras, summa eas festinatione in profundum miserunt, factumq; per Dei gratiam est, vt nauis ad iactum anchorarum, sese quasi erigens, profunditatem quinque cum dimidia orgyrum inuenerit. Itaq; ab anchoris per noctis reliquum hærentes, nauem sequenti die ita direxerunt, vt solutis anchoris commodam profunditatem facile inuenerit. Commodum autem ipsis accidit, quod nox ista à procellis & tempestatibus libera & immunis esset, illis enim fortè exorientibus, actum procul dubio non de naui solum, quam tanto labore eousque perduxerant, sed & de omnium ipsorum vita bonisque fuisset.

Perueniunt in breuia & arenas.

Die 18. postquam Brugas & Slusam præteruecti essent, post meridiem tandem in Selandiam, ad Vlissingam urbem appulerunt, vbi honoribus ipsorum, omnium quotquot in vallis & mœnibus vrbs constituta tormenta cernuntur, exonerata fuerunt, quibus & ipsi displisione omnium quotquot in naui erant, tormentorum responderunt. Præteruecti igitur vrbs mœnia cum ad Rammecense castellum, non procul à Mittelburgo, à Dauernia autem octodecim miliaribus distans, peruenissent, contractis tandem velis, anchoras vltimo in profundum miserunt. Aduecti autem statim scaphis & nauiculis rerum Indicarum moderatores & præfecti, postquam classarios & ministros nauticos alios honorifice excepissent, facta ipsis quocunq; vellent commeandi & proficiscendi potestate, sacramento eos soluerunt.

Perueniunt in Selandiam.

Quod attinet autem ad Iohannem Verccium, ex cuius ore & consignatione vniuersam hanc historiam descripsimus, is Vlissingæ valetudinis recuperandæ gratia ad vigesimum vsq; Iulij substitit, postea vnius miliaris itinere Mittelburgum profectus est, vbi ei pro exantlatis laboribus suis à rerum Indicarum Moderatoribus & præfectis satisfactum est.

Iohannes Verccius Amsterodamum pertinet.

Die 21. Iulij nauem ingressus, Dortam Hollandiæ, quod quindecim miliaribus à Mittelburgo distans, oppidum est, petiit, tandemq; Roterodam

rodam

rodamo, Delphis, Leodio, & Harlema perlustratis, Amsterodamum
24. Iulij, vnde 27. Nouemb. Anno supra millesimum sexcentefimum
septimo egressus fuerat, annis quatuor, mensibus septem & vigin-
ti quinq; diebus in itinere exactis, feliciter reuer-
sus est.

F I N I S.

COLLOQUIA LA-
TINO - MALAICA,

Seu

VULGARES QUÆ-
DAM LOQUENDI FOR-
MULÆ, LATINA, MALAICA ET MADAGA-
scarica linguis, in gratiam eorum, qui nauigationem fortè in Ori-
entalem Indiam suscepturi sunt, con-
scriptæ.

Studio & opera

M. GOTARDI ARTHVSII
Dantiscani.

FRANCOFVRTI,
Typis viduæ Matthiæ Beckeri.

M. DC. XIII.

COLLEGIUM
L. A. J. A.

VILGARES OUIE
DAM LOUENDI FOR
MATA FATINA, MANICA ET MADACA

REGOTARDI AS THYRI
D. 16

FRANCISCA
Typo v. m. m. Becken

Latinè.

COLLOQUIUM DE
ADVENTU NAVIS

cuiusdam, quomodo nempe Præfectus eius coram Rege compareat, & quid præterea ibi agatur, more Indico septem personis conscriptum, quarum nomina sunt, Dauid, Abraham, Mandarius, Portitor, Rex, Fæmina & Præfectus nauis.

- D. **S**alue Abraham.
 A. **E**t tu Dauid.
 D. **V**ndè tu tam manè.
 A. E foro.
 D. **Q**uid noui? nunquid nihil audiuiti de aduëtu alicuius nauis?
 A. **A**udiui tormentorum tonitrua, quod signum est aduentantium nauium.
 D. **E**go autem audiui, nauem Guiserato aduenisse.
 A. **Q**uid autem apportat merciũ?
 D. **O**nerata est oryza, dactylis, & vuis passis, affert etiam multos pannos omnis generis, & gossypij plurimum.
 A. **E**stne hoc ita? Nuncium hoc certè exoptatum est.
 D. **A**udiui pro verò ita affirmari.
 A. **D**eo itaq; annuente, panni & merces aliæ comparatu faciles erunt.
 D. **I**mò (Deo volente) commodum hoc erit multis pauperibus quæ malè vestiti incedunt, cùm panni in magno precio diu fuerint.
 A. **H**oc verum est, quia imò & oryza, tam excussa quam non excussa, & cibi alij vt carnes, pisces, & edulia alia.
 D. **S**peramus iam meliora, nam tempus est, vt naues ex Bengala, Moselipatanè & locis alijs adueniant, quæ omnes pannos & oryzam excussam apportant.
 A. **Q**uis est ille, qui illinc aduenit, ingenti Elephanto vectus, & tot hominibus eum comitantibus stipatus?

Malaicè.

SATOE BERKATTA
SAMMA DERRY SAM-

pey Capal: derri manna Nachgoda datan adap pada Sultaen: Lagi appa datan, tleire negry Oost Indien: deng' an toujouh orang, bagj Daoedt, Ebrahim, fatoe Syda fida, Pongolo, pintou: Sultaen, fatoe parampou'an, iang Capitaen Capal.

- D. **E**s salemalecom, Ebrahim.
 A. **M**alecom selam Daoet.
 D. **D**errj manna datan pagi hari?
 A. **B**eta datan derrj pakan.
 D. **A**ppa ach gabar? tieda gabar barou derrj barang Cappal?
 A. **S**ouda beta deng'ar boenj' be-dyl, iang itoe alamat derri Cappal dagang.
 D. **L**agi hamba deng'ar catta iag fatoe Cappal derri Guiserat fouda datan.
 A. **A**ppa pervinjaga de bava di'a?
 D. **I**ni ber'isi: ken Senam, ken Gorma, Zebibt: lagj bavadia banja kayjn alus derrj samoe' a ienis: lagj Capas banja.
 A. **B**egitou? itoe gabar banja ba-ick.
 D. **I**a beta deng'ar catta sach begitoe:
 A. **I**ang datan (Insialla) kayjn, lagi barang barang lain iad' morra.
 D. **I**a, (Insialla) lagi iad' baick ken orang kassieen, iang tieda berkayin: carna kayin lamma mahal.
 A. **I**toe songo: lag' padé, bras, deng'an sommoenja macca nan lain poen mahal: bag' d'aging, ikan iang la' ouck lain.
 D. **S**akaran baick poelang: carma sacaran moesim cappal derrj Bengali, Moesclipatan, lagi benjaer itoe datan; iang de' a bava sammoenja, kajin deng'an bras.
 A. **S**iappa itoe iang datang sini atas Gayja besar, iang adda orang banja de' ekoet de' ea?

E 2

D. Sa-

Latine.

- D. Sabandar is est cum Secretario.
- A. Video etiam peregrinos homines ei infidentes, qui illi quæso?
- D. Præfectus est Guiseratius, qui modò cum naui sua aduenit, is ad Regem iam deducendus est.
- A. Quid est quæso, quod Elephas quidam rubro panno vestitus incedit, quem tympanistæ & tubicines procedunt.
- D. Elephas quem cernis, & vir qui in imposita ei domuncula sedet, indicio sunt, eas Regis sui literas, Regi nostro afferre.
- A. Quis autem literas istas habet.
- D. Vir ille qui Elephanti insidet.
- A. Quis est ille qui ei insidet?
- D. Est quidam ex nobilibus Regis, ab eo ad hoc electus.
- A. Quo autem hæc spectant?
- D. Ad honorem Regis à quo literæ afferuntur.
- A. Quid autem est, quod video tot viros & iuuenes eum sequi, quorum quilibet manibus aliquid gestat, panno colorato pulchrè contectum?
- D. Munera ea sunt, quæ Præfectus Regi offerre debet.
- A. Offert ne ea loco vectigalis pro bonis suis, an amplius quid vectigalis nomine soluere cogitur?
- D. Non. Vectigalis nomine solvuntur septem pro centenis.
- A. Quid honoris Rex contra his hominibus exhibet?
- D. Vbi ingressi fuerint, honorificè eos excipit.
- A. Quid fit igitur?
- D. Editur, bibitur, proponuntur eis omnis generis dapes & fructus, luditur, saltatur, exercen-

tur

Malaicè.

- D. Itoe Sabandaer deng'an Pongolo Cornon.
- A. Beta liat lagi doudock atas orang dagang, orang appatacok itoe?
- D. Itoe la Nachgoda Guiserat, iang bárov datá deng'an Capal deá, iang de bava de'an'adap pada rayja.
- A. Appa alamat itoe, iang satoe Gayja, ter packay ken sakelat miera, iang gendrang orang namfieri, daen orang serenez ialan doulouw?
- D. Iani Gayja tun liat, iang orang doudock dalá rincka atas Gaya, itoe alamat dia bava soerat derri rayja di'a aké Tuankyta.
- A. Syappa bava soerat sakaran?
- D. Oerang dodock atas Gayja.
- A. Orág appa itoe doudok de atas.
- D. Itoe saetoe Orang kayá detri Sultaen terpilleh.
- A. Carna appa karyja itoe?
- D. Carna de gormat rayja, iang poenja soerat.
- A. Lagi appa itoe beta liat datan banja orang daen boudack bava commedyen sa orang dalam tang'an, deg'an pertia berlukis ter toutoup?
- D. Itoe toeffá sombahan pada Nachgoda iang dia somba aken raya.
- A. Adde itoe carna oufour arta diaattoeu bayar deá ou four layn?
- D. Tieda, oufour lagi derri saratos toujou.
- A. Appa gormat de bry rayja catnaitoe ken de'a?
- D. Itoula, manna calla di'a mafock pada rayja de bry gormat bang'ia.
- A. Maya bekerryja sana?
- D. Sana de'a maccan my notm, de bava berang maccanan lagy barang ienis bokayou, lagy di'a ber-

ber-

Latine.

tur omnis generis voluptates, Tubis, lituis & tibiis aliis canitur, tympana pulsantur. Quin & vestimentum Rex, pro ratione huius loci factum afferri curat, & Præfecto illud donat.

- A. Estne hic mos huius regionis.
 D. Ita moris apud hunc Regem est, & apud alios etiam fuit.
 A. Nunquid amplius quid Rex facit?
 D. Non. Cum enim hæc facta sunt, Rex eos cum Elephante domum iterum ducendos curat.
 A. Ego quidem cuperem hæc omnia intueri.
 D. Age ergo sequamur illos.
 A. Nunquid non iam ingressi sunt. Diutius hic commorati sumus.
 D. Non sunt, non enim possunt portam ingredi, nisi prius signum detur à Rege.
 A. Irane? Veni ergo, eamus ocyus.
 D. Viden? Omnes adhuc præforibus consistunt.
 A. Verum est, sed quis ille, qui cultrum auratū manu tenens egreditur?
 D. Is mandatarius est Regis.
 A. Quo cum cultro ei eundum est?
 D. Ille aduenit adductum intro Præfectum.
 A. Culter ille quomodo vocatur? annon alio is aliquo nomine venit.
 D. Ita, vocatur enim si'ap, quod idem est, ac si dicas signum à Rege.
 A. Ad quē mandati quid habet?
 D. Ad magistrum portarum.
 A. Video, q̄ ei siappum tradit.
 D. Verum est, sed veni, audiam? quid sit dicturus.

Malaicè.

bermeyen, narry, deng'an soucka banja adda sana, bagy ken tyop nanfiry, daen ferreney, deng'an, de tyop banfi, dae de gissing harbab: lagy soeroh ambiltuan kyta satoe salin tjerre negry fini, iang de bry ken Capitain.

- A. Itoe adda tjerre negry fini?
 D. Ia, begitoe adda tjerre raija fini, lagi raija iang douloeu adda poen begitoeu.
 A. Bekerija raija barang lain.
 D. Tieda, ianii souda iang famoenja itoe, de soeroh Tuankyta deng'an Gaija combali pada roema di'a.
 A. Beta soucka de liat itoela famoenja?
 D. Baick boela kita ekoet di'a.
 A. De'a belom ke dalam? kita lambat béna ternanti.
 D. Tieda: carna de'a tieda dapat masack pintou. attou mau doulou datan derri dalam alamat raija.
 A. Adda begitoe boela kita ialan lekas.
 D. Adda kita liat? fini dieri lagi famoenja de nanti.
 A. Itoe songo: lagi siappa itoeu, iang datan deng'an pissou bermas dalam tang'an.
 D. Itoe satoe sida sida raija.
 A. Manna ija pegi deng'an pissou itoeu?
 D. Ija datan carna massock Capitain.
 A. Appanna ma pissou itou? tied' adde namma lain?
 D. Ia namma ini Si'ap, iang artienja alamat pada raija.
 A. A ké siappa dia ioëjong sabda?
 D. Aken Pongolo Pintoeu.
 A. Beta liat dia bri Siap ké orang.
 D. Songo itoe: boela kita deg'ar appa i'a berkatta.

Latine.

Mandatarius qui Siappum
gestat alloquitur portito-
rem.

M. Heus, vbi es portitor?

P. Adsum, quid me vis?

M. Accipe mandatum à Domino
nostro.

P. Ego audiam (volente Deo).

M. Mandatum Regis (volente
Deo) est, vt præfectū cum po-
pulo suo intromittas.

P. In Nomine Domini. Laus sit
nostro Regi.

Mandatarius alloquitur Re-
gem.

M. Majestas tua sciat, præfectum
hic ad portam adesse.

R. Benè est, statim intromittetur,
sed tu abi, accerse prius fœmi-
nam.

E. Quid expetit Majestas tua?

R. Omniane parata sunt, pro ex-
cipiendis & benè tractandis
peregrinis hospitibus?

F. Omnia parata sunt Domine
mi Rex. Primo enim suspendi-
mus sericeum illud vestimen-
tum cæruleum, auro exorna-
tum, supra caput, loco cadurci
sive tegminis, omnesque colu-
mnas serico induimus. Deinde
supra caput Maiestatis Regiæ
vestimentū holosericeū rubrū,
ex auro foliatum, & pro pere-
grinis hospitib⁹ vestimentum
ex holoserico viridi, cui Tygris
& Rhinoceros ex auro inter-
texti sunt. Mulieres quæ cho-
reas acturæ sunt, sericeo rubro
& viridi vestitu induim⁹, cate-
nulas aureas collo appendim⁹,
monilia preciosis lapidibus ex-
ornata pectori applicuim⁹, an-
nulos aureos pyrosis & adamā-
tibus nitētes digitis, armillasq;
aureas brachijs & cruribus ea-
rum induimus.

R. Benè est, videte vt omnia ita in-
struantur, ne mihi contumelię
macula aspergatur.

Malaiçè.

Sefida attou orang bava tSi-
ap catta aken Pongolo
Pintoëu.

G. Hou, manna tun Pongolo
Pintoëu?

P. Beta fini appa mau kamoe?

G. Samboet sabdæ Tuan kita.

P. Hamba deng'ar (insialla.)

G. Sabda raija (insialla) kamoe
bri Nachgodá deng'an orang
día masock ke dalam.

P. Bismilla: dáulat Tuankyta.

Sefida berkatta aken
rayja.

G. Daulat Túankoe iang Nach-
goda adda fini de pintoëu.

C. Baick itoe: di'a maslock sahat
lagi: rowa iang parampou'an
fini.

V. Appa mau serpada?

C. Adda assil sammoenja? carna
de iamoe orang dagan bay ba-
ick?

V. Adda famoenja assil túankoe:
moela moela adda kita gan-
tong iang kajin bíroe sultro, ké
kásap bermas, ken lang'it atas
Capalla: lagi tiang sammoenja
ken sultra miera terbálut, la'in
de atas cappalla serpada, fatoe
ka'in mockemal myra, ken
kafap mas berbong'a, lagi tem-
pat orang dagang iang doe-
dock fatoe kajin mockemal y-
jou, adda dalam fatoe Harri-
mou mas deng'an fatoe Ba-
dack, lagy parampou an iang
bernarry, dalam sultra miera
daen yjou tet packey deng'an
tali mas de la heer daen boe-
lan mas pnoh ken parmatta de
átas dada bergantong, lagy
tjintjin, deng'an parmatta
poedi béram, bobo de iary,
láin de káky daen tang'an poe-
nja glang mas.

C. Baick karyja famoenja majelis
deng'an baick iag'an ako brul-
le má louwan. F. Omnia

F. Omnia Deo iuuante rectè curabuntur.
 R. Intromittite præfectum.
 M. En præstò est Rex.
 R. Accerse mihi interpretem, vt cum præfecto loquar.
 M. Ipsemet Malaicam linguam callet optimè.
 R. Itanè? nunquid antea hic quoque fuit?
 M. Ita Rex, est enim præfectus Salomon, qui ante biennium hic fuit, cum duabus nauibus Mecha huc aduectus.
 R. Deponite vestimentum illud, & insternite ei stoream ex tafeto factam, vt præfectus ei infideat.
 P. Laus sit Regi, is à me mancipio suo rogatur, vt mihi liceat eum alloqui.
 R. Loquere quod libet.
 P. Postquam per Dei gratiam in hūc Maiestatis vestre portū appuli, & anchoras meas firmaui, factū est, vt cū à Rege meo, has Maiestati vestre literas allatum discederē, ipse mihi adhuc aliud quid in mādatis daret, q̄ corā Maiestati vestræ exponerē, quāuis idē etiā in literis hisce contineatur, nempè si Maiestas vestra nauibus aliquot præfidiarijs, triremibusue opus habeat, vt ipsi hoc per literas significet, cū in nostris regionibus abūde oīa, quæ ad apparatus bellicū pertinent, reperiantur, nēpè naues præfidiariæ, tormēta maiora & minora, hastæ, gladij, machæræ, thoraces ferrei, puluis tormentarius, funes igniarij, globi oīs generis, ferrum, plumbum, æs, stannū, & quicquid excogitari potest.
 R. Deo sit laus, cum Rex vester me ita consoletur, Deum rogo vt id ei retribuatur.
 P. Amen. R. Da-

V. Insi alla famoenja adda moesteyt.
 C. Soroh Nachgoda massock.
 G. Adda siny Túankoe.
 c. Soroh massock iurebassa, carna áko dapat berkatta kē Capitáē.
 G. Ija taeu diarinja bassa Maleyo.
 C. Begítœ? adda yja lagy kemaree?
 G. Adda, Túankoe, itoe Nachgoda Soliman, iang adda siny lepas dua tawon, tat calle yja ken dúa cappel derri Mocka datan.
 C. Bobo kaijn ytoe de beva, bobo fatœ tykar dúalapis iang alus deatas soeroch doedock ken Nachgoda.
 C. Daúlat Chayalam : sombaha hamba Sirpada aken sombaha hamba.
 C. Katta souka kyta.
 C. Bagi beta deng' an á noggerha alla fini de tlock Sirpada datá, sana poen berlabo: adda tatcalle amba tingal reyja beta, ken bava de siny ken Sirpada iang estemy kyrim' an, soroch dia beta sombah ken moelot, wellahin boenij foerat begítœ, jickellou sirpada barang cappel górap, fusta, artou sampapan prang adda bergoena, sirpada ham ba de bry taeu ken sourat: carna dalam negri kyta, addo famoenja mamoor, iang sinjata prang: bagi bedil bessar, espingard, tomback, pedang, presey, zyereh, oubat bedil, (lōboe bedil, bó'a bedil barang ienis: Lagi tieda coerang bissi, tima ítam, tambagga tima poutee, lagi appa dapat tjinta.
 C. (Alhemde lilla) iang rayja kamoe kassche haty ken d' áko, Alla de balas ken d' ía poelang.
 C. á mien. C. Bryla

Latine.

R. Date præfecto, quod edat de fructibus, curate vt musica exerceatur & choreæ fiant, percutiantur tympana minora, tibijs canatur, tympanistes officio suo probè fungatur, proponite cibum præfecto, porrigite ei de assa capella, & de gallina elixa, cum iuscuro, gustet & pisces in nostris aquis captos, infundite vinum & afferte præfecto. Heus præfecte præstate hilarem; ede & bibe; etiamsi ego non bibam, ego medicinam hodie adhibui.

P. Gratias ago Maiestati vestræ. Ego quidem nihil facio aliud, quam quod edam, bibamque & me hilarem præbeam.

R. Ite, afferte vestimenta quædam pro præfecto, tunicam nempè rubram, fasciam ex tafeto, auro fimbriatam, vestitum flauum auro intertexto nitentem, cingulum literas Arabicas auro intertextas exhibens, pugionem cum circulo aureo gemmis exornato, cuius manubrium ex corallio nigro factum est. Curate vt Sabandar vestitum hunc ei induat.

P. Gloria sit Regi.

R. Curate vt Elephantès pugnet, mactetur bubalus, eiusq; dimidium inter ministros nauticos præfecti distribuatur, cum in itinere parum recentis carnis comederint.

P. Gloria sit Regi. Ego autem Maiestatem tuam rogo, vt mihi abire liceat, cum nox iam infuset.

R. Benè, vbi volueris, sed vt quotidie me accedas meq; visites volo.

P. Si Deus ita voluerit.

R. Producatür Elephas, quo domum præfectus vehatur. Exhibe autem ipsi mala ista aurea &

Malaiçè.

C. Bryla ken Capitaen bo káyou ken makan, soeroh bejanjy deng'an narri, soeroh poukol narfanadeng'an tiop banfi, soeroh orang harbap gassing harpap, bobo mackan adapan Nachgoda, bry ken di'a derri itoe cambing pangang, derri ayam reboes ken quach, bry rassa deri pada ékan song'ey bobo arack sana aken Nachgoda hou Capitaen fouká, mackan minom; jickáko tieda minom, sabab amba ber'oubat.

C. Daúlat dergaheyo Túankoë; beta tieda kerrija lain ke mackan minom deng'an foucka.

C. Pegi ambil salin áken Nachgoda bava fatoe bajou sultramiera, fatoe tanckollock warna, ken kassap mas, fatoe ka'in kóning bersouij ken mas, fatoe ékat pinggang deng'an soerat mast'jere Arab, fatoe cris deng'an bawar mas penoh ken parmatta, capalla cris de khalbar itam soeroh Sabandaer; packey de'a.

C. Daúlat Tuankoe.

C. Soeroh Gayja berlawan, soeroh fatoe karbou sommeleh, bri seting'ach aken Gallasé Capitayn: carna dalam láoet dia tieda mackan dáging idop.

C. Daúlat dergaheyo Túankoe, somba de parhamba Sirpada mehon cambali, carna hari pertang.

C. Baick bágy foucka ka moe, wellakin datan sahári hari.

C. Insi alla.

C. Soroh bry áken Capitaen fatoe Gayja, carna ija poelang ke roema, bry ken diá itoe limoen

en

Latine.

granata dulcia.

P. Deus conseruet & custodiat
Regiam V. Maiestatem.R. Deus fons omnis boni sit et-
iam tecum.

COLLOQVIVM SECVN-
DVM, PRO COEMENDIS CIBA-
riis & comineatu vario, vbi ad pe-
grinam regionem fuerit peruentum. Suntque
personæ interlocuentes, Germanus qui-
dam, Indianus & Rex.

G. Salue mi Domine.

I. Salue & tu.

G. Ignosce mihi Domine, quod
te alloquar.I. Quid est quod me vis? fac au-
diam.G. Nunquid non constat Domi-
no, an nuper peregrinæ quæ-
dam naues hîc fuerint, quæ ex
peregrinis regionibus vene-
runt?I. Imò tres hic fuerunt naues, sed
iterum discesserunt.G. Diuine est quod hinc solue-
runt?I. Non, ante tres ni fallor hebdo-
madas.

G. Quid autem hic egerunt?

I. Nihil nisi quod de comineatu
sibi prospexerunt, ementes
mala aurea, limonia, Bananas,
mel, oryzam, boues, bubalos,
capras & oues.

G. Quamdiu hic substiterunt?

I. Dies circiter viginti, multos e-
nim habebant ægrotos, eos in
ædes quasdam traduxerunt.

G. Multine ex illis mortui sunt.

I. Sex, vt nobis quidem constat,
multi enim ex illis iterum
conualuerunt.G. Assumpseruntne etiam recen-
tem aquam?I. Ita ex fluuio quodam, post col-
lem istum promanante.

Malaicè.

en manis, deng' an boa dely-
ma farta.C. Alla de toelong ken Sirpada
cheyalam.

C. Alla te Ala adda farta kyta.

IANG DVA BARKAT-
TA SAMMA TATCALLA MOELA
sampey dâlam fatoe negri da-
gang, ken bly maccanâ fatoe orang Hollande, fa-
toe orong Indiaen, deng'an ray ja
di'a.

D. Effalémalécom Túan.

I. Malécom selam.

D. Sentáby túan beta berkatta
ken túan.I. Appa mau kamoe bertainja
ken amba? byer amma deng'ar.D. Tieda tauw túan hamba, jic ke
barang cappel dagang barou
adda siny, iang datan derri ne-
gry iauw?I. Ia adda la tyga capal siny, Wel-
lâkin souda ballayer poelang.

D. Adda dia lamma ballayer?

I. Tieda, barang tyga ioumar.

D. Appa dia kerryja siny?

I. Dia tieda bly la' in ke maccá-
nâ, bagy lymoen manis, lymo-
en cap'as, pissang, ayermádoe,
bras, lemboe, karbouw, cam-
bing, deng'an bierebiry.

D. Barrapa lamma di'a siny?

I. Barang dúa poele hary, carna
adda banja orang sakit, iang de
tancko siny dalâ fatoe roema.

D. Matty banja orang dya?

I. Barang nam orang deng'an ta-
eu kyta, wellakin banja adda
sombo poelang.D. Dya adda de ambil siny ayer
manis?I. Adda dâlam Song'ay deba-
laacan oujongytoe.

F

Latine.

- G. Estne aqua ea bona & salutaris? potestne etiam scapha ad eum nauigari?
- I. Ita, scapha vestra commodè accedere & recedere inde potestis.
- G. Nescitis quo cursum suum direxerint?
- I. Constituerant, vt videri quidẽ volebant, Atcheinam vel Bantamum nauigare, vt piper vel Garyophyllos emerent.
- G. Fuerint igitur Hollandi necesse est.
- I. Qui autem vos estis? & vnde venitis?
- G. Boni homines sumus, ex longinquis regionibus aduecti.
- I. Quodnam est nomen Regioni vestræ.
- G. Regio nostra vocatur Hollandia.
- I. Cur autem huc venistis?
- G. Venimus huc aduersa tempestate compulsi, emptum commeatu recentis aliquid, diu enim in mari iactati sumus.
- I. Bene est. Ego ad Regem referam peregrinas naues aduenisse.
- G. Si placet, mittam ego tecum duos viros ad Regem.
- I. Age fac vt lubet.
- G. Quid sibi vult tanta armorum huc aduenientium copia? Quos ego tubarum, quos lituorum audio sonitus?
- I. Rex ibi procedit cum vniuersa aula sua regia.
- G. Si hoc ita est ego ipsemet obviam ei ibo, vt honorem & reuerentiam ei exhibeam.
- I. Agè, Eamus vnà.
- R. Qui sunt homines illi, qui nobis obviam procedunt?
- I. Rex, homines sunt, ex longinquis regionib. iniuria tempestatis huc reiecti, veniunt autem commeatum pro populo suo emendi causa.

Malaicè.

- D. Adda ayer baick? dapat ampir ken sampan?
- I. Ia, tun dapat deng'an sampan kélouwar massoc.
- D. Tieda túan tau manna dya mau poelang?
- I. Khandack dya adda, bagy catta dya, k'Atche attou ke Bantam ambillada.
- D. Itoela orang Hollanda.
- I. Orang appa kamoe? derri manna datan kamoe?
- D. Kyta orang baick, datan derri negry iáou.
- I. Appannamá ne gry kamoe.
- D. Negry kyta namma Hollanda.
- I. Appa bowat engkou de finy?
- D. Kyta datan finy carna angin fallach, iang mau bly maccánan, carna kyta adda lamma deláoet.
- I. Baick beta pegy somba ken Sultan, iang cappel dagang adda datan.
- D. licka túan mau, beta soeroh dúa órág sarta moe pada rayja.
- I. Baick beta káboel.
- D. Boót appa datan bagytoe órág banja sammoenja tanggong sinjatá? lagy beta dég'ar boenji nam fieri deng'an seroney.
- I. Itoe Sultaen deng'an rayat di'a.
- D. Bagítoe? beta pegi díry hamba ken somba áken día.
- I. Baick, pégy dúa kyta.
- C. Orang appa itoe datan fini?
- I. Tuankoe itoe orang datan derri négri iáuw, fini carna angin fallach, mau mackanan ken orang dí'a.

R. Iube

Latine.

- R. Iube accedant, vt eos audiam loquentes.
- I. Bene est Rex, En adsunt.
- R. Qui estis vos, & quid venistis hic acturi?
- G. Rex, nos quidem mercatores sumus ex longinquis regionib. venientes & ventorum iniuria huc reiecti.
- R. Diu ne in mari versati estis?
- G. Ad quatuor circiter menses.
- R. Quo igitur tendere vobis decretum est?
- G. Decreuimus Bantamum nauigare, piperis, Garyophyllorū, nucum myristicarum & Macis emendi gratia. Cum autē huc reiecti simus, rogatā volumus Maiestatem vestram, vt faciat nobis aquæ potabilis assumenda & cibos aliquot recentes coemendi copiam.
- R. Quid mercium igitur affertis?
- G. Afferimus aurum, argentum, pannos, globulos corallinos, ferrum, plumbum nigrum & candidum, mercesq; alias omnis generis, vt specula, cultros, forpices, pectina, perspicilia, tubas, fistulas, vitra, & quicquid cogitari potest.
- R. Benè est, Et hic accipietis vaccarum, bubalorum, caprarum, variorumq; fructuum quantū volueritis. Ego enim subditis meis imperabo, vt vobis quicquid expetieritis diuendant.
- G. Deus Regem conseruet & tueatur.

COLLOQVIVM TERTIVM, PRO EMPTVRIS COMMETATUM in regionibus Indicis. Personæ interloquentes sunt, Germanus & Indus.

- G. Salue mi amice.
- I. Similiter & tu mi Domine.
- G. Nihilne habes quod mihi ex vsu sit?
- I. Quales vos estis homines! & vnde venitis?

Malaiçè.

- C. Soe roh kemaree, jicka áko dapat deng'ar berkatta.
- I. Baick túanko: adda zyni.
- C. Orang Maya ankou? appa datan kamoe tjary fini?
- D. Tuanko kita orang foudagat jang datan derri ne gry iauw, karna toffaen goegor fini.
- C. Adda tun lamma delaoet?
- D. Barang ampat boelan.
- C. Manna khandak kamoe poelang baleyer?
- D. Khandack kyta mau ke Bantan ken lada, Bong'a lawang, Bópalla, Bas bas: carua kita sakaran gougor fini, mehon áken dulli serpada, ken ambil de fini barang ayer manis, lagi ken bli barang mackánan.
- C. Appa paruiniaga kamoe baua ferta?
- D. Kyta baua mas, pérack, sackelat, pólam, bissi, tíma itam, tíma poutee: lagi barang ienis ienis paruiniaga bági t'jiement, pissou, gonting, sifir, t'jirment matta, gingong, bansi, katja, lagi barang dapat t'jinta.
- C. Baick itoe, sini poen adda banja barang barang, bagi lemboe, karbou, cambing, iang bó kayou, adda banja barang bergoena kamoe: lagi áko soroh orang beta de iuwal ken kamoe famoenja.
- D. Daúlat Túankoe.
- IANG TYGA BERKATTA SAMMA, AKEN BLY MACKANÁ dalá negry India, satoe orang Flantris daen orang Indiaen.
- D. Alla bry salámat sobatkó.
- I. De kamoe begitoe quiha'hy.
- D. Tied adda barang mau beta?
- I. Orang appa enkou? derri manna tun datan?

Latinè.

- G. Nos mercatores sumus ex longinquis regionibus venientes cōmercia hic exercēdi gratia.
- I. Quid mercium vultis?
- G. Expeto com meatum & cibum pro sociis meis, quorum multi ægroti sunt, cum quatuor iam menses in itinere fuerimus.
- I. Hoc est iusto diutius in mari versari, mihi certe moriendum esset, si tam diu in mari commoratus essem.
- G. Nisi homines essent, qui navigationes in mari facerent, orbis hic terrarum non perlustraretur.
- I. Verum est, sed tamen etiam aliquos esse oportet qui agrum colant.
- G. Dic mihi quæso, habesne Capellas, oves, vaccas, fructusque aliquos venales?
- I. Si mecum ire placet, omnium rerum tibi monstrauero copiam.
- G. Estne iter longum? Non eolibenter per syluam, cum ibi sæpe occurrant multæ feræ bestię, vtpote tygres, Rhinocerores, & serpentes, quos ego reformido admodum.
- I. Prope est, vallem hanc vbi transieris, nec feræ hic sunt bestię, à quibus tibi metuas.
- G. Age ergo, eamus.
- I. Dic mihi modo quid expetas. Ego enim tibi vendam quicquid volueris.
- G. Ego desidero boues, capros, & fructus varios, vtpote mala aurea, limonia, granata, Bananas, lac, mēl, saccharum, arundines sacchariferas, oryzā contusam & non contusam.
- I. Bene est, habentur hic omnia.
- G. Quanti æstimas hunc bouem?
- I. Quid pro illo solues, argentumne? an permutabis eum aliis mercibus?
- G. Pro boue argētū tibi soluā, pro fructibus autem merces permutabo alias.

Malaiçè.

- D. Kyta orang foudágar derri negry iaau, mau viniága de siny.
- I. Arta maya tjary kamoe?
- D. Beta tjary maccánan, ken mac-can orang beta, adda banja fakit: carna kyta ampat boela dalam láoet.
- I. Itoelamma béna doudock de láoet, béta lecas mattý poelág, jickelou béta bágy lamma de láoet.
- D. Iickelou tieda adda orang iágtiēda maau pégy de láoet, iang dunya tieda siappa lyat dya.
- I. Songo itoe: lágy poen mau orág iang de nangala tannah.
- D. Cattá sobat, adda tun barang cambing, byrebiery, lemboe attoeu barang bokayou?
- I. Iická enckou mau ialan sarta beta, barág barang amba toejock kamoe.
- D. Adda iaáu de ialan? beta tieda fouka de ialan dalam outan, carna banja kály adda benatág ia hat, bagy Harymou, Bádack, attou Oular, iang de manna amma takot.
- I. Adda siny ampir lepas pádang yni, siny tied adda benatang, ken adda takot.
- D. Baick boela kyta dua.
- I. Catta beta appa khandack moe fakaran, beta berjuwal kamoe barang fouka?
- D. Ako adda bergoena lemboe, cábing, lagy bokayou, bagy lymoē manis, lymoē, kapas, bodelyma, pifsang, soufou, ayermadoe, fákar, teboe, bras, deng'an pádee.
- I. Baick siny adda famoenja.
- D. Barappa tú harga léboe itoe?
- I. Appa tú maau bry ken itoe, perack, attou mau tocker ké harta?
- D. Amma bry pérack ken lemboe, iang bokayou beta toukar ken arta lain.
- I. Num

Latine.

Malaiçè.

- I. Numerabis ergo pro illo, si placet quinque reales argenti.
 G. Hoc nimium est, ego tanti non emo.
 I. Quantum ergo numerabis?
 G. Numerabo tres cum dimidio.
 I. Numerabis mihi quatuor & quadrantem.
 G. Nolo tempus licitando terere, vis ne quatuor min⁹ quadrante.
 I. Age recipe eum.
 G. Necessè est ut eum ad scapham perducas.
 I. Hoc faciam, ubi reliqua emeris.
 G. Quid expetis pro mille malis limoniis, aureis granatis?
 I. Dabis duo specula maiora, quatuor pocula vitrea, & sex novaculas.
 G. Ego dabo quatuor specula minora, sex cultros, septem tubas, & decem forpices.
 I. Vix audeo tam parvi vendere, incurram enim in reprehensionem heri mei.
 G. Age, addam duo hæc perspicillia insuper.
 I. Accipe ergo, ne stemus hic diutius.
 G. Quid dare tibi debeo pro mensura candidæ istius oryzæ, lactis, & mellis?
 I. Dabis in uniuersum unam unam panem rubri, & duas unas panem nigri.
 G. Dabo tibi unam unam viridis, & unam unam flauis panni.
 I. Accipe ergo, sed visne quid amplius?
 G. Iam non, aduersperascit enim, sed necessè est ut hæc omnia mihi apportes, bouemque probe ligatum in scapham perducas.
 I. Ad sunt hic operarii, qui officium hoc pro mercede tibi prestent.
 G. Ante tamen pactus eram tecum, ut tute id faceres.
 I. Itane factum? fiat igitur.
 G. Necessè est ut quotidie nobis adferas, quibus indigebimus.
 I. Cras iterum redi, vendam tibi omnia tolerabili precio.

- I. Kamoe bry, jicka mau kyta, lymaryael bésar, pérack baick.
 D. Itoe banja bena, beta tieda dapat bly begitoe.
 I. Barrapa tun man bry?
 D. Amma bry ken kamoe ting'a ampat.
 I. Enkou bry ampat se soekoe.
 D. Tieda beta dapat tauwar lamma, tun mau coerang se foukoeu ampat?
 I. Baick ambilla kamoe.
 D. Tun oenjock dya ke sampan.
 I. Amma boat begito, tarkalla fouda kerija kyta.
 D. Barrapa seriboeu itoe lymoén kapas, lymoén manis, bode lyma?
 I. Enkou bry dua tjirrement bésar, ampat katja mynom, nam pissou penjoukor.
 D. Beta bry ampat tjirrement ketjil, nam pissou toujou gingög, lagy sépoelo gonting.
 I. Itoe morra bena, pongolo bāta de bakeley ken amba.
 D. Baick beta bry itoe dua tjirrement matta lagi lebeh.
 I. Ambil, amma tieda dapat dyri lamma.
 D. Barrapa beta bry pada foukat bras poutee, ayerfousoe, deng', an ayer madoe?
 I. Tun bry samma fatoe gas sackelat miera, dua gas itam.
 D. Hamba bry kamoe fatoe gas sackelat ijou, fatoe gas koning.
 I. Ambilla: mau tun barang lain?
 D. Sakaran tieda, patang hary dattan, tun soroh tangong siny samoe'a, lagi lemboe, terékat tegoh de Baua dalam sampain.
 I. Adda siny orang Oupahan mou brousa ken derham.
 D. Beta bro'at; douloeu, iang diery kyta bowat itoe.
 I. Baick adda bagitou, beta soroh bowat?
 D. Tun dapat sahary ary bava barang bergoena kyta.
 I. Data isslock betá bry morra kén tuan.

Latine.

G. Verum, dic mihi quæso antequam abeam, annon domus hic quædam conducenda proster, in quam ægrotos nostros deferamus.

I. Multosne habetis ægrotos?

G. Viginti plus minus.

I. Quo morbo laborant?

G. Pleriq; diarrhœa laborant, aliqui etiam febrî correpti sunt.

I. Sunt hic multi qui mederi eis possunt, facile etiam domus pro eis haberi potest.

G. Age, crastina die, vbi scapha aduenerit aquas recentes allatum, ego simul veniam.

I. Veni quancumq; placet, Ego semper ero domi.

G. Aduesperascit, Eundum ergo est, Vix ante noctis medium ad nauem perueniemus, longum enim est iter secundum fluuiû.

I. I, Deus sit tecum.

G. Deus & te conseruet.

COLLOQVIVM QVARTVM, DE ALIQUO QUI IN SYLVA aberravit, & in viam reducitur.

Personæ interloquentes sunt,
Iacobus Germanus, & Gabriel Indus.

I. **H**Eus, heus, nemon' audit?
Heus socii, heus vbi estis?
Quam vereor ne deerrauerim in sylua hac, certe viam nullam video, qua euadam, Optimum erit, vt conscenso hoc monte, exitum vndiq; dispiciam, videor mihi in valle ista ædiculas seu tuguriola aliqua videre. Hac transeundum est, videor mihi homines ibi audire. Sed perquã oportune virum quendam hic video, eum de via interrogabo, salue mi amice.

G. Deus tibi benedicat mi vir. Sed vnde venis colore & sudore a deo deformatus.

I. Hoc tibi dicam domine. Ego cum nostris hominibus syluam

Malaiçè.

D. Lagy catta doulou amma ialan, tied adda siny fatoe roema terzywa, ken doedock orang fakit kyta.

I. Adda banja orang fakit?

D. Barang dua poelo orang.

I. Sakit maya adda dia?

D. Banja adda fakit prot bedarah, adda poen iang adda de mam.

I. Adda siny orang iang tau ken oubat, lagy poen dapat fatoe roema.

D. Baick isslock tatkalle sampan datan ken ambil ayer beta datan farta.

I. Datan manna mau kamoe, amma tingal de roema.

D. Klam la amma mau ialan, iady ting'a malam tarcalla kyta datan ke capal, carna song'ay penjang ken hylier.

I. Pègy, Alla farta kyta.

D. Tingal ken Alla.

IANG AMPAT BARKATTA SAMMA, DE SATOE ORANG beroeutan dalam outan, lagy poelang ialan de toenjock orang. Iaackoeb orang duyts, Iebraïl orang Indiaen.

I. **H**Ou, hou, tieda syapa deng'ar? hou teman, hou manna kamoe? takot amma beroutan siny dalam outan, tieda beta lyat ialan siny ken calouwar, baick amma ialan atas boukit siny, ken lyat tieda beta lyat tempat calouwar, takot amma kelih dalam padang barang roema attou bobarong, beta dapat ialan pada rimba siny, takot amma deng'ar orang: siny terdyry se orag dya beta taja ialan, Effalemalecom ky a'y.

G. Alla bry salamet kyta tuan, derry manna tun sekeen myerah deng'an berplouch.

I. Amma bercatta ken tuan, beta fouda ferta teman kyta dalam ingressus

Latine.

Malaicè.

- ingressus, vt volucres caperẽ,
deerrauit de via, & propterea
quæsiuit aliquem, qui mihi vi-
am monstraret.
- G. Quod tibi nomen est?
- I. Mihi nomen Iacobo est, sed
quomodo tu vocaris?
- G. Me vocant Gabrielem.
- I. Nomen hoc bonum est.
- G. Dic mihi Iacob, quo intendis
viam?
- I. Ad naues nostras, quæ in portu
ab anchoris hærent.
- G. Longè aberrasti ergo à via, nec
ante vesperam eò peruenire
poteris.
- I. Non libenter pernoctarem in
terra, suspicarentur enim no-
ri homines, infortunium mihi
accidisse.
- G. Mane quæso per noctem hic
mecum, cras tecum ibo, & iter
tibi monstrabo.
- I. Cum aliter facere nequeam,
morem tibi geram.
- G. Non sine periculo nocte ince-
ditur propter tygres.
- I. Manebo igitur vt suades, sed fa-
me & siti maxima confectus sũ,
diu enim per sylvas & dumeta
vagatus & cutem hinc inde
spinis acutissimis discidi.
- G. Ingredere ædes meas, submi-
nistro tibi cibum & gallinam
mactabo.
- I. Præbe mihi potum de vino pal-
mæ, & nuces aliquot Coquos
recentes, quas comedam.
- G. Eamus, parata enim est cœna.
- I. Sede tu prior, ego postea dis-
cumbam.
- G. Heus, afferat aliquis aquam la-
uandis manibus. Comede iam
Iacob, tu nihil comedis.
- I. Nihil facio aliud, quam quod
edam.
- G. Comede de elixa vel assa galli-
na.

- outan ken boenoeh boerong,
beta beroutan de ialan, carna
ytoe beta tjary barang siappa,
iãg mou toenjock ia lã kẽ äba.
- G. Appanueima tuan?
- I. Namma beta ia'ackoeb, lagy
bagy manna namma tuan?
- G. De bry namma beta iebrail.
- I. Itoe namma baick.
- G. Catta beta Ia'ackoed manna
mau anckou?
- I. Souka beta dalam cappel kyta,
iang de tlock siny berlabo.
- G. Anckou siny iaau de ialan, tie-
da dapat petang ytoe datan da-
lam kapal?
- I. Soukar beta bermalam ke da-
rat, teman kyta takot baran
jahat patan ken amba.
- G. Tingal siny tydoor malam yn
issocst beta begy samma kyt
ken toenjock ialan.
- I. Ilickelou tieda dapat lain app-
daya beta.
- G. Carna adda miskil malam ber-
jalan ken herrimou.
- I. Amma tingal bagy katta tun,
wellakin beta banja lapar
deng'an daga, carna lamma
beta lary dalam outan daen
rimba, lagy amma louka pada
doety.
- G. Maffock de roema beta soero
bry makan, jang de soero som-
mele ayam sekoer.
- I. Bry beta sakaly tuack ken my-
nom, deng'an satoe Nyoer
mouda ken maccan.
- G. Boela kyta maccan, maccanan
fouda áder.
- I. Doudock tun doelou, kyta doe-
dock comedien.
- G. Hou bry la ayer ken basso tãg'-
an kamoe, mackan iaack oeb,
tieda maccan.
- I. Beta tieda powat la'inke maccã.
- G. Rassa pada ayam reboes, attou
ayam pangang.

I. Cibus

Latine.

- I. **Cibus iste boni saporis est, modo ego multam famem habebam.**
 G. **Benè est, sed bibe tandem de hoc vino.**
 I. **Videtur mihi esse vinum adustum.**
 G. **Est ita, paratur enim ex oryza per adustionem.**
 I. **Quando autem cubitum ibimus, nam cras manè surgendum est.**
 G. **Quandocunq; libet, lectus enim tuus paratus est.**
 I. **Heus Gabriel, quando surgimus, ut iter ingrediamur.**
 G. **Nimis manè est, potes adhuc horam integram dormire.**
 I. **Non : Dies enim est, surgamus.**
 G. **Benè est, ego mox veniam.**
 I. **Qua ibimus via?**
 G. **Transeundum est nobis per syluam istam, tunc ad fluuium perueniemus, qui itidem superandus est.**
 I. **Est ne magna eius profunditas.**
 G. **Ad genua vsq; pertingit.**
 I. **Nunquid superato fluuio longius eundum est?**
 G. **Inde per altissimum montem in vallem descendendum est.**
 I. **Sed nulline latrones in hac sylua morantur, qui homines bonis spolient?**
 G. **Solent huc interdum hostes nostri excurrere, qui homines capiunt, & pecunia mulctant.**
 I. **Non multum ergò hic periculi est?**
 G. **Interdum homines etiam occidunt.**
 I. **Dic Gabriel, vbi montem hunc superauerimus, nauesne videre poterimus.**
 G. **Statim quidem tum eas videbimus, sed ad dextram tum deflectendum erit.**

Malaicè.

- I. **Iang maccanan adda sedap rafa, narna lapar beta tain adda.**
 G. **Baick itoe iang my nom sakaly derry arack ytoe.**
 I. **Amma fikir itoe arack âpy.**
 G. **Ia, de broufa dery bras.**
 I. **Tieda kyta pegy tydoor, carna isslock kyta bankyt derry pagy?**
 G. **Tatkalla fouka moe, tempat tydoor sonda assil.**
 I. **Hou Iebrail tieda kyta banckit, ken pegy de ialan.**
 G. **Barou lagy, tun dapat lagy tydoor sejam.**
 I. **Tieda, seangla, banckit kyta.**
 G. **Baick beta datan.**
 I. **Ialan appa kyta pégy?**
 G. **Kyta dapat ialan dalam outan siny, poelang kyta satoe songey, iang kita ialan fibran.**
 I. **Song'ey itoe adda dalam?**
 G. **Lepas soetur.**
 I. **Ialan kyta iaau derry sana?**
 G. **Derry sana ialan kyta de atas boukit tingy, e poelang dalam satoe padang.**
 I. **Lagy dalam outan siny tied adda orang merbodt iang de ambil arta orang.**
 G. **Ia, siny datan orang soutroe kyta, de tangkap orang daen de soero teboes.**
 I. **Iicke begien adda mis kil besar siny?**
 G. **Barang calypoen de boenoch orang.**
 I. **Catta Iebrail, jicke kyta lepas boukit siny? dapat kyta lyat cappel?**
 G. **Kyta dapat lyat sabat lagy, derry sana kyta ialan ke kánan.**
 I. **Nun-**

Latine.

Malaicè.

- I. Nunquid orientem vel occidentem versus?
 G. Paululum meridiem versus & sic porro.
 I. Video iam littus & mare, lætor igitur & spero me breui, (volente Deo) in nauis futurum.
 G. Quid mercedis mihi dabis, quod in viam te reduxi.
 I. Recompensabitur tibi hoc officium probè, vbi ad nauem peruenero.
 G. Age igitur, cras reuertar, iam enim mihi domum properandum est.
 I. Abi, Deus sit tecum.

- I. Dapat kyta ialan Tymoer attou ke Barat?
 G. Sekit ke Salatan, commedien ke Outara.
 I. Beta lyat pasir deng'an laoet, kè manna beta soucka banja, amma (Infilla) sakaran lãcas dalã capal.
 G. Appa tun bry ken beta carna amma toenjock ialan?
 I. De bayar baick ken tun tarcal-la beta dalam capal.
 G. Baick ifsock amma poelang, sakaran beta combaly ke roma.
 I. Pegy, Alla ferta kamoe.

COLLOQUIUM
 QUINTVM, PRO EMENTIBUS & vendentibus.

IANG LYMA BER-
 KATTA SAMMA, KEN BE-
 reyer bly daen iuwal.

Lucas, Iohannes, Moses.

Sy Lucas, sy Iohan, sy Moufa.

- L. **D**E^o tibi benedicat Iohannes.
 I. Et tibi etiam Luca.
 L. Quid agis hic tam mane in frigore? nunquid diu hic fuisti?
 I. Horam fermè integram.
 L. Multumne mercium vendidisti hodiè?
 I. Quid vendiderim, nec dum initium feci, pecuniamue vllam accepi.
 L. Nec ego.
 I. Esto bono animo, vix dies illuxit, Deus sat emptorum dabit.
 L. Credo iã venire aliquem, Domine mi quid empturus es? An nihil libet emere? Vide an aliquid habeam, quod tibi ex vsu sit. Ingredere tabernam. Habeo pannos rubros coccineos, nigros item, flauos, virides, purpuraceos, omnis denique coloris, quales quis expectere

- L. **A**lla de bry salammat Iohan.
 I. De tu'an poen begytoe Lucos.
 L. Appa bowat pagy hary dalam soujock? Adda tun lamma de sirty?
 I. Barang sejam.
 L. Adda iuwal banja hary yny?
 I. Appa dapat iuwal begien hary, belom beta tryma barang har-ga.
 L. Lagy beta doen tieda.
 I. lang'an tjinta, lagy hary barou, alla de soeroh barang soudagarkemaree.
 L. Takot beta siny datan fatoe, tuan appa mau bly? mau bly barang barang? lyat jicke beta tied'adda khandack kyta, mafsock dalam kedey, amma adda siny sakalat niera baick, lagy itam, koning, yjou, lambayong, poelang barang warna kamoe mau, adda poen par

G amba

Latine.

tere potest. Habeo etiã linteũ tenui filo, & sericeũ pannũ, utpote Holofericũ optimũ, Holofericũ floribus omnis generis decoratũ, damascenũ, Taffetum, Camelinum, globulos corallinos, circulos corallinos, pulchra specula, pocula vitrea omnis generis, papyrus, perspicilia pro diuersæ ætatis hominibus, Si sclopetum vel gladium bonum desideras, enadsunt, pete quod libet, ego monstrabo tibi quicquid uolueris, & id gratis quidem.

M. Quanti venit vlna istius panni?

L. Vlna vna venditur Taiela.

M. Preciosius ergo est, quam qui mihi conueniat. Quanti venit vlna de Camelino?

L. Solues mihi si placet sex Maefas pro singulis vlnis.

M. Nimum est, crasso enim filo constat.

L. Cum venia, intuere rectius, pulchro filo, & pulchri nitoris est.

M. Nunquid colorem non amittit?

L. Nisi seruauerit colorem, ego pecuniam tibi restituam.

M. Age ergo, dic quantum dare debeam?

L. Dixi, sex Maefas.

M. Non libet mihi tantum pro eo dare.

L. Quid dabis ergo, an nihil reponis?

M. Quid reponam? tu nimum postulasti.

L. Ego postulauit, sed non eo sensu, quasi non possem aliquid remittere, & vilius vendere. Dic quid pro eo dare velis?

M. Numerabo tres maefas & tres coupangas.

L. Non possum tam vili vendere precio, alias enim sortis iacturam

Malaiçè.

amba kajin iang alus, kajin sultra baick, mockemael baick, mockemal bergong'a derry barãg ienis, mosflayjar, attelas, souf, polam niera bertesbeh, polambertjabang, tijrrement baick, kattja permynom'an barang ienis, cartas, tijrment matta ienis ienis, ijcke tun mau fatoe bedil pedang baick, adda par beta iang baick, pinta parang khandack moe, beta bry lyar, ken lyat tieda bry haraga.

M. Barrapa harga seges sackelat ytoe?

L. Hargaenia setayeel se gas.

M. Harga besar pada beta, barpa harga segas souf yny?

L. Tuan bayer jickelou mau kamoe nam maes se gas.

M. Mahal bena, carna cassar.

L. Sentaby, lyat bay baick, adda alus iang ayer poeu baick adda.

M. Tieda beroubah warnaenja?

L. Iicka tieda tingal warnaenja, amba poelang derhá kamoe.

M. Baiok, catta barrapa beta bry?

L. Souda beta katta, nam maes.

M. Tieda beta dapat bry sekien.

L. Barba tun harga ken amba.

M. Appatauwar beta? besar tun harga ken amba.

L. Tied'adda, lagy tieda ter katta, jang beta tieda bry coerang, catta barrapa tun mau bry?

M. Beta bry ken ytoe tyga Maes, tyga Coupang.

L. Tieda beta dapat bry begytoe, jicka beta bry sekien, amnia

Latine.

ram facerem. Habeo quidem alius generis, quem eo precio vendere possum, sed non eius est præstantiæ. Dabo tibi videndum, quem minoris vendere possum, sed tu melius facere non potes, quam si optimum emeris. Quod si fratres essemus, melioris tibi notæ exhibere nullum possem.

M. Vis pecuniam meam?

L. Ea conditione non possum.

M. Addā adhuc Maesam & Coupangam vnam.

L. Non possum, oporteret me de meo perdere.

M. Non libet plus numerare.

L. Age, in nomine Domini, abi visum alibi, an minoris emere possis, nullibi certè accipies minori precio, ego enim tanti vendere possum, quanti alius in ciuitate, sed necesse tamen est, vt aliquid lucrifaciam, non sedeo hic vt perdam aliquid de meo. Scis omnia esse in magno precio, alterum ergo alterum sequatur oportet. Nisi volueris numerare quinque Maesas, non possum te iuuare, nimis enim tenax es.

M. Sic sum ego.

L. In te quidem nemo quid lucrabitur. Si omnes ea tenacitate essent, cogerer vtiq; tabernam meam claudere, non enim victum meum lucrarer.

M. Ita quidem dicis.

L. Est profecto ita, vt dico.

M. Audi adhuc vnum verbum.

L. Loquere, ego audiam.

M. Numerabo quinque Maesas, minus vna Coupanga.

L. Parum est, non possum ita vendere.

M. Quid ergo, annon accipiam?

L. Non

Malaicè.

moroegy, amma adda iang de siny, beta bry kamoe harga begytoe, wellakintied' adda baick bagyytoe, beta bry liat ken tuan, ako bry coerang, wellakintun tieda dapat bowat lain baick ken bly barang jang baick, jicka kyta poen soudata, beta poen tieda, dapat bry jang baick lain.

M. Mau tuan terham beta?

L. Tieda begytoe tuan.

M. Beta bry lagy Samaes se Coupang lebeh.

L. Tieda dapat, amma moroegy.

M. Amma poen tieda bry lebeh.

L. Baick bismillaa, pégy tenpat lain liat jicke dapat bly morra, tieda tuan dapat dempat lain harga coerang, amma dapat bry harga sekien bagy barang orang dalam bendar, wellakin mau beta laba sedekidt, beta tieda doudock siny dalam kedey ken morougy, mau beta ydopken yny, tū taau barag barang adda mahal, carna ytoe fatoe ekot lain, jickelou tieda mau bry lyma maes, tied'ako dapat tompo, tuan kykit banja.

M. Songo beta begytoe.

L. Tieda dapat berlabba pada tuan, jicka sammoenja kykir begytoe bagy kyta, beta dapat la toetoep kedey amma, carna tieda dapat brulle maccanan beta.

M. Bagy kata kamoe.

L. Itoe songo.

M. Boela deng'ar sepattah.

L. Baick katta, beta deng'ar.

M. Amma bry coerang secoupang lyma maes.

L. Sedekit iouwa, beta tieda dapat bry begytoe.

M. Begy manna, iady ken ako?

G 2

L. Har-

Latine.

- L. Non isthoc precio.
 M. Age ergo, custodiat te Deus.
 L. I, Deus sit tecum. Heus reuertere & accipe, non possum te dimittere, & facis id, vt alio tempore reuertaris, & iterum à me emas, sed nimis tamen vile est precium.
 M. Tuo quidem arbitrato, sed ego dico nimis magnum esse, & me à te circumuentum.
 I. Absoluo te ab emptione, si quidem te eius pœnitet.
 M. Turpe esset, si hoc facerem, accipe pecuniam tuam. Quantum debeo?
 L. Ego computaui in vnam summam, & deprehendi mihi deberi vndecim Taielas, octo Maefas & tres Coupangas.
 M. Rectè ne facta est computatio.
 L. Ita, rectè facta est.
 M. Age ergo, accipe & numera pecuniam tuam.
 L. Pecunia hæc non est bona.
 M. Quare non est bona?
 L. Ideo quod nummi multi læsi & fracti in ea sint.
 M. Age, elige nummos istos læsos & vitiosos, eosq; mihi redde.
 L. Faciam ita.
 M. Redde mihi Coupangam vnam, quæ mihi restat.
 L. Nihil etiamnum hodie Cassiæ accepi.
 M. Vt igitur nos exsoluamus, accipiam hæc minora pocula pro Coupanga.
 L. Accipe ea, sed alio tempore aliquid amplius solues.
 M. Id faciam (Deo volente.)
 L. Vis ne vt aliquis portet merces tuas? Ego seruo meo portandas committam.
 M. Non est necesse, ego ipsemet portabo, custodiat te Deus.

L. Ha-

Malaiçè.

- L. Harga begitoe tieda.
 M. Baick tingal ken Alla.
 L. Pegy, Alla sarta moe, maree ambilla, beta tieda dapat íalan kamoe, carna tun lain kaly pada beta, poelang ken derham, wellakin morra béna.
 M. Itoe tun katta, amma catta iang máhal béna, tun souda berdeng' oed'ako.
 I. Ako lepas enkou, jicka tieda soucka kamoe.
 M. Itoe malou jicka beta keryja begitoe, ambil derham tun, berrapa iady?
 L. Souda beta bekiera, íady seblas. Teyeel, delapan maes, tyga coupang.
 M. Adda baick kekiera begitoe?
 L. Ia, begitoe betoel.
 M. Baick ambil la derham kamoe.
 L. Derham itoe coerang.
 M. Carna appa coerang.
 L. Carna banja tjirah, sombing, lagy pattah.
 M. Baick pilleh iang tieda baick poelang ken amba.
 L. Beta keryja begitoe.
 M. Se coupang combaly ken beta, iang adda lebeh.
 L. Beta belom tryma kas hary iny.
 M. Carna tjerey dua kyta, beta ambil maukó kerjil pada coupang iny.
 L. Ambil, kamoe lain kaly tun bry sekir lebeh.
 M. Hába bowat begié (infi Alla.)
 L. Tuan mau souro bava berang barang kemoe, beta souro pada sakey hamba.
 M. Tiedang appa hamba dapat bava, tingal ken Alla.

L. Som-

Latine.

Malaicè.

L. Habeo gratiam mi Domine, v-
bi quid amplius volueris, re-
uertere ad me; & accipies id
tolerabili precio.
M. Benè est, reuertar.
L. Deus sit tecum mi Domine.

L. Somba beta ken tuan hamba,
tarkalle tuã barang pergoena,
datan pada hamba, beta bry
harga morra.
M. Baick hamba datan.
L. Alla adda farta tuan hamba.

*Sciat lector, Taielas, Maesas, Coupangas & Cassias, quarum hic facta est mentio, pecu-
niam esse Atchemicam. Sumatra autem Taiela valet sedecim Maesas, Maesa vero va-
let quatuor Coupangas, continetq; Maesa vnã, quater mille & quingentas Cassias.*

COLLOQUIUM

SEXTVM QVOMODO DE-
bitum sit exigen-
dum.

Iosephus, Adamus, Isaacus.

I. Salue mi Domine.

A. Et tu similiter amice.

I. Nosti procul dubio, cur adue-
niãam; annoh?

A. Non cetiè.

I. An nescis quis ego sim?

A. Nescio, quis es igitur?

I. Oblitusne es, quod merees
quasdam nuper à me emeris.

A. Verum id Hercle est.

I. Quando autem pecuniam me-
am accipiam?

A. Ego certè pecuniam iam non
habeo, omnem enim quam ha-
bueram inter homines expo-
siti, necesse igitur est vt adhuc
octiduum expectes.

I. Ego autem non possum diu-
tius expectare, necesse est, vt
mihi satisfiat, satis iam diu ex-
pectaui, fac vt pecuniam acci-
piam, aut in carcerem te con-
iiciendum curabo, aut consti-
tue mihi fideiussorem.

A. Quantum igitur tibi de-
beo?

I. Tu nosti optimè.

A. Oblitus sum certè, annotaui
id quidem, sed nescio quo in
loco.

IANGNAMBER-

KATTA SAMMA, KEN
minta outang.

Ioesoef, Adam, Isaak.

I. E Sselam kya yi.

A. De kamoe begytoe sobat.

I. Tun taau carna appa beta da-
tan siny, tieda rauw?

A. Songo tieda.

I. Begy manna tieda kènal ken
dako.

A. Tieda siappa enckou?

I. Adda loupa iang tun aricèn vi-
niaga ken beta?

A. Itoe songo.

I. Mannacalla beta brulle der-
ham?

A. Beta tiedadda sakaran derhã,
hamba souda bry derham sa-
moe'a pada beta áken orang,
mau tuan nanty lagy delapan
hary.

I. Tieda beta dapat nanty lagy,
bayerken beta, amma lamma
bena bernanty, ketija beta
brulle derham, attou beta sou-
ro tankap, attou bry orang En-
kouwy.

A. Barapa hamba beroutang ken
kamoe.

I. Taula kamoe.

A. Songo beta lou pa, áko souda
soerat iang tieda taau kèman-
na.

Latinè.

- I. Debes mihi decem Taielas, & quatuor Maefas, annon verū? annon ita est?
- A. Credo equidem ita esse.
- I. Pollicitus es pecuniam mihi dare intra duos menses, sed non stetisti promissis tuis.
- A. Verum quidem est, sed non potui pecuniam extorquere ab illis, qui mihi debebant.
- I. Id mea non refert, vide ut tibi satisfiat.
- A. Cum autem homines sunt, habent paratam pecuniam, quid illis faciam? Cogor certè expectare donec eam accipiant, nō procedendum est tam strictè, patientia opus est & misericordia, quam Deus nobis commendavit.
- I. Verum id quidem est, sed ego satis diu expectavi. Non possum diutius expectare, nam & mei creditores me urgent, aliàs diutius expectarem.
- A. Veni amice, hic vir pro me fideiubebit.
- I. Ipsene? Estne verum amice? fidemne interpones pro hoc viro?
- I. Ita, quantum is tibi debet.
- I. Decem Taielas & quatuor Maefas.
- A. Quid ais? Debitum illud non tam magnum est.
- I. Est profecto.
- A. Tu quidem dicis, ego iuramento obtinebo tantum non esse.
- I. Quantum igitur est?
- A. Nouem non amplius Taiellarum, ipsemet enim mihi ita dixisti.
- I. Egone tibi ita dixi? Egone?

A. Tu

Malaicè.

- I. Cutang tun ken ako sepoelo Tayeel ampat maes adda benar? tieda begitoe?
- A. Takot songo begitoe.
- I. Souda kyta bejanjy ken bry derham beta moela duwa boelan, lagy kata tun tieda sach.
- A. Itoe songo, wellakin tieda beta brulle derham derry iang beroutang ken hamba.
- I. Maya hierou hamma ytoe, fero bayar ken tun.
- A. Ia manna calle orang tieda berderham, appa dapat keryja ken dia? beta dapat nanty rat-calle dia adda, tieda baick orang nakal ken lain, mau kyta sayang samma samma, begy (sabda Alla.)
- I. Benar ia, wellakin lamma beta na beta nanty, tieda dapat beta nanty lagy, carna orang hamma outang, tieda ia mau nanty lagy, jicka tieda begy toe, beta nanty lagy.
- A. Maree tuan, orang iny tingal enkouwy beta.
- I. Mau dia? songo itoe tuan? tun enkouwy orang iny?
- I. Ia, berrapa dia beroutang ken kamoe?
- I. Adda sapoelo Tayeel, ampat Maes.
- A. Begy manna adda banja? tieda adda sekien.
- I. Adda.
- A. Songo tieda, beta mau bar som-patied'adda sekien.
- I. Iang barapa adda?
- A. Tied'adda lebeh sembylan Tayeel, tun kata diery ken amba.
- I. Adda beta katta? tieda adda.

A. Ad-

Latine.

A. Tu profecto.

I. Age, sic ita, mihi tamen videtur decem esse, sed mouebo tibi litem, cum dicas non amplius esse, quando autem solutionem accipiam?

A. Spacio decem dierum.

I. Expectabo ergo tam diu, sed vide ut stes promissis.

A. Hoc ego faciam (volente Deo.)

I. Nisi ipse tibi satisfecerit, ego met satisfaciam.

I. Acquiesco iam, Deus vos custodiat.

I. Abi, Deus te comitetur.

COLLOQUIUM

SEPTIMUM, PRO ITINERE inquirendo, & alijs vulgaribus rebus.

Petrus, Robertus.

P. Deus tibi propitius sit Roberte.

R. Deus largiatur Domino meo longam vitam.

P. Ut valuisti interea, dum te postremo vidi.

R. Belle, sicut & tum.

P. Mihi autem non videtur, ita tecum agi iam, sicut plerumque solet.

R. Unde hoc colligis?

P. Ex facie tua, quæ tota pallet.

R. Paroxysmum febrilem quinques vel sexies expertus sum, viribusque inde ita fractus sum, ut nullum plane appetitum habeam.

P. Morbus iste malus est, sed quorsum equo tam cito veheris?

R. Atchinam versus, ad solenne eorum festum.

P. Eo & ego tendo, si placet, vnâ equitabimus.

R. Pla-

Malaicè.

A. Adda.

I. Baick begitoe, iang pada fikir amma adda sapoelo, wellakin kaboel hamba, carna kamoe katta tieda lebeh, manna kalle enckou bayer beta?

A. Dalam sapoela hary.

I. Kaboel beta, iang'an tieda.

A. Begytoe jouwa (infi Alla.)

I. Iicka dia tieda bayer ken tun, beta bayer ken tuan.

I. Kaboel beta, tingal ken Alla.

I. Pegy, Alla sarta kamoe.

IANG TOEVIOEH

BERKATTA SAMMA, AKENTANJA ialan deng'an berkata kata iang latin.

Pedro, Robbert.

P. Alla de toelong kamoe tuan Robert.

R. Allabry ken tuan tuan idop lamma,

P. Begy manna adda toebo kyta, sedang hamba kelich jang douloeu?

R. Sâhaja bagytoe.

P. Pada fikir beta tieda adda bagy baick iang bagy doulou.

R. Carna appa tun liat itoeu?

P. Aken mouka moe, poerjack rounpa.

R. Beta adda lyma attrou nan cally sang'at de mam, de manna letehken hamba, iang maccanan tieda loelus.

P. Itoe penjakit iahadt, lagy manna kamoe berkouda poelehan poelehan.

R. KArche dalam hary besar.

P. Beta poen. jicke mau tuan, dapat bergoeda samma samma.

R. Mau

Latine.

- R. Placeret quidem, sed multo me velocior incedis.
- P. Equitabim⁹ igitur ut tibi libet, mihi perinde est. Equus enim meus leniter incedit.
- R. Meus vero aspero admodum est incessu.
- P. In nomine Domini, sine equitemus.
- R. Qui sunt isti, qui prae nobis eunt.
- P. Ego eos non noui, Mercatores sunt, progrediamur paulo velocius, ut eos assequamur. Vereor enim nos recta via aberrasse.
- R. Non aberrauimus, ne metuas.
- P. Bonum tamen est, ut aliquem interrogemus.
- R. Interroga hunc opilionem.
- P. Amice, quae est via Atchinam ducens.
- O. Recta incedendum est, neque vel ad dextram, vel ad sinistram inclinandum, donec perueniatis ad ingentem quandam arborem, tunc inclinate ad sinistram.
- P. Quot miliaria numerantur hinc ad proximum pagum?
- O. Duo miliaria & dimidium, & quid amplius?
- P. Eamus ergo tardius aliquanto, sum enim extra omnem metum, & video arborem, quam dixit. Puluerulentum est solum, & puluis me ferè occaecat.
- R. Accipe Taffetum hoc, illudque oculis admoue, nam & à puluere & ab aestu solis te defendet.
- P. Non est necesse, sol enim iam occidit, & metuo ut in-

Malaicè.

- R. Mau la pada beta, wellakin kyta begouda pantas béna.
- P. Ialan begy souka tuan, iang de kamy samma la carna gouda beta ialan sedap.
- R. Lagy de kamy ialan sakittan.
- P. Bismilla ialan kyta.
- R. Orang appa ytoe, iang ialan adapan kyta?
- P. Ammatieda kenal, adda soudagar, ialan lecas agar kyta dapat dya, carna takot beta kyta delouwa ialan fouda.
- R. Tiedala, iang'an takot la.
- P. Wellákin baick bertanja.
- R. Tanjaken combála ytoe.
- P. Tuan manna ialan ken ialan ke Atche?
- S. Betoel adapan kyta, iang an ialan ke kanan attouke kiery, selamma tun datan, ampir satoe pehom besartingy, de sana kyta ialan ke kiery.
- P. Baarapa iam adda lagy derry siny, iang moela campong.
- S. Tingá tyga iam, sedekidt lebeh.
- P. Ialan kyta poelehan, carna hy-lang la takot, beta liat póhonkayou, iang dia kata táin, adda dully banja, clam matta beta derry dully.
- R. Ambil taffata ytoe ken ekat adapan matta moe, iady berding kyta ken abou tannah, lagy ken matta hary.
- P. Tied'ang appa, carna matta hary moslock, beta takot kyta

Latine.

Malaiçè.

- urbem, antequam nox ingruat, veniamus.
- R. Illud pessimū est, quod dies hæc periculosa est propter latrones, qui viatores bonis exuunt. Non diu est, cum hic diues quidam Mercator spoliatus fuit. Hoc facit vt metuam, ne nobis idem accidat, & fieri id quidem facile potest, ni nobis caueamus.
- P. Non est quod metuas, video iam turrim, maiori ciuitatis templo impositam.
- R. Aduesperascit, tenebræ nos profecto opprimēt antequam in urbem veniamus.
- P. Pace tua, non clauduntur portæ ante horam octauam.
- R. Ideo melius est, Ego enim non libenter manere soleo extra portam.
- P. Necego.
- R. Interrogemus homines istos de optimo diuersorio in vrbe.
- P. Abiice curā istam. Ego noui optimum locum in vrbe, est ad rubrum leonem in platea Lusitanica. Pergamus autem quæso, vide enim mihi videre lahitores, qui portis claudendis dent operam.
- R. Ita debilitatus & delassatus sum equitando, vt non possim vltius progredi. Præterea, quod maius est, equus meus claudicat, forsitan clauo in pede læsus, aut in tergo faucius factus est, tamen enim grauiter incedit, vt putem omnes mihi costas in corpore fractas esse.
- P. Eamus intrò.
- R. Deo sit laus, quod in diuersorium peruenimus. Eamus eò vbi optimum vinum inueniamus.

- ta pada se' ang hary tieda maffock bender.
- R. Iang iahadt adda ialan itoe adda miskil derry orang merbot iang de ambil arta orang, de finy ary' een dea merbot fatoe soudagar kaya, ampir pohon kayou finy ken itoe amma takot de merbot kyta, jickelou kyta tyeda kawal baick.
- P. Tiedang appa, beta lyar pyek iang adda dalam bender atas moskit besar.
- R. Songo hary perang deng'an clam taccalle kyta maffock bender.
- P. Sentaby, tieda de toutop pintoeu doeulou pada de lapan ia.
- R. Baick itoe, carna beta fouker bermalam delouwar bender.
- P. Lagy hamba poen tieda.
- R. Tan kyta aken orang manna pinda baick dalam bender.
- P. Iang'an tjinta ken ytoe, beta taau iang tempat baick dalam bender, adda alamat sing'a miera, dalam Campong frangy boela kyta passang gouda, ako somba tun, carna takat de toutop pintou.
- R. Beta kidjang begitoe, iang amma tieda dapat iaau lagy, lagy gouda beta tjapick la, takot labang berfallah maffock, attou Ioucka de balaccancarn, aytoe dia ialan sakittan, iang amma rassa pattah rousock beta.
- P. Maffock la kyta.
- R. Alhende Ililla kyta de finy. Souda, SOVDAHAN. pegy mynom de pakan.

Latine.

Malaiçe.

COLLOQUIVM OCTAVVM PRO PIPERE ACCIPIENDO & PONDERANDO.

David, Abraham Rex, Sabandar & Libri-pens.

D. Hecus Abraham expergiscere, iam dies factus est, surgamus.

A. Caput mihi dolet, mordent oculi, sine me parum adhuc dormire.

D. Melius habebis ubi surrexeris. Oportet eamus ad Regem & Sciappum impetremus, ut piper accipiamus.

A. Age iam paratus sum, sed nunquid saccos in promptu habemus, quos pipere impleamus.

D. Si qui defuerint, plures emito.

A. Nihilne argenti accipiemus, quod ad Regem deferamus?

D. Ita accipe duos sacculos, qui singuli continent trecentos maiores Reales?

A. Vbi ad Regem ventum fuerit, expectandumne erit dum Rex sedeat, antequam eum alloquamur?

D. Rex mihi iam visus est, exhibe ei honorem, ego alloquar eum, ut ad piper ponderandum consentiat.

A. Bene, fac ita.

D. Laus sit Maieitati vestrae, Rogatam volo Maiestatem vestram, ut ei libeat hos Reales numerandos & acceptandos curare, simulque iubeat ut Sabandar nobis piper tradat, instat enim tempus, quo nobis hinc abeundum est.

R. Quantum superest temporis, donec iter ingrediendum vobis est.

IANG DELAPAN BERKATTA SAMMA, KEN soeroch timbang lada, lagy de tryma.

Daoet, Ebrahim Sultaen, iang Sabandaer, lagy orang tymbang lada.

D. HO Ebrahiem iagga, sejang fouda, boela kyta banckit.

A. Cappalla beta fakit, lagy matra beta berpéning, beyer amba tydoor sekit lagy.

D. Sombó poelang ratcalla tun fouda banckit, mau kyta pegy massock dalam pada rayja, iang minta fatoe siap, iany kyta dapat tryma lada.

A. Baick kaboel beta, boela dua kyta wellakin adda kyta lagy karong soch, ken bobo lada dalam.

D. Iicke tieda pada bly lagy.

A. Tieda kyta ambil perack fatta, ken bava pada sultaen?

D. Ia, ambil dua kekandy ferta, pada fatoe kekandy tyga ratos ryael befar.

A. Tatcalle kyta massock sakaran, adda Sultaen doedock isma'em ken somba?

D. Beta fouda lyat dya, somba ken dya, beta somba, ken soeroch tymbang lada.

A. Baick kerijia begytoe.

D. Daulat derga heyo tuanko, somba de par hamba serpada, mehon serpada soeroch riae lytoe ter bylang iang tryma, lagy ken Sabandaer serpada soero, ken tymbang lada áken kyta, carna moesim kyta datan ken beleyer.

C. Barrapa lamma adda lagy, iang de kamoe mau beleyer.

D. De

Latine.

- D. Superfunt adhuc menses duo, tunc Monson Euri aderit.
- R. Age ergo, accipiat Sabandar Reales istos. Ego ipsi imperabo, vt singulis diebus piper vobis appendendum curet, donec nauis vestra oneretur.
- D. Laus sit Regi. Sed quantum numerabimus p Baere piperis?
- R. Sabander precium vobis constituet.
- D. Optarem vt id coram Maiestate vestra fieret.
- R. Age ergo, numerabitis duodecim Taielas pro singulis Baeris, & ad quatuor cu dimidia Maefas, Reales singulos.
- D. Numerabimus octo Taielas, computando Reales singulos pro quinque, & quadrante Maefis.
- R. Peregrini ex Guyserato & Arabia plus soluunt, vos autem numerabitis decem Taielas, computando Reales singulos pro quinque, Maefis, & vectigal nullum soluetis.
- D. Agimus gratias Maiestati vestrae. Soluemus tantum libenter, dummodo sex septimanis nauem nostram onerare possimus.
- S. Venite appendemus vobis piperis partem aliquam. Adfuntne ministri vestri nautici cum scaphis, qui piper accipiant.
- D. Mox aderunt saccis instructi, quibus piper excipiant.
- S. Age ergo, Ego ibo allatum clauem ad domum, vbi piper reconditum est, cum scriba qui pondo piperis antotet, Adducetur etiam libripens cum pondere ad rem istam necessario.
- D. Nunquid bilancibus vel instrumento alio vtendum est?
- S. Instrumento ponderatorio a-

Malaice.

- D. De kyta adda lagy dua boelan, adda la moesim ken ang'in ty-moor.
- C. Baick soeroch, Sabandaer try-maryael ytoe, ako soeroch dya bry ken kamoe fe hary hary tymbang lada, fe lamma capal kamoe fouda farat.
- D. Daulat Tuanko, ken barrapa febhara lada kyta bayer.
- C. Sabandaer de poutos harga ken kamoe.
- D. Iickelou dapat iady ada pan serpada.
- C. Baick kamoe bayar duablas tayeel febhara, iany ting' a lyma maes fatoe ryael.
- D. Kyta bayer delapan tayeel, iany fatoe ryael ken lyma maes tyga soukoe.
- C. Orang dagang de Guyserat deng'an Arrab men bayer lebeh, wellakin tun bry sepoeloh tayeel, iang fatoe ryael harga lyma maes, lagy tyeda kamoe bry oufcoer.
- D. Daulat ken serpada kyta bayer begytoe, iany kyta dalam nam ioumat fouda farat.
- S. Boela kyta soeroh timbang lada, adda orang galassi kamoe ken sampan de siny, iang de tangong deng'an bowat lada.
- D. Dya datan fahat lagy de siny, deng'an karong ken bobo lada.
- S. Baick beta soeroch ambil annac contjy de mandah deng'an korkon, iang de soerat timbang lada, lagy orang timbang deng'an d'ajing ken timbang.
- D. De timbang ken naraja attoeu deng'an d'ajing?
- S. Deng'an d'ajing, iang fakaly ting'a

Latine.

lio, quod iugum vocant, singulis vicibus Baerem dimidium ponderantes, rem cito absolvent.

D. Age ergo ponderemus, adest iam populus noster, suspendamus centenarium siue iugum, afferatur piper.

S. Mox piper etiam ab extraneis locis afferetur, vobisq; appendetur.

D. Accipiemus illud simul etiam, dummodo non adulterinum sit.

S. Videte nunquid non bonum sit?

D. Piper istud vulgare & vile est, illud immaturum a stipite auulsum fuit, hoc ab aqua madidum est videturque studio madefactum esse, habet & arenam & lapillos admixtos, vt eo grauius appareat, nolo igitur hoc accipere, ne alterum melioris notæ eo corrumpatur.

S. Age appendatur igitur vobis ex domo reconditoria, quod est crassius & melius purgatum.

D. Heus Libripens accingere ad ponderandum, ego pondera annotabo, sed fac vt pondera iusta accipiam.

L. Age, vbi sunt qui saccos attollant eosq; ad iugum applicent.

D. En adsunt, & te ab anteriori & posteriori parte circumstant.

L. Age ergo ponderabimus, attendite & auscultate, primum habet centum & tres, alterum centum & quinque, Item centum septem.

D. Heus domine, recte pondera, non dimittis iugum manu, fac accipiamus quod iustum est.

L. Do vobis quod vobis debetur, non defraudabo aliquem suo iure.

Malaicè.

ting'a bhara de timbang, agar lecas fouda.

D. Baick timbang kyta, orang beta adda siny, soeroh gantong d'ajing, daen anckat lada.

S. Sahat lagy lada derry louwar datan, de timbang poen ken tuan.

D. Kyta poen tryma poelag, jicke adda baick.

S. Lyat la jicke tieda adda baick.

D. Lada ytoe adda soch dae ring'an, adda mouda ter poutir derry pohon, daen yny adda bassa ken ayer, iang adda roupa berindam, adda poen kre-fick bertjampor daen batou, agar adda timpang bradt, carna ytoe tieda beta mau tryma, carna dya beenassa poelang lada iang baick.

S. Baick beta soeroh derry pada mandah bertimbang, jang ytoe besar daen lada tjoetjy.

D. Sakaram pongolo timbang timbang la, beta soerat bertimbang, wellakin timbang baick.

W. Baick manna orang iang de anckat karong, ken gantong pada d'atjing.

D. Siny adda ampir tun berdiery debelaccan daen adapan kamoe.

W. Baick la beta timbang poelang, deng'ar daen lyat la, iang moela timbang saratos tyga, lagy saratos lyma, lagy saratos tocujo.

D. Hou tuan timbang betoel, tun tieda lepas d'atjing derry tang'an, bry lahackt kyta.

W. Beta bry hackt tuan, beta tieda ambil hackt barang siappa.

D. La-

Latine.

- D. Nec nos amplius quid expetimus, quam quod iustum est.
- L. Auferte saccos, ne mihi impedimento sit, cum omnes in vnum locum conferantur.
- D. Veni Sabandar, ineamus rationem & videamus quotnam Baeres acceperimus, Scaphæ enim oneratae sunt, aqua autem remittit, vt periculum sit non posse nos fluuio exire.
- S. Accepistis pro meo calculo, quinquaginta Baeres & septuaginta quinque libras, annon? nunquid non recte dixi.
- D. Calculus tuus iustus est, Accepimus quantum dicis, sed abundum nobis est, vespera facta est, cras reuertemur.
- S. Ite, Deus sit vobiscum.

COLLOQVIVM NONVM PRO CONVIVIO celebrando cum decem personis quæ sunt.

Hermannus, Iohannes, Maria, David, Petrus, Franciscus, Rudigerus, Anna, Henricus, & Lucas.

- H. Deus tibi largiatur bonum diem Iohannes.
- I. Et tibi Hermanne, bonum diem largiatur Deus.
- H. Vt vales.
- I. Valeo bene, Gratias tibi ago quod quæris. Tu autem Hermanne vt vales.
- H. Valeo optimè. Vt valent autem pater tuus & mater?

- I. Valent bene, Deo sit laus.
- H. Quid agis tam manè?
- I. An nondum tempus est vt quis surgat?
- H. Etiamnum ieiunus es, nihilne comedisti?
- I. Nihil equidem, intempestium adhuc est, Tu autem comedisti ne aliquid?

Malaicè.

- D. Lagy kyta tieda mau poenlebeh ken bétoel.
- W. Bawa la karonginy, ágar béta dapat tymbang poelang, kamoe berempon siny famoenja fatoe tempat.
- D. Marré Sabādaer kyta herkiera kiera, bara pa bhara byta tymbang fouda, carna sampan fouda farat, jang ayer foeroet iany tieda dapat kelouwar fong'ay.
- S. Tun fouda tryma ken kiera kiera hamba, lyma poeló bhara, tóujoeh poeló lyma katy, tieda tú adda? tieda betoel begytoe?
- D. Baick tun bekiera kiera, adda hadt bágy kata ká moe, kyta mau pegy petang hary la, iang poelang issock combaly.
- S. Pegi, Alla farta kamoe.

LANG SEMBISAN BERKATTA SAMMA DERRI fatoe maccanan de fá poeló orang.

Si Harmes, si Ian, Mayken, Daoet, Pedro, Françozs, Rogier, Tanneken, Hendrick, daen Lucas.

- H. **A**lla bry salammat Iohan.
- I. De kamoe poen begitoe Hermes, ary baick de bry allá kamoe.
- H. Begy manna adda pacaniera.
- I. Beta adda baick sombaken alla, iang somba pacaniera, de tuan Hermes adda baiak kamoe.
- H. De beta poen baick, begy manna adda bappa deng'an indong moe?
- I. Dya adda baick somba ken Alla.
- H. Appa bowat pagy hary ter bankit?
- I. Belom hary ter bankit.
- H. Lagy poyfa kamoe? belom tun maccan?
- I. Belom lagy, lagy hary bároe, lagy tun fouda maccan?

H 3 H. Sou-

Latine.

H. Quidni, iam ante horam, tam diune ego ieiunarem? Vnde venis autem?

I. Vnde ego veniam? Venio ex schola, è templo, à foro.

H. Quo vadis autem?

I. Eo domum.

H. Quota est audita hora?

I. Instat duodecima.

H. Hui tam sero est?

I. Eundum mihi est, incurram in repræhensionem matris. Bene vale Hermanne.

H. Itane properas, nunquid Magister noster de me quæsiuit?

I. Ego id non audini. Non possum autem diutius hic commorari. Bene vale.

H. Abi, Deus te comitetur.

I. Precor tibi bonam vesperam mea mater, & toti societati.

M. Iohannes vnde venis? vbi tam diu fuisti? cur tam sero aduenis? fatin' ex sententia? Iusseram te hora quarta venire, & iam sexta instat, Dic mihi vbi fueris? iam enim diu est, cum ex schola iuisti, hoc scio, dicam id præceptori tuo.

I. Ne commouearis mater, iam enim primum ex schola venio, ignoraueram tam sero esse, nusquam præterea fui, per me licet, vt nostrum præceptorem interrogas, annon hoc ita se habeat.

M. ita faciam, necesse enim est, vt verum sciam. Abi iam, sterne mensam, propera ocyus.

I. Faciam mea mater, sed vbi mappam inueniam?

M. Mappa in cista iacet. Appone salinum primo, Annon potes

Malaiçè.

H. Souda lepas sejam, seken lamma beta poifá? derry manna tun datan?

I. Derry manna beta datan, amma datan derry bandersa, derry moskit lagy derry pakan.

H. Manna pegy?

I. Beta pegy ke roema?

H. Barrapa iam adda?

I. Adda ampir duáblas iam.

H. Adda lamkat bagitoe?

I. Dapat ako pegy, máa beta goufar ken amma, tingal Harmen.

H. Mau tun jalan lecas begytoe? fida kyta tieda tanjaken beta?

I. Ako tieda deng'ar beta tieda dapat nanty lagy, tingal ken alla beta pegy.

H. Pegy alla farta tuan.

I. Alla de bry hary petang baick, indong daen tuan tuan famoenja.

M. Iohan derry manna moe datan, manna tun nanty sekien lamma? carna appa datan lambat? tieda bowat baick? ako soeroh tun datan de ampat iam, adda sakaran, ampir nam, catta beta sakaran, manna tun sekien lamma? carna souda lamma, tun calowar pada bandersah, táau beta itoeu, amma kattala aken goerou kyta.

I. Sentaby kyta, beta juá datan sakaran derry bandersah, tieda beta taau lambat begitoe, amma tyeda nanty barang tempat, kamoe dapat, soeroh tanjaken fida ako jickatieda begitoe.

M. Amma keryja begytoe, beta maau taau iang benar, pegy bobo pertja maccan atas kekouda lecas.

I. Baick indong beta bowat begien, manna pertja maccan?

M. Pertja maccan adda sana dalam atas pittie, bobo garam doculoe,

Latinè.

hoc memoria retinere? pl⁹ vices tibi dixi, nihil discis, turpe ad modum est, abi allatum orbiculos, cyathos fictiles, mantilia.

I. Benè mea mater, sed vbi ea inueniam?

M. Tu nihil potes inuenire, ecce hic sunt, cur non quæris? abi allatum panem.

I. Benè, da mihi pecuniam, quot panes afferam?

M. Pro duobus cruciatis, pro vno candidum, & pro altero vulgarem, sed affer omnes recens pistos.

I. Bene habet, A heo, ecce affero panem mea mater.

M. Recte factum. Abi allatum ligna vt ignem excitem, purga cultellos, imple gutturnium aqua, appende mantile candidum, extrue ignem, pater tuus venit, & David cognatus tuus cum eo, procede eis obuiam, Aperi caput tuum, & inflecte ipsis genua.

I. Benè est mater mea, Eo, saluum te venire lætor pater cum comitatu tuo.

D. Petre hicne tuus est filius?

P. Ita est meus.

D. Filius elegans est, Deus faciat eum crescere virtute.

P. Ago tibi gratias.

D. Non frequentat scholam?

P. Ita, discit linguam Gallicam.

D. Discit? Benè factum, Iohannes potesne Gallicè loqui?

I. Nōdū probè admodū, disco aūt.

D. Quam scholam frequentas?

I. In Castello Lombardico.

D. Quamdiu eam frequentasti?

I. Circiter dimidium annum.

D. Discisne etiam scribere?

I. Ita cognate.

D. Hoc benè factum, discite diligenter.

I. Ita faciam, (Deo volente.)

Malaiçè.

culoe, tun tieda tau ing'at ytoe? souda beta katta ken tun lebeh, duápoeló caly, tun tieda berey-jar, maloeu besar, pegy ambil tjypir, pyála daen sappe tong'an.

I. Baick maa demanna adda?

M. Tun tieda taau brulle ninia adda, tieda baick adda rjary? pegy ambil roty.

I. Baick bry derham ken beta, baraba beta bava?

M. Bava ken dua ftuvere, ken fatoe ftuver poutée, dég'á fatoe ftuver itá, ting'a fatoe, ting'a lain, iang bava famoenja barou massack.

I. Baick beta pegy, lyat siny adda roty maa.

M. Boat baick kamoe, pegy ambil kayou apy ken broufa apy, pegy alla la pissou, lagy bobo ayer dalam commedelam, gantong la fatoc kajin poutée, tyop apy, bappa tun datan, iang Daoet mama tun datan sarta dya, pepy kelih dya, ankat doedong kamoe, iang sombá baick baick.

I. Baick indong beta pegy, baick kyta datan bapa, daen soebat soebat tuan.

D. Pedro ytoe annack klaky kamoe?

P. Iá, ytoe annack laky beta.

D. Adda baick annack, Alla de bry ken dya salamat baick lamma.

P. Somba amba ken tuan mama.

D. Tieda dya pegy ke bendarsah?

P. Iá, dya bereyer berkatta Fráçis.

D. Boat dya? ytoe bawat baick, Iohá taau kamoe berkatta Fráçis?

I. Tieda banja, beta herreyer lagy.

D. Manna ialá tun ke bendarsah?

I. De ialan de Lombaert.

D. Adda lamma jalá ke bédarsah?

I. Barang tingá táwon.

D. Kamoe poé berreyer méjoerat?

I. Iá mama.

D. Bo'at baick begytoe, berreyer sebágy baick.

I. Baick beta bo'at begié (Insialla.)

M. Ke-

Latinè.

M. Agnate, saluus sit aduentus
tuus.

D. Habeo gratiam agnata.

M. Agnate placetne hic manere?
cur non ingredimini? calefaci-
te vos ad focum, postea ad men-
sam ibimus.

D. Putas me frigere, turpe esset iu-
uenes homines, qualis ego
sum, frigere.

M. Agnate vt vales?

D. Bene, Deo sit gratia.

M. Vbi est Matertera mea? cur
Materteram meam non tecum
adduxisti?

D. Ægrotat aliquo modo.

M. Itane? ægrotatne? quo mor-
bo quæso?

D. Laborat feбри.

M. Diuine est ex quo ea laborare
cœpit?

D. Propemodum octo dies.

M. Illud ego ignorauit, cras ibo &
inuifam eam (volente Deo)
Francisce affer subsellium pro
cognato tuo, Agnate accede
ad ignem, Francisce vide quis
pulsat ianuam, Rodigerus is e-
rit, hoc certo scio.

F. Benè, Eo, quis pulsat ostium?

R. Amice aperi.

F. Tune es Rodigere?

R. Ego sum, estne pater tuus do-
mi?

F. Est, & mater etiam, ingredere,
annunciabo patri meo, quod
adueneris.

P. Francisce fac vt omnia parata
sint, vt accumbamus.

F. Mi pater omnia parata sunt, po-
tes igitur accumbere quando-
cunq; placet, Rodigerus etiam
aduenerit.

P. Benè est, mox adero, vocalibe-
ros.

F. Be-

Malaiçè.

M. Kemon adda tuan datan.

D. Somba ken amba tuanna.

M. Kemon mau tun tingal sana
carna appa tieda massock kyta
maree bedyang, kámoe, iang
kyta pegy maccan.

D. Maya takot kyta beta fou-
joeuk? iang maloeu besar jady,
iang orang mouda begy beta
adda foujock.

M. Senini begy manna adda?

D. Adda baick somba alla.

M. Manna comon beta? carn' ap-
pa tuan tieda bawa comon far-
ta?

D. Dya adda sakit?

M. Songo? adda sakit? pen jakit
appa adda dya?

D. Dya adda de mam.

M. Adda lamma dya?

D. Barang delapan hary.

M. Tieda adda taau pada beta am-
ma pegy issock lyat dya (infi Al-
la) François bawa kursi satoe
ken mama kyta, Comon am-
pirken apy, François pegy de
pintoeu, de pokol orang, lyat
siappa sana, ytoe Rogier taau la
beta.

F. Baick beta pepy, siappa delou-
war?

R. Orang baick bouka pintoeu.

F. Adda kyta Rogier?

R. Ia, adda beta siny, bapa tun ad-
da de roema?

F. Ia adda iang maa beta poen ad-
da, massock dalam sana, amme
catta bapa beta souda tuan da-
tan.

P. François broufa sommoenja
assil ken pegy maccan.

F. Bapa souda assil, tuan dapat pe-
gy maccan tatcalla souka tuan,
Rogier souda datan.

P. Baick beta datan sahat lagy, ro-
wai iang annack annack.

F. Baick

Latine.

Malaiçè.

F. Benè pater, Iohannes vbi es? accede ad mensam, vbi moraris? quid agis?

I. Quid agam, est mihi hic aliquid negotii.

F. An nescis ad mensam accedendum esse, veni, preces habe.

I. Benè, iam venio.

P. Iohannes cur non properas, vifne centies vocari? afferte subsellia.

M. Petre, Accumbamus, tempus enim est.

P. Bene est, Ego non repugno.

M. David, occupa tu istum locum.

D. Quis ego? an tibi is non placet, id ego non faciam, Petrum iube isthic sedere.

M. Petrus non solet ibi sedere, is hic sedebit, hic eius locus est.

P. Iohannes precare quæso.

I. Rectè pater, Deus benedicat tibi mi pater, & tibi mea mater, totique vestro comitatui.

M. Francisce affer cibos, appone cucumeres & carnem bubulam, infunde quod bibamus, affer cognato tuo & conuiuis porrò reliquis. Francisce accumbe nobiscum, Ioannes affer lac pro fratre tuo, & iube reliqua apparari, curre cito.

I. Frater accipe lac tuum, nunquid nimium est?

F. Est nimium.

I. Non omne exedas, comprime os, vbi nihil amplius volueris.

P. Cur non comedis lac tuum, dum adhuc calet.

F. Nimis adhuc calidum est.

M. Iohannes affer panem, Rodigerus panem desiderat, affer orbem, appone sinapis aliquid.

P. Cedo mihi lagenam vinariam.

R. Retine acriter.

F. Baick bapa: Ian manna tun, marée maccan, de manna tingal tun? appa bowat de sana?

I. Appa beta bowat, beta adda bergoena siny.

F. Tun tieda taau iang de pegy maccan? marée batja dowa.

I. Back datan beta.

P. Ian carna appa tun tieda datan, iang de rowa ken tuan? bawa iang kurfike marée.

M. Pedro boela doedock adda hadt.

P. Baick kaboel áko.

M. Dáoet doedock sanna dalam.

D. Beta? ampon amma, tieda beta bowat ytoe, foero Pedro doedock sana.

M. Pedro tieda béassa de doedock sana, dya doedock siny, ytoe tempat.

P. Ian batja dowa.

I. Baiek bapa, Alla de toelong kyta bapa maa deng'an teman kyta sammoé'a.

M. François báva kyta maccan, báva tymon deng'an dagin sapy, bobo kyta siny ken mynom, bobo ken mama kamoe lagy linckar poelang, François doedock sarta kyta, Ian ambil soufoe ken soudara tun, iang foero broesa ader lain, lary lécas.

I. Ade ambil la ayer soufoe kamoe, adda tun banja bena?

F. Ia adda banja bena?

I. Tieda maccan sammoenja, antar tatecalla tieda mau lagy.

P. Carna appa tun tieda maccan soufoe kyta, sedang adda hang'at?

F. Adda lagy hang'at bena.

M. Iohan bewa rotty siny, Rogier tieda adda rotty, ambil satoe tji-pir, bava de siny sassaue.

P. Bry beta iang sera y arack.

R. labat tegoh.

I P. Le.

Latine.

- P. Dimitte eam, ego teneo.
 M. Petre ne bibas cum lac ederis, nocet enim id valetudini, comedere primum aliquid aliud; antequam bibas. Petre scinde mihi parum carnis, scinde & panē, Appane Francisco quod edat, nihil enim is habet.
 P. Egone ei minister constitutus sum? Es iam eius ætatis ut tibi ipsi prospicere possis. Ego tibi non ministrabo; nemini enim præterquam mihi inservio.
 M. Porrige ipsi aliquid, rubore enim suffusus non audet quid contrèctare; id ego video.
 P. Age ergo, accipe. Afferte quid aliud.
 I. Nondum paratum est.
 M. Abi, affer carnes assatas, infunde hic vinum, funde prius patri tuo, nimis plenum facis poculum, noli tantum infundere; An non vides quid agas, tu profundis vinum, Rodigerus nihil habet vini, an hoc non vides?
 I. Fac quæso locum pro collocanda hac patina.
 M. His cibis vos omnes lubens accipio.
 A. Agimus tibi omnes gratias ex toto corde, nimium sumptus fecisti.
 M. Ego non, doleo quod nihil adsit amplius, necesse est, ut hæc boni consulatis.
 C. Fecisti nobis satis certè.
 M. Petre apprehende hunc armum ouillum, appone raphanos, porrige Dauridi aliquid de lepore & cuniculis, accipite perdices, parum nobis prodes, estote hilari animo; ita vos omnes oro.
 R. Hic frontem exporrigendi occasio est optima.
 P. Iohannes infunde nobis quod bibamus.

Malaiçè.

- P. Lepas, amma iabat baick.
 M. Pedro iang'ah mynom comedien soufoe kyta; iady penjakit, maccan doeloëu sekekit doeloë tun mynom, Pedro sayat daging ken amba, sayat poë rotý, bry maccan ken François dya tieda adda maccan.
 P. Amma tompo dya? tieda dya taau tompo dierinjá? sayat dierý kyta, tun souda besar, tompo dierý moe, carna tieda beta tompo tun, tieda beta tompo orang lainke die ry kó.
 M. Bry maccan ken dya, carna maloëu dya, dya takot ken maccan beta lyat.
 P. Baick ambil la, bawa barang lain de siny.
 M. Belóm adir.
 M. Pegy ambil maccanan pangang, daen bobo atack de siny, bobo ken bapa moe, bobo pnoh, iang tieda bobo gnoh béna, iang tieda lyat keryja moe tun tompa, Rogier tieda adda arack, tun tieda lyat ytoë.
 I. Brousa tempat sana ken bobo bing'an iny.
 M. Souka beta ken datan tu'an sammoenja.
 T. Somba kyta samoe'a de haty baick, kamoe adda maccanan banja.
 M. Songo tieda adda, soegoel beta iang tied adda lagy, wellakin nasip kyta.
 C. Songó baick ytoë catta.
 M. Pedro sayet pada ba'on ytoë, bawa siny bó moula, bry Dáoet pada plandochi besar ytoë lagy derry pladock kétjil, sayat derry ayam outañ, tun tieda bry ken kyta souka maccan sammoenja beta somba.
 R. Adda siny banja ken souka maccan.
 P. Ian bobo ken mynon kyta:

I. Tie-

Latine.

Malaicè.

I. Sed vini nihil adest amplius.

P. Abi affer aliud. Quid videtur vobis de hoc vino?

D. Videtur mihi quod bonum fit.

P. Curabimusne igitur afferri de eodem vino?

D. Ut tibi videtur.

I. Quo ibo allatum.

P. Vnde hoc attulisti, vel abi in forum ad florem candidum, vel vbi audieris melius esse, inquire paululum.

I. Quantum afferam?

P. Affer congium vnum cum sextario, vide autem ut mensuram tibi iustam dent, propera & mox redi.

I. Ita properabo pater.

M. Franciscè surge tu iam & administra mensæ, vide vbi aliquid desit, Visne adhuc cibi aliquid, dic audacter?

F. Non mea mater, satis iam edi (Deo sit laus & gratiarum actio.)

M. Bibe ergo, estne cereuisia in vrceolo tuo?

F. Ita mater, est satis.

M. Si nihil adsit, abi & affer.

A. Pulsatne aliquis ostium? vide quæso.

F. Adestne aliquis?

H. Ita, aperi, diutius hic quam horam dimidiam exspectaui.

F. Quid cupis?

H. Bonus vesper amice, estne Herus domi?

F. Est, cur quæris? cupisne eum alloqui?

H. Ita, vbi est quæso?

F. Accumbit mensæ, si placet, significabo ipsi. Quem autem dicam eum conuentum velle?

I. Tieda adda árack lagy de siny.

P. Pegy ambil lain, begy manna rassa árack yny.

D. Beta rassa baick.

P. Kyta mau soeroh bawa ytoe jouwa?

D. Souka tuan.

I. Manna beta pegy ambil?

P. Tempa tun ambil yny jouwa, attoen ambil de pakan, dalam bong'a poutée, attoeu manna tun deng'er catta iang adda baick, tanjaken.

I. Barrapa beta bava?

P. Bava fatoe bamboe, se tjoupa deg'an se kal, iag soeroh soukat baick, pegy lecas poelang poen lekas.

I. Se bagy amma lary bapa.

M. François bankit fakaran, iang oenjoek de siny, lyat jicke adda barang begoena, mau lagy maccau, kattaken lá?

F. Tieda indong, kini iang'la beta (do' aken Alla.)

M. Mynon la fakaran, adda bier dalam kendy kamoe?

F. Adda maa, padda.

M. Iike tieda adda pegy ambil.

T. Tieda pokolde pintoeu? pegi liat.

F. Adda barang orang?

H. Adda bouka, lebeh ting'a jam beta de siny.

F. Appa mau tun?

H. Tabe kyha'y pongoló adda déroema?

F. Adda carna, appa? mau tun berkatta ken d'ia?

H. Mau manna d'ia?

F. D'ia doedock termáckan: tun mau barang' appa? beta kattaken dia: si appa beta katta: de tanja d'ia?

Latinè.

H. oportet vt ipfemet eum adlo-
loquar, dic ipfi, me effe cognati
ipfius miniftrum, vel me à co-
gnato eius huc miffum effe.

F. Bene est, ego hoc ipfi dicam,
expecta hic parumper, pater
mi, adest hic vir quispiam qui te
vult alloqui.

P. Quis vir est?

I. Ego eum non noui pater, dicit
fe à cognato meo venire.

P. Quære quid velit.

I. Dicit velle fe teipsum alloqui.

P. Benè, ingrediatur ergo.

I. Amice mi ingredere.

H. Quis est cum eo, Multine ibi
homines funt?

P. Non, tantum tres aut quatuor.

H. Deus benedicat vnuerfo cæ-
tui.

P. Saluus fis Henrice, quid boni
offers?

H. Petre, Herus meus huc me mi-
fit te rogatum, vt cras in pran-
dio ei adfis.

P. Quid agit cognatus meus, vt
valet?

H. Valet adhuc benè per Dei gra-
tiam.

P. Vt familia eius valet?

H. Bene habent omnes.

P. Nil audio libentius, sed hoc ei
respondeas velim, me gratias
ei ex toto corde egiffe, & im-
possibile effe, vt cras cum eo
prandeam, alibi enim me futu-
rum promifi, quamuis ei adesse
mallem, interim tamen cras
sub horam nonam matutinam
cum conueniam certiffimè.

H. Ergo ipfi hoc referam. Deus
largiatur vobis bonam no-
ctem.

Malaiçè.

H. Mau amma katta diery ken
d'ia? katta ken d'injang beta,
lákey mamá d'ia: attou katta
d'ia beta datan derry pada ma-
ma d'ia.

F. Baick amma pegy kattaken,
nanty siny sedekit: Bapa: adda
siny fa órang jang mau ber-
katta ken tu'an.

P. Orangappa adda?

I. Beta tieda kenal Bapa, d'ia kat-
ta, datan derry pada mama-
kó.

P. Tanja d'ia maya mau d'a.

I. D'ia katta jang maau berkatta
kenkyta.

P. Baick foero masslock dya.

I. Tuan marée masslock.

H. Syappa dalam? adda oreng
banja?

I. Tieda tyga ampat arang.

H. Alla bry salamaten tuan fa-
moenja.

P. Adda kyta datan bendick, ap-
pa baicktun katta?

H. Pedro pongolo ambra foerok
beta kemareé fomba ken tuan
mau, isslock ting a hary datan
famma famma dya?

P. Begy manna adda mamá beta?

H. Adda baick do'a ken Alle.

P. Iåg sammoe'a orang de roema.

H. Adda poen famoenja baick.

P. Itoe beta fouka ken deng'at ian
tun katta ken dya amma fomba
ken dyaken haty betoel, jang
tieda beta dapat, datan ting'a
hary. carna beta de soroh orág
makan, lepas ampar hary: car-
na ytoe beta fouka ken datan,
wellakin amma datan ken dya
isslock lepas ting'a hary, songo
songo.

H. Baick beta kattaken dia, Alla
de bry malam baick.

P. Nan-

Latine.

P. Expecta Henrice, bibe antequam eas.

H. Ego quidem non sitio, habeo tibi gratiam.

F. Expecta, necesse est ut bibas.

H. Necesse est ut eam.

M. An nondum Iohannes rediit, ubi moratur is tamdiu.

F. Iam venit.

P. Iohannes ubi manes tamdiu.

I. Non potui citius venire pater, erant enim ibi frequentes admodum homines, properavi strenue pater.

M. Bene, infunde hic vinum.

P. David fac periculum, an bonum sit.

D. Faciam, infunde mihi, alterum erat praestantius.

R. Ut tu quidem dicis, hoc melius est, meo iudicio.

M. Annula, tu non es hilaris, qui fit, quod nihil loqueris.

A. Quid loquar, melius est tacere, quam male loqui. Non possum bene Gallice loqui, itaque taceo.

M. Quid dicis, æque bene loqueris, atque ego, quin & me melius.

A. Egone? Hoc quidem optarem, & vel viginti florenis redimerem.

M. David tu nihil comedis, porrige mihi aliquid, hæc caro nimium elixata, & hæc nimium affata est, an non?

D. Ita quidem & mihi videtur.

A. Rudigere concede mihi cultellum tuum quaeso.

R. En accipe, sed redde eum mihi, ubi comederis.

A. nisi tibi eum reddidero, tu mihi eum commodare amplius non poteris.

R. Non certe.

Malaicè.

P. Nanty Hendrick, mynom doeloeu tun begy.

H. Beta tieda bardagah somba hamba.

F. Nanty dapat tun mynon fakaly.

H. Beta datap jalan.

M. Adda ian belom datan, manna dya nanty sekien lamma?

F. Dya datan.

P. Iohan manna tun tingal sekien lamma?

I. Iang'ieda beta dapat datan doeloeu bapa, iang adda orang banja sana, sebagy mamma lary Bapa.

M. Baick bobo arack de siny.

P. Daøet rassa jicka adda baick.

D. Beta ketyja ytoe, bobo sana dalam, iang lain adda baick.

R. Tieda adda songo, iny adda baick pada fikir beta.

M. Tanneken enkon tieda souka maccan, carnappa enkou tieda berkatta?

T. Maya beta berkatta, adda baick diem iang katta ia hat, tieda beta tau berkatta Frances baick, carna ytoe amma diem.

M. Maya katta kamoe? kyta katta bagy baick ke beta, iang baick poen adda.

T. Tieda, Itoe maula pada beta, jang adda bry pada beta dua poelo guldens.

M. Daøet enkou tieda mackan, fayet derry itoe, Itoe banja ter' reboes, lagi ini coerang toeneu: tieda begitoe?

D. Pada sykir beta poen begien.

T. Rogier pynjam beta, pissou kamoe, amma somba.

R. Ambil, wellakin poelang ken amba jag souda maccã kamoe.

T. Iike beta tieda poelang, jang'an kyta pinjam lagy.

R. Songo poen tieda.

I 3

T. Itoe

Latinè.

A. Culter hic bonus est, quanti eum emisti?

R. Emi eum tribus stufferis.

A. Precium hoc vilius est quam decet. Da mihi eum eodem precio, ego pecuniam tibi reddam.

R. Vt lubet.

M. Rudigere tu non comedis, nescio quid agas, iuua te ipsum, nunquid te pudet?

R. Quid ego non edam? plus comedo quam quisquam alius eorum, qui nobiscum accumbunt.

M. Certe id mihi non videtur.

A. Tu ipsa nihil comedis.

M. Ego nihil aliud feci hactenus.

P. Benè bibamus, cum comederimus malè.

A. Deus bonè quid ais? an non factis hic cibi est, cibus hic sufficit vel viginti personis, vos sumptum nimis magnum fecistis.

P. Ego non. Age propino tibi hoc poculum, & nomine omnium, maxime vero vicini tui rogo, mihi vt respondeas.

A. Id faciam æquo animo, (si Deo videbitur,) Bibe igitur. Non euacuatum est poculum, necesse est, vt id tibi rursus impleam.

P. Cur hoc facies? an non euacuauit? Quid deest? Ebibam omne, vide iam euacuatum est, iam responde mihi. Tu nihil quaeris aliud, quam vt me decipias.

A. Ego hoc non potero euacuare, nimis multum infudisti.

P. Quid ni posses? Meum plenius erat.

Malaicè.

T. Itoe pissou baick, barapa tun bly?

R. lang harga ken beta tyga stuffer.

T. Itoe morra béna: bryken d'akó harga begitoe, áko poelang dérham kamoe.

R. Beta kaboel.

M. Rogier tun tieda máckan takot kamoe diem, tempo diery kyta, maloeu tan?

R. Tieda beta mackan, baick? amma mackan, lebeh jang barang orang doedock ter mackan.

M. Songo bo'at kamoe.

T. Diery kamoe tieda mackan.

M. Sebagy fouda beta mackan.

P. Boela kyta mynom baick, sekit juwa kyta mackan.

T. Alla, appa katta kyta, tiada adda mackan baick de siny? mackaná bania bena pada kamoe, ken dua poelo orang, maccañan banja bena pada kamoe.

P. Tieda adda: boela beta mynon ken tuan sakaly, iang beta somba ken tuan sammoenja, iang moela moela, ken orang sify kyta balas kyta ken beta.

T. Ia béta ken haty benar, (infi alle) mynom sakaran, tun tieda mynom abis, amma bobo sakaly lagi pnoh.

P. Carna appa tun Karija itoe? tieda beta adda minom abis? barapa farack adda? beta minom abis, liat la, abis la sakaran, boela balas ken amba: ká moe tieda tjari lain ke berdong'oe béta.

T. Beta tieda dapat mynom abis itoe, beta adda banja béna

P. Carna appa tieda, amma fouda mynom abis.

D. Tun

Latine.

Malaicè.

- A. Tu non tantum habebas, poculum enim tuum non tam plenum erat.
- P. Erat maxime.
- A. Tu dicis.
- P. Verum quidem est, sed poculum meum maius multo est quam tuum.
- A. Age, permitemus igitur.
- P. Ut placet, da mihi tu tuum poculum.
- A. Ego ne? ego meum retinebo, tu tuum retine.
- P. Bibe igitur.
- A. Age, iam fiet, vide annon totum exhaustum sit?
- M. Est ita, cur ita vis rogari? cui indicasti? propina & mihi aliquando, nunquid mihi succenses?
- A. Cur ego tibi succenseam?
- M. Ideo quod mihi nihil propinas.
- A. Ego tibi propinaui.
- M. Ego id non audiui. Sed iam fatis de potu, ut edamus etiam necesse est, magnam famem sentio, scinde mihi carnem.
- A. Nunquid manus ipsa non habes?
- M. Habeo quidem, sed non possum ad patinam pertingere.
- P. Age, ego tibi ministrabo, sicne fatis habes?
- M. Nihil etiam nunc habeo?
- P. Tene ergo, iamne fatis habes?
- M. Vide quid mihi porrigas? quid hoc me iuuat? retine id tibi, & ipsemet comede, Rudigere scinde mihi partem de armo ouillo.
- R. Age, en accipe.
- M. Habeo gratiam.
- P. Iohannes affer panem, infunde vinum, infunde omnibus.
- M. Pulsat aliquis ostium, nihilne audis?

- D. Tun tieda sekien banja bagi beta pyala tun tieda pnoh.
- P. Adda.
- T. Tieda adda.
- P. Songo, wellakin pyala beta, banja lebe derry pada kamoe.
- T. Baick toekar dua kyta.
- P. Kaboel amba bry pyala kamoe.
- T. Tieda mau; de beta tingal iuwa, taroh la de kamoe.
- P. Mynom la.
- T. Baick sahat lagy, fakaran kelih jicka tieda abis.
- M. Ia, carnappa tun soroh somba sekien? ken siappa tun mynon? mynon fakaly ken amba, adda fakit haty ken beta.
- T. Carnappa beta fakit haty ken tuan?
- M. Carna tun tieda mynon ken dako.
- T. Beta fouda myntom aken kyta.
- M. Tieda amma denger, fakaran padda de mynom, maccan ponde kyta, lapar de par hamba, fayet fatoe yeris daging.
- T. Tied' adda tang'an kyta?
- M. Adda, wellakin tieda beta dapar sampey ke ping'an.
- P. Baick amma bry ken tun, padda.
- M. Belohn adda beta?
- P. Ambil fakaran, padda moe?
- M. Lyat appa dya bry ken beta, appa goena ytoe? ambil kamoe, maccan diery kamoe, Rogier fayet beta pada bahou ytoe.
- R. Baick ambilla.
- M. Somba par amba.
- P. Iohan bawa rotty, bobo arack iang boko linkar.
- M. De pokol de pintoe, tieda deng'ar lan.

I. Beta

Latinè.

- I. Eo visum mater, Lucas est, Andree puer.
 M. Quid is me vult?
 I. Affert aliquid.
 M. Siccine? dic vt ingrediatur.
 I. Luca ingrediere.
 L. Deus benedicat toti coetui,
 P. Luca adefne tu?
 L. Ita Petre.
 P. Quid apportas noui?
 L. Non multum Petre.
 P. Vt valet Herus tuus?
 L. Is bene valet Petre, recommen-
 dat se in tuam gratiam, & mittit
 tibi hoc munusculum, rogans
 vt id accipias æquo animo, nec
 tenuitatem muneris, sed ani-
 mum eius respicias, mittit e-
 nim illud tibi in signum amo-
 ris, velis igitur id gratum ha-
 bere.
 P. Gratias ages Hero tuo, dicesq;
 me id recompensaturum (Deo
 volente.)
 L. Benè est Petre.
 P. Præbe Lucae quod bibat & lu-
 men abeunti præfer.
 L. Precor tibi bonam vesperam
 Petre & societati tuæ.
 P. Bonus vesper Luca, sed nun-
 quid bibisti?
 L. Ita Petre.
 M. Iohannes emunge candelam,
 Vide an omnia facta sint, aufer
 omnia de mensa, & aliud quid
 affer, permuta orbes, & fructus
 appone cum caseo.
 F. Omnia hic sunt pater.
 P. Amoue patinas.
 A. Dauid propina mihi.
 D. Faciam id libenter, propino ti-
 bi ex bono corde.
 A. Sit tibi saluti, exspecto id à te,
 respondebo tibi.
 A. Rudigere an nihil noui ha-
 bes?

Malaicè.

- I. Beta pegy maa, adda lukos, fakey
 d' Andries.
 M. Appa mau dyaken beta?
 I. Dya bawa barang appa.
 M. Begytoe? soeroh massock ke-
 dalam.
 I. Lukos massock dalam.
 L. Playra, Alla famoenja.
 P. Adda kyta Lukos?
 L. Adda amba Pedro.
 P. Appa tun gabar?
 L. Tieda banja Pedro.
 P. Begy manna adda pongolo ka-
 moe?
 L. Adda baick Pedro, dya somba-
 ken kamoe banja, iang de kie-
 rim iny, somba kamoe kyta
 mau tryma deng'an kassche ha-
 ty, iang'an tryma iuwa iang
 sombaham ketjil, jang kassche
 haty dia, carna d'ia kyrim ken
 alamat kassché: carna itoe kyta
 tryma kassché.
 P. Tun sombá banja aken pongo-
 lo kamoe, jan tun karaken d'ia
 beta bálás d'ia poelang (Infi-
 alla.)
 L. Baick Pedro.
 P. Bry minon ken Lukos bedieng
 ken plita.
 L. Petang baick Pedro; deng'an
 teman kita.
 P. Baick petang Lucos, adda tun
 mynom?
 L. Adda amma Pedro.
 M. Ian sepit dien, liat iang lain ad-
 da affil, ambil sommoenja, ba-
 wa siny barang lain, bawa t'li-
 pir t'loutjy, jang bawa bokayo-
 eu deng'an páuit.
 F. Adda siny famoe' a Bapa.
 P. Ambil pangan siny.
 T. Daoet mynom sakali ké amba.
 D. Itoe beta kerrija fouka, Beta
 minom kamoe ké cassché hati.
 T. Baick lady kamoe, beta trima
 de kamoe: amma ballas poelag.
 T. Rogier tieda taau barang ba-
 roeu.

R. Son.

Latine.

- R. Non certè, nihil noui nisi quod bonum est.
- D. Nunquid non multus sermo est de pace?
- R. Credo equidem pacem adhuc longè abesse.
- D. Annon audiuisti, quod Gallia Rex in pugna aduersos Hispanos succubuerit?
- R. Audiui id quidem, sed tot sparguntur mendacia, vt nescias quid credas. Multa narrantur miranda & stupenda, sed Deus solus nouit quid futurum sit.
- D. Certè verum dicis.
- R. Si vellemus pacem cum eo facere, bellum vtiq; non diu duraret.
- D. Et hoc verum est.
- P. Iohannes amoue hæc omnia & comprecare.
- I. Adsum mi pater. Quod comeditis pater mi & mater mea, ea benedicat vobis Deus & toti vestræ societati.
- P. Bibamus iam post gratiarum actionem, vt indulgentiam impetremus.
- R. Benè ais, sed necesse est vt adhuc aliam gratiarum actionem dicamus. Petre quantum vini allatum fuit, nos soluemus vinum.
- P. Vosne? Nihil omnino dabit, qui enim potui vobis cibum suppeditare, potum præbere cur non possim?
- R. Quid hoc est? Vinum est in magno iam precio.
- P. Audisti quid ego dixerim.
- D. Age ergo, agimus tibi gratias, & videbimus vt id recompensemus.
- M. Hoc iam pridem factum.
- P. Ago vobis gratias, quod placuerit vobis mihi adesse. Francisce affer ligna, & ignem extrue, vt nos calefaciamus.

Malaicè.

- R. Songo tieda, amba tieda tau jang baick.
- D. Tieda katta orang ken dammey?
- R. Beta partjayja jang ken dammey jaau lagy tertiary.
- D. Tuan tieda dègar berkatta begimanna rayja Negry Frācijas, iag allah præg kè rayja kastylá.
- R. Adda gabar beta ytoe, wellakin de katta doesta banja iang tieda kytataau appa ken pertjayja, de katta heraan banja, iag alla iuwataau appa datan.
- D. Songo katta tun.
- R. lickelou kyta mau dammey ken dya, iang prang tieda tingal lamma.
- D. Itoe songo.
- P. Ian ambil siny sammoe'a, daen mareé batja do'a.
- I. Beta datan bapa, baick iady ken kamoe bapa indong, deng'an sahabat kyta.
- P. Mynom la sakaran commediendo'a ken broelle maaf.
- R. Itoe baick katta, willekin kyta dapat catta do'alain kaly, Pedro bata paarack adda de kyta, kyta mau bayerianganck.
- P. Songo tieda tun, tun tieda bry fatoe poen tieda, jicke beta dapat bry maccan kè kamoe, amma poéd dapat, kè bry mynom.
- R. Appa begitoe? arack mahal sakaran.
- P. Tun deng'er appako katta.
- D. Baick la, somba kyta ken tuan mau kyta balas poelang.
- M. Souda ballas.
- P. Beta somba kamoe iang adda mau kyta datan ken bersahabat ken kamy, Francoys bawa kajoeu apy, broesa apy baick sanaken berdyang kyta.

K

F. Ignis

Latine.

- F. Ignis iam extructus est pater.
 D. Nos non frigemus, tempus est abeundi.
 M. Quid ita properatis?
 A. Credo auditam esse decimam.
 M. Nondum audita est.
 R. Est certè.
 M. Iohannes affer lucernam.
 D. Nolumus lucernam, nox sub-
 lunis est, nihilq; periculi im-
 minet.
 H. Deus concedat vobis felicem
 noctem.
 P. Et vobis etiã, commendo
 vos Deo.

C O L L O Q U I U M

DECIMVM.

- D. **P**Recor tibi felicem diẽ Pe-
 tre, quid agis hic tam mane?
 P. Expecto mercatores.
 D. Diune est, quando adueni-
 sti?
 P. Iam primum adueni, non vltra
 dimidiam horam hic fui.
 D. Tu tempestiuè ad laborem ac-
 cingeris, vt video.
 P. Res est valetudini aduersa, si
 quis longam noctem dormiat.
 D. Nimis es diligens.
 P. Ita sum quidem, indulgerem
 quidem somno libenter tam
 diu atque alij, sed paupertas
 me magis quam temeritas le-
 cto exigit.
 D. Tempestas videtur bona & ex-
 optata.
 P. Vbi illa mutata fuerit, in plu-
 uiam desinet.
 D. Etiamnum ibi habitas, vbi so-
 lebas antea?
 P. Iam menses tres & amplius
 sunt, ex quo ædes mutauì.
 D. Nihil adhuc pecuniæ recepisti
 hodie?

P. Ni-

Malacè.

- F. Soudanijala apy bapa.
 D. De kyta tieda adda soujoeck,
 de kyta mau pegy hat la.
 M. Appa lecas begytoe?
 T. Adda la sepoelo iam.
 M. Belom lagy.
 R. Adda.
 M. Ian ambil ialan suloh.
 D. Tieda kyta mau suloh, adda
 trang, tiedeng appa.
 H. Alla bry salammat malam iny.
 P. Lang de kamoe poen Alla sarta-
 moe.

I A N G S E P O E L O

BERKATTA SAMMA.

- D. **A**lla bry salammat kamoe
 Pedro, appa bowat ka-
 moe de siny pagy hary?
 P. Beta nanty orang soudagar.
 D. Adda lamma tú datan de siny?
 P. Beta sahata iuwa ke mareé, tied'
 adda iang lebeh derry pada se-
 foekocjam.
 D. Tun adda pagy hary dalam ke-
 ryja, bagy beta lyat.
 P. Adda iang tieda baick, kē bro-
 ufa fatoe malamesar.
 D. Tun adda rajin sang'at.
 P. Songo beta tieda, souka beta
 tydoor bagy lamma ken orang
 lain, iang kassieen ko, lebeh pa-
 da kykir ko, de toelack beta de
 loewar tydoran.
 D. Iang roupa hary adda matty.
 P. Iicke adda ganty adda oujen
 poelang.
 D. Roema tun adda lagy tempat
 doeloeu?
 P. Adda lebeh tyga boelan beta
 ganty roema.
 D. Belom kamoe tryma barang
 derham?

P. Tie-

Latine.

- P. Nihil, imò ne minimum quidem.
- D. Idem & mihi accidit.
- P. Adhuc tempestivum est, mercatores expectant, dum tabernæ nostræ aperiuntur, & merces exponantur.
- D. Melius est sperare, quam spem omnem abjicere.
- P. Multi sunt Spectatores & Licitatores, pauci vero qui animum emendi habeant.
- D. Vide, ibi aduenit aliquis, libetne Domine mi, aliquid pulchri & boni emere.
- A. Quid mercium habes?
- D. Ingredere tabernam, perustratio erit tibi gratuita.
- A. Lubens ingrediar, si merces tuas æquo precio vendere paratus sis.
- D. Vide an aliquid adsit, quod tibi ex usu sit, vendam tibi id tolerabili precio, malo enim pecuniam, quam rerum mearum corruptionem ob emptorum defectum.
- A. Dic mihi mercium tuarum qualitatem & precium.
- D. Vix excogitabis aliquid mercium, quod ego non habeam, & quidem diuersi precij, postula modo quid desideres, dabitur opera, vt voti compos fias.
- A. Cedo mihi pannos Anglicos.
- D. En habes pannū instar serici.
- A. Varij coloris eos expeto, & benè pulchreq; leuigatos.
- D. Ecce tibi album, nigrum, cæruleum, flauum, viride, rubrum, boni coloris, crassum, latum, exigui, mediocris & magni precij.
- A. Cuius generis carasinum habes?
- D. Varij generis.
- A. Non habes melius?
- D. Habeo quidem, sed nondum explicita ex fasciculis.

A. Quan-

Malaicè.

- P. Tieda, iang harga poen tieda.
- D. Beta poen tieda.
- P. Lagy hary pagy, iang soudagar de nanty tatcalle kyta bouka kedey kyta, iang adda kyta terbouka.
- D. Adda baick ternanty, iang soukahan terlinjap.
- P. Adda soudagar banja ken tauwar, iany sedekit de tjinta ken bly.
- D. Lyat siny datan fatoe, Tuan mau tun bly barang baick iang barang baick rounpa?
- A. Arta maya adda kamoe?
- D. Massock dalain kedey, keliánt tieda tun bry harga.
- A. Baick mau amma massock sana, jicka tun artamoe maau iuwal aken harga sedang.
- D. Lyat jick adda barang appa iang, khandack kyta, beta by harga baick, carna lebeh souka ken derham iang ken aata, terantar bar tjindawan, derry pada tieda iuwal.
- A. Cattaken kyta ienis arta adda pada kamoe deng'an harga hargaenja.
- D. Tun dieda dapa ting'at daen tjinta barang ienis arta, iang kyta tieda adda barkas, lagy barāg harga, minta barāg begoena kamoe, de bryenja kē tuan.
- A. Bry beta lyat sackelat engrees.
- D. Lyat la fatoe sackelat alus.
- A. Beta mau banja jenis, warna iang baick proufahan baick.
- D. Lyat de siny adda pouteé ytā, byroeu, cóning, yiou, miera, lagy warna baick, tebal, pitick daen lybar, de ketjil sedang daen besar harga.
- A. Appa jenis sakelat ketjil adda moe?
- D. Banja ienis.
- A. Tiedalain baick?
- D. Adda, wellakin belóm boeka.

K 2

A. Ba-

Latine.

- A. Quanti constat integer fasci-
culus.
D. Sine ambagibus vt dicam vno
verbo, constat septuaginta li-
bris.
A. Nimum hoc est, nullum ver-
bum dicis, quod ad rem faci-
at.
D. Dixi quod res est, non potes
minoris emere.
A. Visne sexaginta libras soluam?
D. Ne tantillum quidem remit-
tere de precio isto possum.
A. Nimis tenax & auarus es.
D. Qui bonas merces expetit, pe-
cuniam expendat necesse est.
A. Tu merces tuas nimis prædi-
cas.
D. Mercator certè imprudens
est, qui merces suas non lau-
dat.
A. Sine videam pannum ex lana
colorata factum.
D. Ecce hic pannus est, ex lana
optima factus.
A. Filum habet crassum maleq;
contextum, & sectio ostendit,
in colore adustum esse.
D. Contemplare denuò, aliud
dices.
A. Quanti eum vendes, si partim
parata pecunia, partim cum
tempore eum tibi soluam?
D. Vt paucis, & vno quidem ver-
bo redimendi temporis ergo
dicam, sexaginta libris venit.
A. Vende mihi æquo precio, ego
Chirographum tibi tradam,
quo contentus esse possis.
D. Mallem paratam pecuniam.
A. Qui Chirographum bonum
habet, pecuniam nancisci fa-
cilè potest.
D. Cuius viri Chirographum mi-
hi trades, nouine eum?
A. Satis diues & opulentus est.
D. Quid ei nominis est? Cum ve-
nia, cuius est? estne indigena
quidam?

A. Non

Malaiçè.

- A. Barappa fatoe fardá?
D. Iang'ang berharga besar, ken
fatoe patta toejoé poeló pont.
A. Banja bena, katta beta fatoe
pattajang adda baick.
D. Souda beta katta kamoe, tun'
ieda adda coerang.
A. Mau kãoe nãpoelo pôt ko bry?
D. Beta tieda moe ber corang fa-
toe myte.
A. Mahal kyta, deng'an kykir.
D. Syappa mau barág baick mau
dya bry derham.
A. Tun berharga baick har ta-
moe.
D. Iang orang gyla siappa tieda
berharga.
A. Bry lyat fatoe sackelat, iang da-
lam rambot ber telap.
D. Lyat adda fatoe iang ramboet
yja baick.
A. Iang benangja adda kefar, ia-
hat poetar daen tanty, dalam
krat roupa tertoe noeu.
D. Lyat baick lain kaly, kamoe
kata lain.
A. Barrappa tun mau ken ytoe,
seting'a sakaran, lain ting'a
berrango.
D. Ken patta sedekit, iang'an li-
njap hary, harga nampoeloh
pont.
A. Bry ken beta harga baick, iang
beta bry soerat fatoe, ken appa
tun mau fouka.
D. Beta fouka le beh ken derham.
A. Syappa adda soerat baick da-
pat broelle derham.
D. Orangappa adda? tieda beta
kenal?
A. Dya kaya deng'an arta banja.
D. Appa mamma dya sentaby,
derry manna dya, adda de ban-
dar siny?

A. Tie.

Latine.

- A. Non, Gandauensis est.
 D. In qua platea habitat?
 A. Habitat propè nouum templum.
 D. Quid signi expositum habet?
 A. Iuxta signum Elephantis, è regione columbæ.
 D. Deliberabo, & inquiram de eo vsq; in crastinum.
 A. Benè habet, inquire de eo, & dic mihi tum sententiam tuam.
 D. Sic faciam.
 A. Religio mihi esset aliquem circumuenire.
 D. Nescis iam cui fidas, qui enim homines frugi & honesti videntur, sæpe nihil aliud mente volunt, quam ut homines decipiant.
 A. Nihil perdes (Deo volente) etiamsi mihi plus decies mercium venderes.
 D. Perdis nihil si cum honesto & frugi viro tibi res sit. Age ut finem faciamus. Quantum solues?
 A. Dicam vno verbo, libras quinquaginta quinque.
 D. Parum est, sed quinquaginta octo dabis.
 A. Nihil dabo amplius.
 D. Habebis eo precio quo dixisti, etsi exiguum sit, æque enim mercator est qui damnum, quam qui lucrum facit.
 A. Age custodias mihi merces istas in crastinum vsque, tum enim horam circiter nonam hic adero, & Chirographum tibi de residuo, quod non exoluetur, eiusmodi dabo, quod te securum de debito facile reddet.
 D. Nullumne in ciuitate amicum habes tibi familiarem?
 A. Habeo equidem, est hic Antonius Mottenus, nescio an tibi notus sit.

D. Is

Malaicè.

- A. Tieda, dya derry Gent.
 D. Cāpong manna dya doedock?
 A. Dya doedock ampir moskit baroeu.
 D. Alamat maya tergantong?
 A. Syfiang tiap Engrees, betoel iybrant borong marapaty.
 D. Beta ber fikir daen mefakat de sakaran ken isslock.
 A. Taniaken dya, commedien katta beta khandack tun.
 D. Beta keryja begytoe.
 A. Sayang beta berdong'oe barang orang.
 D. Sakaran tieda tau siappa dapat pertjaja, carna pada fikir orang baick iuwa, de tijnta banja kaly, tieda lain ken bedoeng'oe orang.
 A. Tieda tun meroegy de kyta (insu Alla) jicke adda de kyta iuwal daen tryma, pada hartamoe sepoele kaly lebeh.
 D. Tieda merogy aken orang baick, boela kyta berpoutos la kereja, barapa tun bry poelag?
 A. Ken patta sedekit, lyma poelo lyma ponden.
 D. Adda sedekit bena, baick bryla tun bry lyma poelo delapan.
 A. Beta tieda bry lagy.
 D. Tuā ambil kē harga bagy katta moe carna kasche kyta, wellakin harga sedekit iuga, wellakin adda poen bernamma soudagar iong moroegy, samma deng'an berlaba sebagy.
 A. Tun tarroh ken arta iny ken isslock petang hary, iang kou datan bry soerat kamoe, pada outang beta tingal kamoe poelan, carna lebeh tun partiaja kamoe.
 D. Tieda adda dalam bendar barang orang iang de kenal?
 A. Ia adda, adda siny Tuan Antonis de Motten, tieda tau beta, jicke tun kenal dya.

K 3

D. Ia

Latine.

D. Is mihi fat notus est, si is fidem suam pro te interponere vult, fatis est, agnosco enim cum virum honestum, cui omnia mea bona, si opus esset, facile crederem.

A. Faciam vt cras pro me fideiubeat.

D. Eia quæso.

A. Commendo me tibi, Deus te seruet in craftinum.

D. Ad officia tua paratus semper ero.

C O L L O Q U I U M
V N D E C I M V M I N T E R D V A S
personas, quæ sunt Dauid &
Richardus.

D. **B**onus dies Richarde.

R. **S**aluus sis Dauid, mi amice.

D. Vt valuisti interim, dum te non vidi?

R. Optime (Deo sit laus) paratus sum ad seruitia tua. Tu autem quomodo vales?

D. Vt vides, valens corpore, careo pecunia, sed diu est, quod hic non fuisti.

R. Interim semper mercaturæ operam dedi.

D. Quando huc aduenisti?

R. Veni heri circa vesperam.

D. Terrestrine itinere?

R. Non, aqua veni, tantoque in periculo versatus sum, vt maius mihi vnquam accidisse nesciam.

D. Qui sic factum?

R. Tanta fuit tempestas, tantaque in mari procella, vt actum de nobis, omnes putaremus. Neque enim supererat spes alia salutis, quam in Deo, qui nos ex periculo isto per suam gratiam liberauit.

D. Ter-

Malaiçè.

D. Ia áko kenal ken dya, jicke Tuã ytoe mau catta pada derry pada kamoe, mau la beta, carna beta kenal dya bagy orang baick, jickelou dya adda begoena famoenja arta beta, beta mau bry ken dya.

A. Beta soeroh isslock berkatta ken tun.

D. Ako somba.

A. Somba amma ken kamoe, tingal ken alla ken isslock.

D. Beta sebagy ken soero tuan.

I A N G S A B L A S B E R -
K A T T A S A M M A , D E R R Y -
dua orang, Daoet, Rijckaert.

D. **T**Abe pongolo Rijckaert.

R. **A**lla bry sa lamat kamoe Daoet, sahabatko.

D. Begi manna adda sedang beta lyat tun doeloeu kalla?

R. Adda baick (do'aken alla) sōba beta ken tuan amba, lagy de kamoe begy manna adda?

D. Bagy lyat kamoe baick de beden iang ring'an ken derham, wellakin lamma la tun tieda dalam negry siny.

R. Beta tempat lain bervinjaga.

D. Manna kalla tun ke maree de siny datan?

R. Beta datan kalmarijn petang hary.

D. Datan kamoe ke darat.

R. Tieda, amma ke laoet datā, lagy beta dalam mis kil besar souda, pada peden beta, tieda begien selamma ydop beta.

D. Begy manna ytoe?

R. Souda toffaen besar begy toe adda, lagy sang'at deng'an ang' in kras delaoet, iany kyta takot famoenja matta, lagy tieda lain petjayja kē semperna, lain lain ken Alla, ytoe la de toelang kyta ken kalche dya.

D. Tun

Latine.

- D. Terrorem mihi incutis tuo sermone.
- R. Est ita, agoque Deo gratias, quod ereptus periculo, portum iam teneam.
- D. Et ego gaudeo ex animo, cum ita sit ut dixi, Deum certe habuisti propitium, quod euaseris, sed conueniamus aliquando & potu nos exhilaremus, si placet, antequam abeas.
- R. Quidni, renouemus & instauramus oportet veterem nostram amicitiam, semper paratus ero ad nutum tuum, ubi imperaueris.
- D. Meum non est tibi imperare, sed peto in tantum te demittas, & hanc mihi amicitiam praestes, ut me aliquando domi conuenias.
- R. Habeo tibi gratiam.
- D. Quid hic vulgo iactatur?
- R. Nihil nisi bonum.
- D. Nihilne hic noui habetis?
- R. Nihil, quod ego sciam.
- D. Nunquid panni sunt in exiguo precio.
- R. Longo tempore in tanto precio non fuerunt. Quin & augetur premium eorum priusquam minuatur.
- D. Quam ob causam, quaeso.
- R. Rerum ad victum pertinentium tanta est abundantia, ut vulgus hominum laborem omnem respuat. Et quod maius est, nostri ipsemet, vectigalia, portoria & sumptus alios, quos facere mercatores coguntur, satis magnos esse.
- D. Intellexi tamen lanam non admodum caram esse.
- R. Hoc nos iuuare non potest, vectigalia enim nimis exasperata sunt, & ad triginta vel quadraginta solidos ascensum est.
- D. Quid

Malaicè.

- D. Tun be e iut beta ken catta kamoe.
- R. Adda begytoe, lagy (do'aken alla) beta lepas ytoe derry sekien miskil, lagy beta souda sampey ke darat.
- D. Amma souka sang'at adda begytoe iany begy bertjirtera kamoe, tun adda broelle ontong baick, mau kyta mynom samma doeloeu tun pegy derry siny, deng'an poen souka souka, jicka mau kamoe.
- R. Tieda kyta bo'at begytoe, dapat kyta iang kasche tuha kyta barouken, sebagy beta mau iang bekeryja appa mau kyta soero beta.
- D. Tieda amma dapat soero de kyta, iang beta somba kamoe ken tuan mau berketjil kamoe, ke kasche ken beta tun datan lyaet ken amba.
- R. Beta somba ken tuan.
- D. Appa de catta sana?
- R. De katta tieda lain ke baick.
- D. Tieda gabar batoeu?
- R. Tieda ken tau beta.
- D. Iang sackelat adda morra?
- R. Lamma la dya tieda mahal begytoe, iang rounpa mahal lagy datans daen harga lebeh, ken toe ron dya.
- D. Carna, appa catta ko somba?
- R. Iany maccanang adda bagy morra, iang orang massing massing tieda mau brousa, adda lebeh, tun tau poelang, iang ouchoer daen adat deng'an oupahan, lagy samoenja, byaja adda besar.
- D. Beta adda tau iang ramboet domban adda harga sedang.
- R. Tiedang appa ytoe, iang sackelat kyta bly mahal, iady souda naick terlebeh tieda coerang pada tyga ampat poelo schelling fatoe fardah.
- D. Ap-

Latine.

- D. Quid igitur commodi & lucri mercatores percipient?
- R. Necessè est ut tempori inserui- entes, quanti possunt ven- dant.
- D. Quando expectas tu naues tu- as?
- R. Naues nostræ incipiebant o- nerari, cum ego soluerem.
- D. Magnam igitur partem iam o- nerata sunt.
- R. Spero eas prima occasione iter ingressuras.
- D. Summa iam est tranquillitas & bona tempestas, ventus e- nim ferè nullus percipitur.
- R. Ventus totus est contrarius, sed mutabitur breui Deo vo- lente.
- D. Ventus in mari periculosus admodum inconstans & mu- tabilis est.
- R. Omnia fortunæ committat, o- portet, qui ditescere expetit.
- D. Præstat dimidium fortunæ committere, quam totum quod quis possidet vna nau- gatione, spe ingentis lucri, pe- riculo exponere.
- R. Probè dictum à te est, nam qui totum perdit, non facilè emer- git amplius.
- D. Sed ut reuertamur vnde di- gressi sumus, multæ ne naues aduenient?
- R. Spero equidem, scio enim multas naues varijs mercibus oneratas esse.
- D. Nullius ne tu indiges siue fru- ctus, siue panni, siue lini, siue gossypij?
- R. Probè his rebus instructus sum.
- D. Nunquid pannos accipietis e- legantes prima occasione?
- R. Habebis, si placuerit, primos quosque mihi transmisso, su- persunt autem mihi picis tri- ginta plaustra, plumbi circiter
- qua-

Malaicè.

- D. Appa de laba iang soudagar?
- R. Dia kerija begy datan de iu- wal poen bagytoe.
- D. Manna calla kumoe nanty an- caran kapal.
- R. Kapal kyta barou de bo'at tat- calla beta derry sana.
- D. Adda la sakaran ampir farat.
- R. Pada fikir beta dya pegy bale- yer ken moela ang'in baick.
- D. Sakaran tieda berang'in hary baick, deng'an satoe ang'in tie- da.
- R. Ang'in adda barsallah, wella- kin adda ganty, insi Alla.
- D. Ang'in de laoet adda milkil, tieda tegoh daen berbalick.
- R. Mau kyta nanty ontong, siap- pa mau kaya datan.
- D. Adda baick daen songo setin' ah pada harta kyta terontong, jang sammoenja sakaly ken pi- tjayja ken laba banja.
- R. Taula baick de kamoe, carna siappa linjap sakaly artaenja, foukat sang'at broele lain.
- D. Wellakin ken catta, cappel ba- nja datan.
- R. Fikir beta adda, amma tau cap- pal banja adda assil ken arta vinjaga banja ienis.
- D. Adda tun tieda bergoena ba- rang ka'in berlylin, ketan dan kapas?
- R. Bata adda lagy derry sammoe- nja.
- D. Adda kamoe poelang sackelat alus deng'an cappel lagy datā?
- R. Tuan adda jicke tun mau, iang moela bouka daen terkelih, adda lagy paramba tyga poela timbang tyma poutecé, barang
- am-

Latine.

- quadraginta, copiosum corium, & aliquot sacci gossypio referti.
- D. Quando aderit tempus onerandi naues?
- R. Si Præfectus à nostro Governatore hac adhuc vespera reuersus fuerit, spero nos onerandi naues initium proxima die Lunæ facturos.
- D. Vbi habes tu tabernam tuam?
- R. Propè domum Anglicam.
- D. Sub quo signo.
- R. Ad minorem Leonem, quem ab vna parte Rosa, ab altera ruffus caper contingunt.
- D. Nunquid è regione aurei Falconis est?
- R. Aliquanto longius.
- D. Ego te inuisam, & mecum adducam familiares quosdam meos, qui & ipsi aliquid empturi sunt.
- R. Eris mihi acceptus gratusque cum pecunia tua.
- D. Qua hora te inueniam?
- R. Veni inter septimam & octauam, tum enim inuenies me in domo Anglica.
- D. Nihil fallis?
- R. Nihil, si Deus mihi vitam concesserit.
- D. Commendo te Deo donec te iterum videam.
- R. Ego vero commendo me fauori tuo.

COLLOQUIUM

DVODECIMVM DE NAVIGATIONE quadam.

- A. **A**D nauem, heus amici, quando nauem ingrediemini.
- R. Quorsum directurus es navigationem tuam nauta.
- A. Egone is sum quem cupis?
- R. Debeo aliquem Adamum nomine vocare.

A. Age

Malaisè.

- ambat poelo timbang tyma y-tam, satoe bar kas coelit, lagy barang earong ken capas.
- D. Manna calla adda hary terbuka?
- R. tickelou pongolo bender dery pongolo lyma kyta datan hary ytoe poelang, islock kyta poelang mefakat, iany beta hertjayja iang kyta boucka arta hary isna'en.
- D. Manna adda kedey kamoe?
- R. Ampir rouma Engerees.
- D. Dalam alamat appa.
- R. Dalam sing'a ketjil, datan seblah, sisi bong'a mauwar, seblah lain sisi cambing myrah.
- D. Adda iybarât reyja wally mas?
- R. Adda jaau sedekit lagy.
- D. Beta datan kelih kamoe, amma poen bawa sarta barang orang iang mau bly barang?
- R. Baick tun adda datan, deng'an derham kyta.
- D. Begy manna hary beta datan?
- R. Datan barang toujou attou delapam iam, iang dapat par beta atas roema Engrees.
- D. Adda songo begitoe?
- R. Adda, jicka Alla bry ydop beta.
- D. Baick tingal ken Alla ken lyat lain kaly.
- R. Somba beta ken ruan amba.

IANG DVABLAS

BARKATTA SAMMA, BAlayer ke capal.

- A. **K**E cappel hou orang baick, siappa mau ke capal datan?
- R. Kemanna mau tun pegy beleyer nachgoda?
- A. Adda ken beta tun rowa?
- R. Beta maty nafas ken rowa.

L

A. Boe.

Latine.

- A. Age ergo, adsum, quid expectis?
- R. Quid accipis ab aliquo, si eum hinc Lissabonam vexeris?
- A. Accipio quantum possum, & non quantum volo.
- R. Quantum igitur ego daturus sum pro traiectu isto?
- A. Soluuntur plerunq; nauti loco, viginti coronati, præter vitum.
- C. Solue quantum alij, & conscende nauem, dum adhuc locus in ea est.
- R. Necessè est vt constet mihi prius de precio, aliàs nauem non ingrediar.
- C. Funiculo faccus colligatur.
- A. Numerabis ergo quindecim coronatos.
- R. Quid si autem nauis intereat, & ego aquis submersus peream?
- A. Tunc non necessè erit, vt nauti loco aliquid soluas.
- R. Parentes mei vitam suam tantis non exposuerunt periculis.
- A. Vbi ergo mortui sunt?
- R. In pulchro & molli lecto.
- C. Deplorandi sunt certè, si enim nauem conscendissent, morti ubi non fuissent.
- R. Nauis tua sat in parata & rebus necessarijs instructa est?
- A. Non homo quidem vllus ex muliere natus viuit, qui nauem vnquam viderit melius paratam & instructam tormentis armisque alijs, quam hæc est.
- R. Prospiciam mihi de pane nautico & reliquo com meatu, dum tu interea malum dirigis & carbasa explicas.

C. Vi-

Malaiçè.

- A. Boela, beta adda siny, appa adda.
- R. Barrapa tuu ambil pada orang derry siny ke bendar Lisbon?
- A. Beta ambil appa dapat broele, iang tieda maya mau beta.
- R. Ken barrapa tun bowat amma.
- A. De bry masing ken oupa dua poelo croon maccanan laiu.
- C. Bry begy orang lain iang pegy, daen naick ke capal sedang adda tempat dalam sampen.
- R. Beta mou bro'at daen barharga doulou, attou amma tieda maffock dalam.
- C. Iany taly ter ekat karong.
- A. Bry amma lymablas oroon.
- B. lickelou capal berlemas attou tingelam, lagy beta matty lemas?
- A. Iany tun tieda bayer oupa daen byaja.
- R. Iany indong bapa amba tieda de soeroh beta pegy, de ialang tempat foukat daen miskil selamma aydop.
- A. De manna iang dya matty?
- R. Atas mitye tydoor iang lembot daen tjoujy.
- C. Dya mau songo sayang kè, carna jicke dya adda baleyar ke capal dya de sana tieda matty.
- R. Capal moe adda sinjata banja?
- A. Tieda adda manusia barannack pada indong, iang de lyat fatoc capal delaoet, lebeh mofteyt ken sinja taenja, lebeh poen adda bedil.
- R. Beta ambil roty daen maccanan lain selamma de kyta, derytyang capal, iang hela layar.

C. B

Latine.

- C. Victum apud me accipies tolerabili precio.
 A. Habesne aliquid quod tecum portes.
 R. Nihil præter vasculum & fasciculum aliquem, quæ statim huc deferri curabo.
 A. Nunquid vestigal & portorium exsoluisti?
 R. Ego sum indigena & ciuis. Habes responsum meum.
 C. Concede in cœnaculum siue atrium anterius.
 R. Ventus Zephyrus nūquid Septentrionem vel Austrum versus inclinatur?
 C. Credo ego Cæciam ventum exoriri.
 A. Ego id satis experior. Ventus est ex oriente occidentem versus prouens, Quando putas portum nos affecuturos.
 A. Quando ventus erit commodus & exoptatus.
 C. Si ventus recta in velum prouerret, portum propediem assequeremur.
 N. Mare est tranquillum.
 O. Tranquillum est, ob ventorum remissionem.
 A. Tranquillitas ista, infortunii, tempestatis & naufragii prodromus est.
 C. Apprehende remum & moue eum.
 R. Remum ducat quisquis potest, ego laborem istum perficere nequeo.
 A. Vbi quis manum admoueat, statim discet.
 C. Qui in mari nauigare vult, eum oportet Rectoribus nauis subditum & obtemperantem esse æque ac ægrotus medicis.
 R. Vel aqua non profunda est; vel recessum maris patimur.
 A. Emisi bolidem in profundum & inueni profunditatem aquæ ad quinq; orgyas.

Malaiçè.

- C. Beta poen de bry ken tun, iany harga sedang.
 A. Adda barang barang terbo'at?
 R. Tieda lain ken fatoe doelang deng'an fatoe bonckos, iang beta soeroh sahat lagy.
 A. Adda tun bayer ousoeur daen addat?
 R. Beta doedock siny amma poen orag bédar, lyat la soerat beta.
 C. Pegy tun de cappalla capal, at-tou ting'a cappal.
 R. Adda ang'in barat, outara at-tou de salatan?
 C. Takot beta iang ang'in ontara barat datan sang'at bertyop.
 A. Beta adda berassa, adda ang'in toffaen, derry tymoor balic-kike barat, manna calla tun fikir kyta sampey ke darat?
 A. Adda ang'in baick, lekas ken baleyer?
 C. Licke dya datan dalam layer, de kyta lekas kesana.
 N. Laoet adda rata.
 O. Dya berdiem, iang tieda tyop sekoeman.
 A. Iany hary tieda berang'in ytoe alamat, ken ontong ia hat, ky-lat, toffaen, daen karam capal.
 C. Ambil fatoe dayong iang ber-dayong.
 R. Dayong siapa tau berdeyong, beta tieda taau dayong iang berdayong.
 A. Dalam karryja de berrayer.
 C. Siappa mau pegy ke laoet dapat deng'ar ken malin capal, bagy orong sakit aken Tabib.
 R. Adda takot ayer ketjil, atrou ayer soerot.
 A. Beta souda iang tyma loutar dalam laoet, iang ayer tingy daen dalam. lebeh lyma depa:

Latine.

- N. Vel tranquillum est mare, vel
nauis ab anchoris hæret.
- C. Si venti exorti mare commo-
uerent, anchoras certè facile
conuellerent.
- R. Vide quid agant ministri nau-
tici in corbe nauis?
- C. Nauigant versus Dorades.
- C. Cape remum & impelle eum.
- R. Disrumpor fere ab impulsu re-
mi.
- O. Vide quomodo fluctus insur-
gant.
- E. Nauis progreditur, & mare e-
leuatur.
- N. Vereor ne tempestas aliqua
ingruat.
- C. Vide quam ventus sæuiat.
- A. Optimum erit, si colligamus
vela, & funiculos relaxemus.
Procella enim & tempestas to-
tum commouet firmamentū.
- R. Per Deum precor, portum a-
liquem ingrediamur, vt de-
scendere naui possimus. Ego
vobis quicquid possideo, lu-
bens dederō.
- N. Deus nobis adsit.
- E. Quam obscura hæc & ingens
tempestas est.
- R. Exponite nos ad scopulum, vel
in terram quæso.
- A. Vbi est tormentarius, exone-
ret tormentum aliquod, sumus
enim salui.
- R. Redeo iam ad me.
- N. Gratias agamus Deo.
- C. Quomodo placet tibi nauiga-
tio?
- R. Totus horreo tremoq; metu.
- O. Nunquid nō exanimatus fuisti
metu.
- R. Vix digitum vnum atq; alte-
rum à morte abfui. Mors e-
nim tam prope fuit, vt ultra af-
feris crassitiem non abesset.
- A. Qui in mari non fuit, nescit
quid sit metus & perterrefa-
ctio.

Malaicè.

- N. Tieda berang'in, attou capal
berlabo.
- C. Iickelou ang'in bertiop, daen
laoet bertja boel, dya dapat
bōgkar sauch, kē ayer passang.
- R. Lyarla iang gallassi atas tyang
capal.
- C. Dya berka wil abenoës.
- A. Bergra dayong daē berdayōg.
- R. Beta matty ken berdayong.
- O. Lyat gelonbang bertingy.
- E. Ayar passang, daen laoet bet-
tjaboel.
- N. Dapat poen bertoffaen.
- C. Lyat ongol ongol terbang.
- A. Baick kyta toeron layar, daen
lepas taly soug, carna ang'in
daen toffaen bekysar lang'it.
- R. Carna Alla tancko siny ke da-
ratiang kelouwar capal, bata
bry ken tun samoenja beta ad-
da dalam duny'a.
- N. Alla de mau toelong kyta.
- E. Begy manna toffaen daen an-
g'in besar.
- R. Tanko kyta de kapalla song'ay
attou ke datat.
- A. Ayo bastijong boba apy daen
passang bedil satoe, carna sou-
da ontong ydop.
- R. Beta poeleh poelang.
- N. Batja kyta do'a ken alla.
- C. Begy manna tun rassa baleyer?
- R. Amma berketar lagy derry ta-
kot.
- O. Adda tun ampir matty?
- R. Cōerang dua iary, carna dya
souda sekien ampir de kyta,
iang tieda adda lain farack,
iany iang tebal pade papan.
- A. Barang tiapa tieda balayer, dya
tieda tau derry takot.

R. Comæ

LATINO MALAICA.

Latine.

- R. Comæ steterant mihi terrore, metuebam enim ne fluctibus totus obruerer.
- E. Ego putabam in fluctibus me sepultum & piscibus escam obiectum iri.
- A. Cum tu Petre sis asellus marinus & magnus deuorator piscium, cur quæso expauescis & metuis?
- P. Maiores deuorant minores.
- O. Cur te non committis voluntati piratarum.
- R. Consulisse post factum vtile nulli fuit.

Malaicè.

- R. Ianny rambor beta berdiery derry pada dakot iany kē ghe-lombang ter maccan beta.
- E. Beta poentakot ken de tannā beta dalam glombang, daen poelang en poon ekan.
- A. Iickelou tun Pedro stockvisch, iany fatoc harry mau ekan, carna appa tun takot?
- P. lang besar maccan daen ketjil.
- O. Carna appa tieda bry kamoë dalam tang'an orang merbot?
- R. Komedien menfakat tieda ada da menfa'at.

Finis Colloquiorum in Latina & Malaica lingua.

COLLOQUIUM LATINA ET MADAGASCARICA LINGVA CONSCRIPTVM, PRO ILLIS QUI AD littus appulsi, in homines primum incidunt, suntq; personæ interloquentes, Germanus, Indus, & Rex.

Latine.

- G. **D**Eus tibi largiatur bonum diem amice.
- I. Et tibi similiter Domine.
- G. Nullasne naues hic vidisti, ex peregrinis locis huc appulsa?
- I. Ita tres hic naues fuerunt, sed iam iterum abierunt.
- G. Diu ne iam absunt?
- I. Non duas hebdomas.
- G. Quid hic egerunt quæso?
- I. Emerunt hic aquam, oryzam, poma limonia, aurea, cytrina, boues, capros, mel & alia id genus.
- G. Eadem & nos hic libenter redimeremus.
- I. Vnde venitis vos & quales estis?
- G. Nos boni homines sumus ex longinquis locis huc appulsi.
- I. Quodnam regioni vestræ nomen est?

Madagascaricè.

- D. **H**Aannau mandick keney.
- I. Hannau ho kenoy keney.
- D. Hannau smyhyte laccan, oulun tany bauw?
- I. He, laccan te loe avy, tetoeu many' ongo.
- D. Ising hoy naha swasi.
- I. Tsiary, roo fitou.
- D. Innou tsenabbe.
- I. Mevydy hanin malerano varre, wat soery, vangebey, watter lōgo, agōbe, beng'ou, tintelly, nalack hennybou mevydy.
- D. Iahye mevydy hennybou.
- I. Lehataja nou? oulum nim inou iany?
- D. Iahbu oulun tsambats, iahey vohavy labebey.
- I. Innou angarre tany?

G.Re-

L 3

D.Ta-

Latine.

G. Regio nostra vocatur Hollandia.

I. Oportet me prius ad Regem ire, eumq; de aduentu vestro certiozem facere.

G. Adiungam tibi duos viros, qui cum Rege loquantur.

I. Fac vt lubet, sed eccum Regem cum comitatu suo aduenientem.

G. Estne is Rex? possum ergo ipsemet eum alloqui.

R. Qui estis vos?

G. Mercatores sumus, huc appulsi commeatum coemendi gratia, cum multos ægrotos habeamus.

R. Age, commeatus hic satis est, sed quid mercium pro eo commutabitis?

G. Nos habemus argentum, aurum, pannos, corallia, globulos vitreos, cæruleos, rubros, candidos, virides, nigros, cineritios, Orichalcum, ferrum, plumbum candidum, plumbum nigrum, æs.

R. Age, benè est. Ego meis imperabo, vt quæ volueritis, vobis vendant, dummodo homines probi sitis.

G. Agimus Regi gratias, satisfaciemus ipsis pro omnibus, mercatores enim sumus, non fures, neminè circūueniem⁹.

R. Fuerunt hic tres naues, quæ ingens damnum nobis dederunt, scaphis enim aduecti & pecora & homines captiuos abegerunt, ædibus eorum accensis.

G. Nos eiusmodi homines non sumus, amicè cum omnibus negotiabimur.

R. Age ergo, (in nomine Domini,) concedite cum nauibus vestris in hunc sinum, hic enim fundum habebitis bonū, non lapidibus, sed arenis, & argilla constantem. G. Ita

Madagascaricè.

D. Taniney magebey Hollant.

I. Iahongo any nendy'en, mangabare oulun saffe avy.

D. Iahou oulun roy mangame hy voulang amen rariga.

I. Iahou majute, iama hyta rangaavy any noulun maro.

D. Tohoy tsambats, ayyvo amedirylangits.

C. Innou oulun yno?

D. Iahoy iereu ampy, apevydy ingy henny bou mevydy, iahey marary oulun.

C. Sambats, iahou mangnang mareu, iacte innou iany innou amee.

D. Iahoy pellan, brahing, taffi, hangy, toulang fiendave, meytse, merahits, foetsi, hahy oudits, meytin, soukanfans, iahey manangkissou, vy, woulla, woulla malem, dy se ambo.

C. Iahou tsambats iahou mangabara noulun nahy anou iacke maro, hanau oulun tsambats.

D. Iahoy ravo Ranga, iahey mangaffe, iahey ampevarots semis ampang'alats, pemisse araick maffack accombing.

C. Laccan tello nyoulou avy tetou, avy tetou na heere nyady namonou, avy tetou amynil laccan hallehal, oulun tsiken onbe'etedy, nagalets agombe, pitsang'ou noro'en nasie affou.

D. Iahy semis hyte oulun, iahey majout mehavan.

C. Tsambats (Avyla tw kony) avetonylaccan meongo mang'abey, a kerong hoy anketfi, semissi vatou, alangtkorack ioockvourack

D. Ia-

Latine.

- G. Itaq; portum hunc vel hac ipsavespera, vel cras Deo volente, ingrediemur.
 I. Abi, Deus te & nos omnes à periculo tueatur.

Madagascaricè.

- D. Iahey alin anjieu yioock hamerein ankehoy nanimbo.
 C. Meongo : iang hary mytahy, atfiken aby mahing.

COLLOQVIVM ALIVD PRO COEMENDO RE-
 centi commeatu, suntque personæ Germanus
 & Indus.

- G. **S** Alue mi amice.
 I. **E** t tu similiter amice.
 G. An nihil habes quod ex usu mihi sit?
 I. Qui estis vos?
 G. Nos Germani sumus, qui commercia hic libenter exercemus.
 I. Quid mercium expetitis?
 G. Expetimus boues, capros, oryzam, lac, mel, mala aurea, limonia, Cinnamomum, Garyophyllum, & Garyophyllum folia.
 I. Rerum istarum hic satis est, elige quid velis.
 G. Quanti vendes mihi hunc bovem?
 I. Numerabis mihi pro eo quinquaginta globulos vitreos cæruleos, tres circulos globulorum rubri coloris, sex cultros, & duas vlnas nigri panni.
 G. Hoc nimium est, tantum ego non numerabo.
 I. Quantum ergo?
 G. Dabo tibi vnam vnam panni viridis, duas vlnas panni lintei, tres cultros, vnam forpicem.
 I. Parum hoc est, non possum tam parvi vendere, incurram alias in reprehensionem heri mei.
 G. Addam hoc speculum insuper.
 I. Damihī adhuc duo cochlearia stannea, & hanc mensuram mellis tibi additamentum dabo.

- D. **R** Anga rsaboy nau keney.
 I. **H** ennau hokenoy keney.
 D. Hannau tsemits sabo.
 I. Oulun ynou iany?
 D. Iahey vajaha, mevatou etou.
 I. Innou iaey?
 D. Iahey milla agomee, offe, vare, rononne, tintelle, wankesey, waetsfoery, hoedits sajy mamy, vo'a, ravintsary.
 I. Tsiangabie, misja ia houteen.
 D. Firy ny'a angombe?
 I. Iahou mangamme hannau diny poelo toulang medave meytse, tollo tadiny merchets, enny kissou, toe erang taffi maintin.
 D. Feno loats, iaheu me leing hangamey maroloat.
 I. Firy amenauw?
 D. Iahey mang'amey araic erang taffi roorsambou rooe erang mouffi aranou, tello kissou, araic fehete.
 I. Aning hele, iaho semang'amey, uenien iaho me voulang, iahey mang'amey morra varots.
 A. Iaho mangamey anauw fiten indong'an.
 I. Amahey sorock wolle roy, ytoy tavoy tintelly meko hannou.

G. Acci-

Latinè.

- G. Accipe ergo, sed necesse est, vt probe bouem alliges, ne aufugiat.
- I. Abducam eum in scapham tuam, colligaboq; ipsi pedes, funiculo in cornua coniecto.
- G. Fac ita, socij mei te iuuabunt. Quando autem oryzam & mala limonia mihi afferes?
- I. Afferam vobis quotidie quicquid volueritis.
- G. Affer nobis quotidie lactis sinum vnum atque alterum & tres ollas.
- I. Benè, in nomine Domini, Deus te conseruet & tueatur.

Madagascaricè.

- D. Alou, hannauw affeho hya gombe vavy asia ellef.
- I. Iaho manrosso nylaccan hannau, mesehi ny hohots angoy anfasi anni tandock.
- D. I faboio, atficken metahy oulun, ovien hannauw mandesse wary watsoery.
- I. Iahoy ande fahande mandose, mandeng wontong hannere.
- D. Ande fahande mandose tononne, rooy tavo, tello vylangy feno.
- I. Tsaonbats Avilau kony, iang hary mytahy.

COLLOQVIVM ALIVD DE ALIQVO QVI
aberravit in sylua, Personæ sunt Germanus &
Indus.

- G. **P**Recor tibi bonum diem amice.
- I. Vnde venis tu tanto rubore & sudore suffusus.
- G. Hoc tibi dicam amice, egressus eram cum populo nostro in syluam, vt aues sclopeto conficerem aliquas, Aberraui autem de via, itaq; hinc inde oberrans, quæro an aliquem inuenire possim, qui viam mihi monstrat, libenter enim dum adhuc dies est ad naues redirem.
- I. Nimis longè aberrasti, & hodie ad naues redire non potes, nimis enim procul ab illis abes.
- G. Nollem per noctem nauibus abesse, aliàs socij mei incommodum aliquod mihi accidisse suspicarentur.
- I. Mane mecum per hanc noctem, cras tecum ibo & viam tibi monstrabo.

- D. **H**Annau mandy kenay.
- I. Wohavy taja hannou? nahoen hannou merèhets iahou sedingits.
- D. Iahou mevoulang hamy nou keney, iaho aviteho oulun tika angahits mammal vorong, iahey nisserack nyjengy myala, iahou mylan itsangou, myle iahy fou wryte ingy oulū mam-pito ahy, iahou mengo anda myjahy amynylaccan.
- I. Hannaulavits fiengoon, hannau andaen nieu siombe anda-ken laccan, lavits fangoon.
- D. Iahou maleyn tommorts etou, oulun iahou tone vollaick iahy ady ahy.
- I. Mande eton nyalun anjieu, hamere in iahou ombat manpitoro hannou.

G. Si-

D. I

Latine.

Madagascariçè.

G. Siti fameq; laboro maxima, admodum enim diu in sylua oberravi.

I. Ingredere mecum has ædes, ego curabo tibi cibum parari, maçtari gallinam, eamq; assari.

G. PorrigemihivinumdePalmaquodbibam, & nucem quam comedam.

I. Veni eamus ad cœnam. Ea enim parata est, & postea cubitum ibimus.

G. Sede quæso, ego mox reuertar.

I. Affunde aquam lauandis manibus, Ede, nihil comedis, accipe de gallina hæc elixa, deq; assis piscibus.

G. Nihil aliud ago, quam quod edam, est enim cibus grati admodum saporis.

I. Bene est (Deus tibi benedicat) sed bibe etiam de hoc vino adusto.

G. Id ego faciam. Quando autem cubitum ibimus? Cras enim summo mane iter ingrediemur.

I. Quando placet, lectulus tuus paratus est.

G. Heus amice, quando surgimus? Dies est.

I. Nimis adhuc tempestiuum est, poteris adhuc horam integram dormire.

G. Non placet, tempus est surgendi.

I. Bene est, Ego mox adero.

G. Quam viam ingrediemur?

I. Hac eundum est per syluam, tunc enim ad fluuium quendam perueniemus, eoq; traiecto, ad montem admodum excelsum perueniemus, qui & ipse superandus est.

G. Sed in hac sylua nulline latrones morantur, qui hominibus insidias struant.

D. Iahou ounooin maing mandetaheta, iahou lauits lehee.

I. Mainckatovy ensang'ou, iahou wadini hannin, mamounou akoho tlabo attounou.

D. Ameho iahou taho pare mōmeko, amehoahy araick ianneke voenjieu hannicko.

I. Ingo atfiken homman, nyhannin massack, naha atfiken wandy.

D. Tura iahou avy bydy hannau.

I. Alou inrano angonjaen nytangan hommanha, hannau sy homman, manganre atoukou est nekoho, hena natounou.

D. Iahou houman, hanin sambats mangit.

I. Tohoy sambats (tompokou tsiara) mynom anda tuy thaou mafana.

D. Iahou mitsabou, etsika souhandy? hamoreyn vintelangits mēfouha souhou meysing mingo.

I. Avillau isi, mandy affack nyfony.

D. Okeney, hannou semifo? nyanda majaba.

I. Nyandy poela mareyn, witte vety boande naha mēfoha.

D. Tsiary, anfaen nyandē lava.

I. Avillou, iaho havy bydanou.

D. Adja arahy atfichgan?

I. Ettficka arrahee mang yvack niahits, naha omby areyck ongey yiou hary tsiken, myvoock naha atfiken ombetany wohits, myho'at atfiken.

D. Itou ahits simis si oulun ampanboenoch, ingy oulun adien

I. Ita,

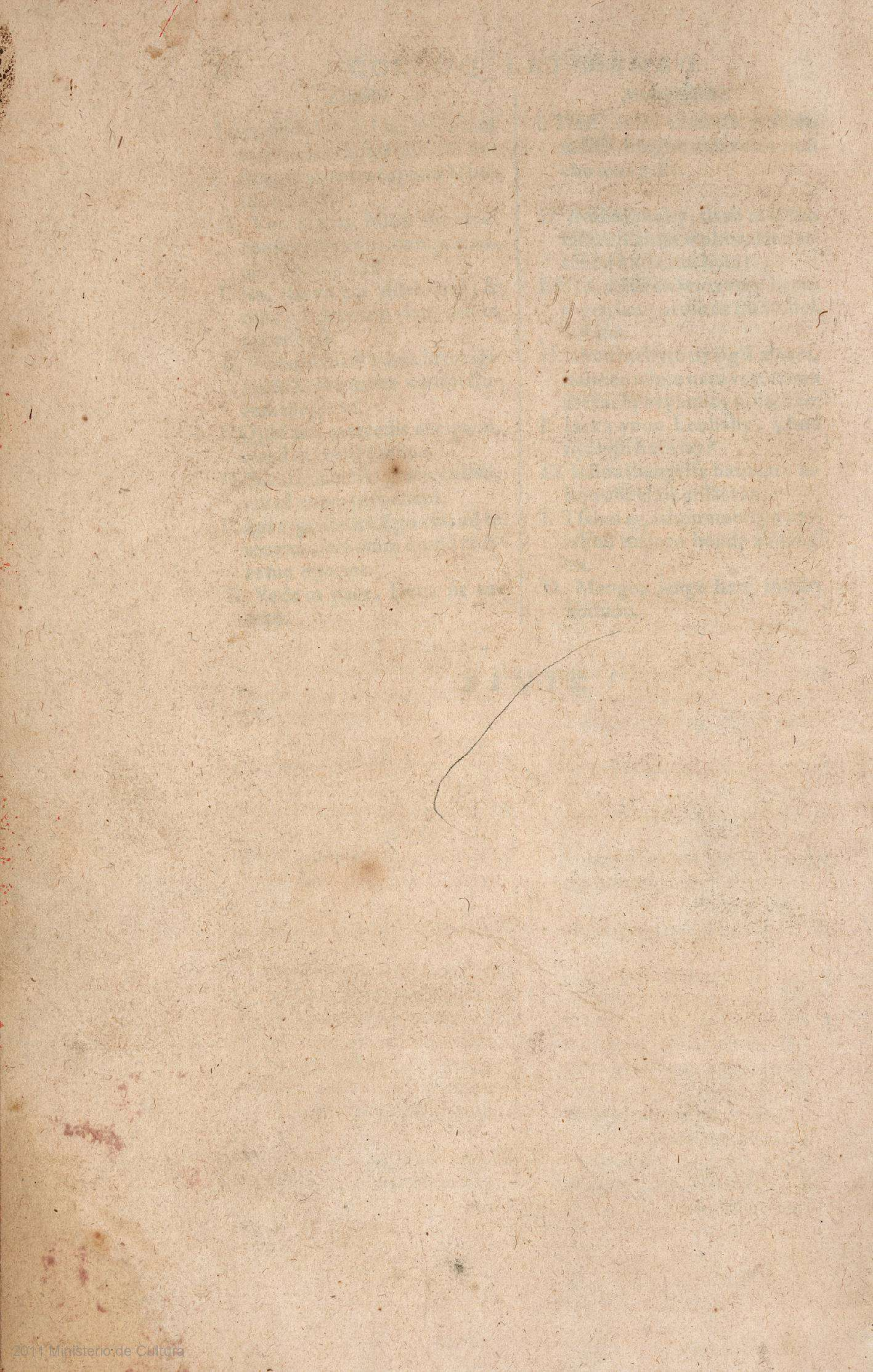
Latine.

- I. Ita, solent enim huc interdum
commeare hostes quidam no-
stri, qui viatores capiant & bo-
nis exuant.
- G. Vbi autem hunc montem
conscenderimus, nunquid na-
ues videbimus?
- I. Ita, statim eas videbimus, &
tunc ad dextram declinemus
necesse est.
- G. Video littus & mare, lator igi-
tur & breui naues conspectu-
rum me spero.
- I. Quid iam mercedis accipiam,
quod in viam te reduxi?
- G. Satisfaciam tibi grato animo,
vbi ad naues peruenero.
- I. Age ergo, fac ita, Ego cras ad te
reuertar, iam enim domū redi-
reme oportet.
- G. Vade in pace, Deus sit te-
cum.

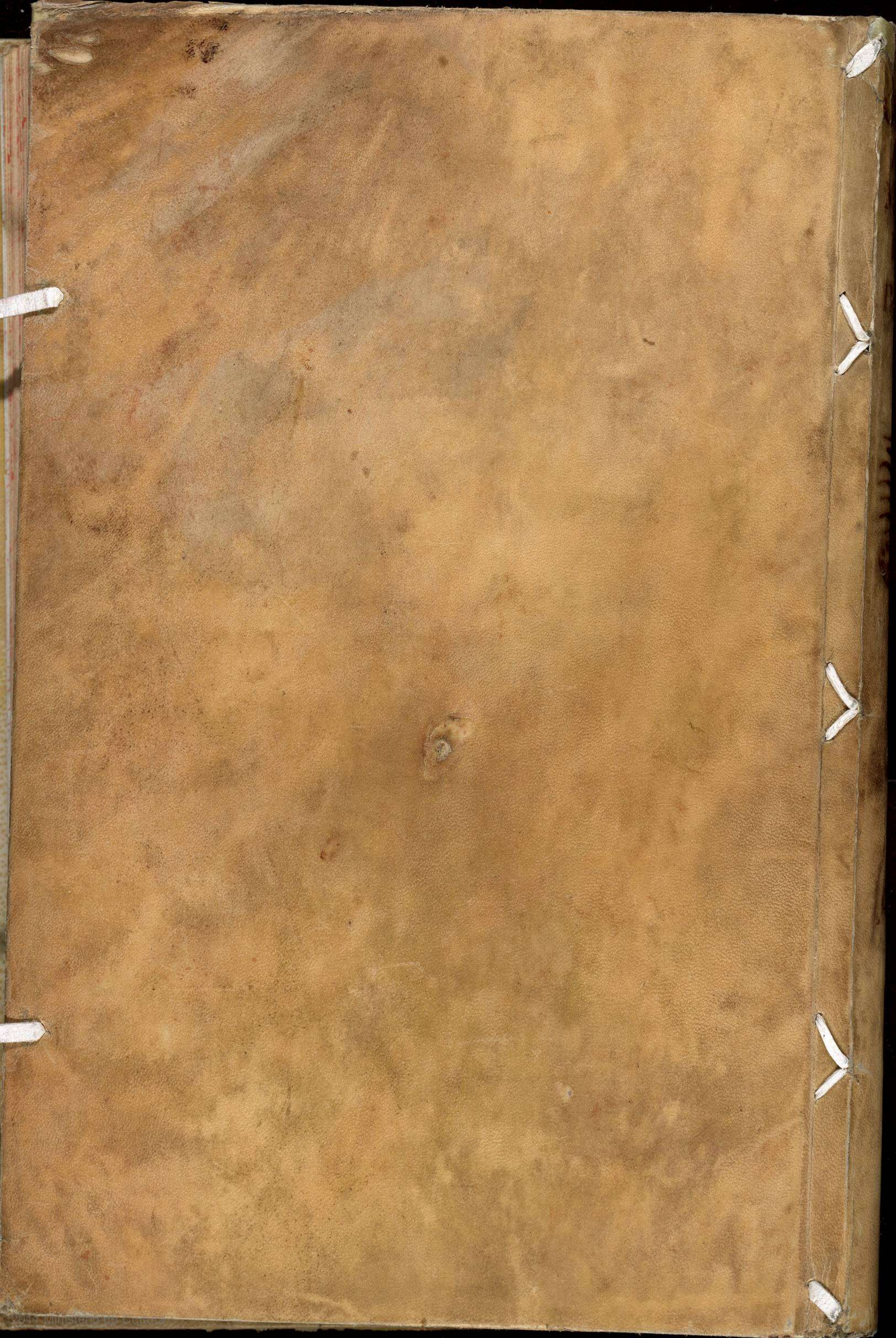
Madagascariè.

- I. Hee, avito andinde attsiken
tassick, hinghe anketou oulun
cho mangeffe.
- D. Ambarauahy, daen attsiken
tafakets anijn wohits, daen at-
tsiken nillaccan hyta?
- I. Hee, attsiken wittevety hyten
tsigen siany attsiken mevadick
ankana.
- D. Iahou mehyte nyalg'a alaoet,
nahoen iahou nara vou, iahou
mellacky avy aminy nillackan.
- I. Iacka ynou hounahy, iahou
nyongo hava iay?
- D. Iahou mangeffe hannau, ia-
hou onbekou anlaccan.
- I. Tfaboi ay, iahou amereyn avy,
iahou majoto houdy andang'
ou.
- D. Mengoa iange hary mitihy
hannou.

F I N I S.

ARTIS
Navigation
Indice
Pavō 210

